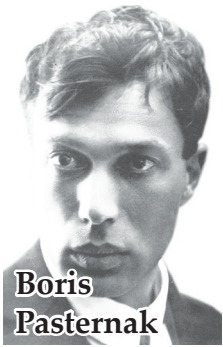

Nəsimi
qəzəllərinin
şifrələri

» səhifə 7

"Qış gecəsi"
şeirinin
4 tərcüməsi

Boris
Pasternak

» səhifə 15

Qardaşlarını
öldürən ilk
Osmanlı sultanı

» səhifə 18

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi haqqında Əsasnamənin və Mərkəzin strukturunun təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin fəaliyyətini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi haqqında Əsasnamə" təsdiq edilsin.
2. "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin strukturu" təsdiq edilsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin aparatının işçilərinin say həddi 50 ştat vahidi müəyyən edilsin.
4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:
 - 4.1. Azərbaycan Respublikası qanunlarının və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin aktlarının bu Fərmana uyğunlaşdırılmasına dair təkliflərini üç ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;
 - 4.2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinətinin normativ hüquqi aktlarının bu Fərmana uyğunlaşdırılmasını üç ay müddətində təmin edib Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;
 - 4.3. mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının bu Fərmana uyğunlaşdırılmasını nəzərdə saxlasın və bunun ierarı barədə üç ay müddətində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;
 - 4.4. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin fəaliyyətini təşkililə bağlı zəruri maliyyə və maddi-texniki təminat məsələlərini həll etsin;
 - 4.5. bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.
5. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının və normativ xarakterli aktların bu Fərmana uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinətinə məlumat versin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 may 2014-cü il.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin 1 ili tamam oldu

» səhifə 4

Fanni Ardan
- "Şanel"
ətirli qonşu
qadın

» səhifə 22

İsanın 13-cü
həvarisi -
Maykl
Cekson

» səhifə 23

ANONS
Tərcümə Mərkəzinin
nəşri Frans Kafka
muzeyində

» səhifə 4

İran şahının anası
Bakılı Tacülmülükün
xatirələrinin davamı

» səhifə 5

O qız və o oğlanın
hekayəsi

» səhifə 6

Skott Fitsceraldın
hekayəsi

» səhifə 8

Afaq Məsudun
"Duyğular imperiyası"

» səhifə 9

Tərcümə Mərkəzinin
Elmi Şurasının növbəti
toplantısı keçirilib

» səhifə 10

Keçilən yola ziyalı
baxışı

» səhifə 12

Yaddaşımızın
Xocalı yarası

» səhifə 16

XIX əsrin əvvəllərində
Qarabağda erməni
dövləti yaradılması
cəhdləri

» səhifə 19

Dünyanın ən çox
qazanan yazıçıları

» səhifə 24

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Vyetnam Sosialist Respublikasının Prezidenti Çionq Tan Şanqın görüşü olub.

Azərbaycan Prezidenti İlham ƏLİYEV görüşdə deyib:

- Cənab Prezident, Sizi görməyimə çox şadam. Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Sizin səfəriniz dostluq münasibətlərimizin inkişafı işində çox əhəmiyyətli addım olacaq. Ölkələrimiz arasında münasibətlərin inkişafından çox razıyıq. Biz bütün istiqamətlər üzrə əməkdaşlığı qətiyyətlə davam etdirmək niyyətindəyik. Əminəm ki, səfərin nəticələri uğurlu olacaq və biz Vyetnam ilə Azərbaycan arasında qarşılıqlı fəaliyyətin möhkəmlənməsi işində daha da irəli gedəcəyik. Bir daha xoş gəlmisiniz!

Vyetnam Prezidenti Çionq Tan ŞANQ deyib:

- Hörmətli cənab Prezident İlham Əliyev, əziz dostlar. Bu gün başçılıq etdiyim nümayəndə heyəti ilə Azərbaycan Respublikasına səfər etmək mənim üçün böyük şərəfdir. Mən Sizin Vyetnam Respublikasına səfərinizi yaxşı xatırlayıram. Həmin səfər zama-

İlham Əliyev Vyetnamın dövlət başçısı ilə görüşüb

nu biz ikitərəfli gündəliyin bir çox məsələlərini müzakirə etdik. Mən ölkələrimiz arasında münasibətlərin ildən-ilə inkişaf etdiyini qeyd etməyə şadam.

Sonra Prezident İlham Əliyevin və Vyetnam Sosialist Respublikasının Prezidenti Çionq Tan Şanqın geniş tərkibdə görüşü olub.

Söhbət zamanı Azərbaycanın sovetlər dövründə Vyetnama yardımı, xüsusilə neft-qaz sahəsində kadrların hazırlanmasında köməyi yüksək qiymətləndirilib, bu əməllərin davam etdirilməsinin vacibliyi bildirilib. Beynəlxalq təşkilatlarda uğurlu əməkdaşlığın davam etdirildiyi vurğulanıb, ölkələrimiz arasında ticarət dövryyəsinin artdığı diqqətə çatdırılıb. Neft-qaz sahəsində əməkdaşlığın gözəl perspektivə malik olduğu bildirilib. Azərbaycanın şəhərsalma və infrastruktur sahəsində yaxşı təcrübəyə malik olması nəzərə alınaraq, şəhər tikintisi, infrastruktur və nəqliyyat sahələrində ölkəmizlə təcrübə mübadiləsinin aparılması önəmi qeyd edilib. Təhsil, kadr hazırlığı, tikinti, infrastruktur, humanitar, turizm, idman və digər sahələrdə əməkdaşlığın perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb. Bu sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsi üçün yaxşı perspektivlərin olduğu vurğulanıb.

Bakıda III Dünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu olacaq

○ UNESCO-nun baş direktoru İrina Bokova və BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının rəhbəri, BMT baş katibinin ali nümayəndəsi Nassir Əbdüləziz əl-Nasser mayın 18-19-da "Müştərək təhlükəsizlik üçün mədəniyyətləri paylaşaq" devizi ilə keçiriləcək III Dünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunda iştirak edəcəklər.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AZƏRTAC-a bildiriblər ki, Forum Azərbaycanın dünyaya nümunə olan çoxəsrlik tolerant, mehriban birgəyaxşama mədəniyyətinin təsdiqi, ölkəmizin mədəniyyətlərarası dialoq mərkəzinə çevrilməsinin göstəricisidir.

Bu təşəbbüsün əsası 2008-ci ilin dekabrın 2-3-də Bakıda keçirilən Avropa və İslam ölkələri mədəniyyət nazirlərinin konfransında Prezident İlham Əliyev tərəfindən irəli sürülən "Bakı prosesi" ilə qoyulub.

III Dünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun kifayət qədər maraqlı proqramı var. Forumda mədəniyyətlərarası dialoqun bütün sahələrdə inkişaf tendensiyaları, dünyada müasir global çağırışlar, dini-ideoloji qarşıdurmalar, mədəni və sosial transformasiyalar fonunda ümumbəşəri dəyərlərin qorunması üçün məşhur şəxsiyyətlər, siyasətçilər, dövlət xadimləri, elm adamları arasında müzakirələr təşkil olunacaq.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoglu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Kənan Hacı, Mövlud Abdullayev, Feyziyyə, Nərinə Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fəda

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 1571

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Hər il qeyd olunan Avropa muzeylər gecəsi çərçivəsində Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycanın UNESCO yanındakı daimi nümayəndəliyinin təşkilatçılığı ilə mayın 13-də qurumun mənzil-iqamətində "Azərbaycan: Ənənədən müasirliyə" adlı sərginin açılışı olub. Açılış mərasimində çıxış edən UNESCO-nun xarici əlaqələr üzrə sektorunun idarə rəisi Genc Seiti sərginin yüksək səviyyədə təşkilinə görə Heydər Əliyev Fonduna və onun prezidenti, Azərbaycanın birinci xanımı, UNESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevaya təşəkkürünü bildirib.

G.Seiti sərgidə nümayiş etdirilən qədim arxeoloji əşyaları, misgərlik və xalçaçılıq sənətinin nümunələrini, müasir incəsənət əsərlərini Azərbaycanın mədəni irsinin davamlılığının göstəricisi kimi qiymətləndirib. O, sərginin bir daha Azərbaycanın öz mədəni irsini qoruduğunu sübut etdiyini bildirib.

G.Seiti Azərbaycanın UNESCO-nun mədəniyyət sahəsində mövcud olan konvensiyaların həyata keçirilməsində, xüsusən qeyri-maddi mədəni irsin qorunmasında fəal iştirak etdiyini vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikasının UNESCO yanındakı daimi nümayəndəsi səfir Anar Kərimov çıxışında qonaqlara sərgidə nümayiş etdirilən əsərlər əsasında ölkəmizin zəngin tarixi barədə məlumat verib. O, qonaqları Azərbaycanla daha yaxından tanış olmaq üçün ölkəmizə dəvət edib.

Diplomat Azərbaycanın hərbi təcavüzdən əziyyət çəkməsinə baxmayaraq, bölgədə sülhün və təhlükəsizliyin bərqərar olunmasına əməli addımlarla cəhd etdiyini və bu xüsusda, ölkəmizdə təşkil olunacaq III Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu və ilk dəfə keçiriləcək Avropa Oyunları haqda məlumat verib.

Anar Kərimov bu kimi tədbirlərin təşkilində Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın xid-

mətlərini vurğulayıb və onun UNESCO-nun xoşməramlı səfiri qismində aktiv fəaliyyəti haqda söhbət açıb.

Azərbaycanın mədəni müxtəlifliyini özündə əks etdirən sərginin "Azərbaycan: Ənənədən müasirliyə" guşəsində arxeoloji nümunələr, qədim və orta əsrlərdə Azərbaycanda istifadə olunan pul sikkələri, zərgərlik məmulatları, mis qablar və dulçuluq nümunələri, qədim qadın və kişi geyimləri, milli musiqi alətləri, tikmələr və xalça məmulatları nümayiş etdirilib.

"Bakı-2015" ilk Avropa Oyunlarına həsr olunan guşədə ölkəmizin tanınmış heykəltəraşları ilə yanaşı, istedadlı gənclərin yarışların keçirilməsinə 20 idman növü üzrə bürüncdən hazırladıkları işlər ziyarətçilərdə maraq doğurub.

"Azərbaycanın müasir incəsənəti" adlı bölmədə isə görkəmli rəssamlardan Toğrul Nərimanbəyovun, Altay Sadıqzadənin, Əşrəf Muradın, Leyla Əliyevanın, Müseyib Əmirovun, Məmmədkerim Quliyevin, Əhəd Məmmədovun, Darvin Vəlibəyovun, Sabir Çopuroğlunun,

Olmar Əlimirzəyevin, Niyaz Nəcəfovun, Orxan Hüseynovun, Faiq Əhmədinin və digərlərinin əsərləri öz mövzu çalarlarına görə iştirakçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılıb.

Iştirakçılar bir həftə əvvəl Azərbaycanın ən qədim atüstü oyunu - Çövkənin təqdimatı ilə əlaqədar təşkil edilən sərgi ilə də tanış olublar.

Tədbir zamanı, həmçinin "Azərbaycan cazının yeni nəslini" konsert proqramı təqdim olunub.

Konsertdən əvvəl çıxış edən UNESCO-nun idarə rəisi Genc Seiti caz sənətinin həm də müxtəliflik, sülh, qarşılıqlı anlaşma olduğunu bildirib. Bu baxımdan, mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafını və ayır-seçkililiyə qarşı mübarizəni təşviq etmək məqsədilə UNESCO tərəfindən 30 aprel tarixinin ümumdünya caz günü elan edildiyi və bu il artıq 4-cü dəfə təşkilatda caz gününün keçirildiyini diqqətə çatdırıb.

G.Seiti Azərbaycan cazının bir əsrə yaxın tarixə malik olduğunu bildirib və bunu Azərbaycan mədəniyyətinin gücünün göstəricisi kimi qiymətləndirib.

Azərbaycan Respublikasının UNESCO yanındakı daimi nümayəndəsi Anar Kərimov dünyada baş verən münaqişələr, separatçılıq və ekstremizm təhdidləri fonunda cazın sülh və qarşılıqlı anlaşmanın təşviqi, eləcə də insanların irqi, etnik və ya dini mənsubiyyə-

tindən asılı olmayaraq yaxınlaşmasında rolu, dialoqa verdiyi önəmli töhfə barədə danışdı. O, Azərbaycanın caz tarixi haqda, xüsusilə də ölkəmizdə inkişaf etmiş muğamla cazın sintezi haqda tədbir iştirakçılara ətraflı məlumat verib.

Səfir cazın artıq Azərbaycanda bir ənənə olaraq mədəniyyətimizin tərkib hissəsi

olduğunu vurğulayıb. Ölkəmizdə caz ənənələrinin, eləcə də mədəni müxtəlifliyin bərqərar olunmasına yönələn digər təşəbbüslərin həyata keçirilməsində Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın xüsusi rolunu qeyd edib.

Konsertdə beynəlxalq caz festivallarının iştirakçısı, istedadlı virtuoz ifaçı Şahin Növrəslinin özünün bəstələdiyi əsərlərlə yanaşı, Azərbaycan və Avropa bəstəkarlarının əsərlərini, habelə xalq mahnılarını pianoda ifa edib. Onu zərb alətlərində Ari Hofenig, kontrabasda Natan Pek, tarda Arslan Növrəslinin, kamançada isə Nurlan Növrəslinin müşayiət ediblər.

Tədbir zamanı iştirakçılara dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin Heydər Əliyev Fondu tərəfindən ingilis və fransız dillərində çap olunan nəşrləri, eləcə də musiqi diskləri təqdim olunub.

Sərgi mayın 20-dək davam edəcək. Mayın 16-da isə sərgidə saat 00.00-dək "açıq qapı" elan olunacaq.

YARAT Müasir İncəsənət Mərkəzində Şezad Davudun “Gözqamaşdırıcı parlaqlıq” filmi nümayiş olunacaq

Mayın 16-da YARAT Müasir İncəsənət Mərkəzinin Film Klubunun ikinci sessiyası keçiriləcək. Tədbirin məqsədi bu klubu müasir incəsənət videoları və filmlərinin baxış və müzakirəsi üçün qeyri-rəsmi görüş yerinə çevirməkdir.

Mərkəzdən AzərTAC-a bildirilib ki, bu dəfə klubda Şezad Davudun “Gözqamaşdırıcı parlaqlıq” bədii filmi nümayiş olunacaq və sonda müəllif tamaşaçıların suallarını cavablandıracaq. Tədbir “British Council Azərbaycan” təşkilatının tərəfdaşlığı ilə təşkil ediləcək.

“Gözqamaşdırıcı parlaqlıq” dünya şöhrətli rəssam Şezad Davudun rejissorluğu ilə çəkilmiş elmi-fantastik filmidir. Filmdə fantastika fonundan əsasən irq, miqrasiya və şəxsiyyət anlayış-

larını təkzib etmək üçün istifadə olunur. İngiltərənin şimalındakı Prestonun fərqli və dəyişən icmalarının taleyindən bəhs edən filmin süjeti özündə sənədli filmin bəzi elementlərini də birləşdirir və Lankəşir haqqında UNO-ların ən çox müşahidə olunduğu və Böyük Britaniyada materik çinliləri-

nin ən sürətlə artdığı yer kimi danışılır. Film hekayəti nəql etmək üçün özündə rəqəmsal və analog proseslərini, yüksək istehsal dəyərlərini və aşağı səviyyəli fantastika estetikasını birləşdirir. Hekayət Preston şəhəratrafına kosmik gəmidə enmiş gənc çinli oğlan və qızdan - Jian və Şindən bəhs edir.

Onlar bu planetə min il əvvəl tədqiqat məqsədilə göndərilmiş agenti - “Glorious 100”ü tapmaq məqsədilə gəliblər.

1974-cü il təvəllüdü Şezad Davud Sent-Martin İncəsənət Universiteti və Kral İncəsənət Kollecinin məzunu olub, elmlər doktoru dərəcəsinə “Leeds Metropolitan”

Universitetində alıb. O, redaktə prosesindən film və rəsm arasında da mənə və formaları tədqiq etmək metodu kimi istifadə edərək şəkil, dil, yer və çoxsaylı təhkiyələrin müxtəlif sistemlərini qarşılaşdırmaq üçün filmlər, rəsmlər və heykəllərlə işləyir. Onun təcrübəsi çox vaxt tədqiqatın uzaq gedən hədəflərini fiziki və konseptual olaraq təsvir etmək üçün müxtəlif ərazilərdə qrup və şəxslərlə əməkdaşlığı və işi əhatə edir.

Şezad Davud son illər Taybey, Mərakeş, Busan, Venesiya biennalələrində, MACBA Barselona, “MoMA PS1”, “Witte de With”, “Modern Art Oxford”, “Tate Britain” beynəlxalq sərgilərində iştirak edib. Onun son layihələri sırasında “Gözqamaşdırıcı parlaqlıq” bədii filmi ilə yanaşı, “Parasol Unit”, “Leeds” incəsənət qaleryalarını (London), habelə “OCAT Xi’an” (Çin) fərdi sərgilərini qeyd etmək olar. Şezad Davud “Jarman Award”, “Abraaj Capital Art Prize” mükafatları laureatıdır. Hazırda o, Londonda yaşayıb-yaradır və Westminster Universiteti yanında Eksperimental Mediada elmi tədqiqatçı kimi fəaliyyət göstərir.

Tərcümə Mərkəzinin saytı fransız dilində

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin saytı (aztc.gov.az) artıq fransız dilində də yayımlanacaq. Yaradıldığı gündən Azərbaycan, ingilis, rus, ispan, alman, ərəb, fars və türk dilində yayımlanan sayt artıq 9 dildə fəaliyyət göstərəcək.

Kann festivalı başlayır

Mayın 13-də Fransada 68-ci Kann Beynəlxalq Kino-festivalı öz işinə başlayacaq.

AzərTAC xarici KİV-lərə istinadla xəbər verir ki, festival fransalı rejissor Emmaniel Berkonun “Başını dik tutaraq” filmi ilə açılacaq.

Film yeniyetmələrin cinayətlərinə həsr olunub. Festivalın finalında tamaşaçılar Lyuk Jakın “Buz və səma” filmi görəcəklər.

Bu il festivalın münisflər heyətinə amerikalı rejissorlar Coel və İtan Koen qardaşları rəhbərlik edəcək. Jürinin üzvləri sırasına aktrissalar Sofi Marso, Sienna Miller, kanadalı rejissor Ksavaye Dolan, amerikalı aktyor Ceyk Cillenxol və meksikalı rejissor Qilyerme del Toro daxildir.

Kann Beynəlxalq Kinofestivalı mayın 24-də yekunlaşacaq və həmin gün festivalın nəticələri elan olunacaq. Müsəbiqə proqramına 19 film daxildir.

Mayın 13-də Fəxri xiyabanda görkəmli bəstəkar, SSRİ xalq artisti Qara Qarayevin xatirəsi anılıb. Musiqişünaslar, elm, ədəbiyyat, incəsənət xadimləri bəstəkarın xatirəsinə ehtiramlarını bildirib, məzarı önünə tər çiçəklər düzüblər.

AzərTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, xalq artisti, professor Firəngiz Əlizadə Q.Qarayevin adının xalqımız üçün həmişə əziz olduğunu bildirib. O, bəstəkarın “Yeddi gözəl”, “İldırım yollarla” baletlərindən, “Leyli və Məcnun” simfonik poemasından söhbət açıb. Bildirib ki, Q.Qarayev öz əsərləri ilə daim sevilən və insanı düşündürən sənətkardır. Bəstəkarın irsi son dərəcə geniş və zəngindir. Bunu onun müraciət etdiyi müxtəlif janr və rəngarəng mövzularda görmək olar. Q.Qarayev musiqinin bütün janrlarında uğur qazanıb, novatorluğu və bədii cəhətdən yüksək səviyyəsi ilə fərqlənən yeni əsərlərə imza atıb. Bəstəkar geniş şöhrət qazanıb və onun musiqi mədəniyyətimizin qızıl fonduna daxil olan baletləri, simfonik poeması, simfoniyaları, kamera-instrumental

Görkəmli bəstəkar Qara Qarayevin xatirəsi anılıb

əsərləri, kinofilm və teatr tamaşalarına bəstələdiyi əsərlər bunu bir daha təsdiq edir.

Xalq artistləri Musa Mirzəyev, Sevda İbrahimova və başqaları bəstəkarın müraciət etdiyi mövzular üzərində eyni ilham və məharətlə işləyərək ölməz əsərlər yaratdığını söyləyiblər.

Çıxış edənlər vurğulayıblar ki, Q.Qarayev gənc və yaradıcı kadrların yetişməsinə, onların cəmiyyətə layiq bir insan kimi tərbiyəsinə də böyük əmək sərf edib. 1946-cı ildən etibarən Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq sinfində dərs deyən Q.Qarayev onlarla bəstəkar yetişdirib, bütöv bir musiqi yaradıcılığı məktəbi yaradıb. Arif Məlikov, Adil Bəbirov, Musa Mirzəyev, Firəngiz Əlizadə və başqaları bu gün onun ənənələrini davam etdirirlər.

Bildirilib ki, görkəmli bəstəkarın sənət inciləri hər zaman insanların ilham mənbəyi olaraq qalacaq. Onun bizə qoyub getdiyi irs dərinliyi və zənginliyinə görə tükənməzdir. Gələcək nəsillər bu tükənməz xəzinədən özləri üçün hər dəfə yeni-yeni nadir incilər kəşf edəcəklər.

“İlk Avropa Oyunları himni” ifa olunacaq

Azərbaycan Televiziya və Radiosunun musiqi kollektivləri səsyazma evində “Bakı-2015” birinci Avropa Oyunları ərəfəsində Tofiq Əhmədov adına estrada-simfonik orkestrinin və Cahangir Cahangirov adına xorun müşayiəti ilə “İlk Avropa Oyunları himni” və “Zəfər nəğməsi” mahnısını yazdılar. Mahnu və himnin sözləri polkovnik Abdulla Qurbaninin, musiqisi gənc bəstəkar Nigar Qarayevanınadır.

Səsyazma evindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, “Zəfər nəğməsi”nin ifaçısı Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətində musiqi kollektivlərinin bədii rəhbəri və səsyazma evinin direktoru, vokalçı Ramil Qasımov, “İlk Avropa Oyunları himni”nin ifaçıları isə Mirələm Mirələmov, Kamilə Nəbiyeva, Aysən Mehdiyeva, Günay İmamverdiyeva, Orxan Hüseynli, Sərxan Bünyadzadədir.

Həmçinin bəstəkarlar Eldar Mansurov və Azad Zahidin şair Vahid Əzizin sözlərinə yazdıqları Avropa Oyunlarına həsr edilən iki yeni musiqi əsəri də tezliklə tamaşaçılara təqdim olunacaq.

Elnurun məqsədi mesajını Avropaya çatdırmaqdır

“Eurovision-2015” mahnı müsabiqəsinin ikinci yarımfinalında iştirak edəcək ifaçıların Vyana səhnəsində birinci rəsmi məşqinə bir gün qalıb. Azərbaycan təmsilçisi Elnur və onun komandası bu vacib çıxışa hazırlıq üçün maksimum səylər göstərir.

Təşkilat komitəsindən AzərTAC-a bildirilib ki, mayın 14-də Elnur “Hour of the Wolf” mahnısını ilk dəfə məşq edəcək. İfa zamanı Elnurla səhnədə iki rəqqas olacaq – qız və oğlan. Elnurun səsinə üç güclü bek-vokalçı dəstək verəcək.

Zəngin promo-tur çərçivəsində iki həftə ərzində altı ölkəni gəzib-dolaşıqdan sonra Elnur fikrini səhnə nömrəsinin məşqləri və vokal ifası üzərində cəmləşdirib. Onun əsas məqsədi mahnının ideyasını, yəni, “hər ürək üçün vuruşmaq lazımdır” mesajını Avropa auditoriyasına çatdırmaqdır.

Elnurun səhnə komandası dünya səviyyəli mütəxəssislər, rəqqaslar, bir sıra beynəlxalq müsabiqələrin qalibləri və beynəlxalq mükafatların laureatları, təcrübəli bek-vokalçılardır.

O insanlar ki, səhnədə görünməzlər, amma ifanın uğuru naminə əllərindən gələni əsirgəmir.

Xoreoqrafiyanın detallarını, səhnə kostyumlarını Azərbaycan iştirakçısının ilk məşqi zamanı görəcəksiniz. Qapalı məşqlərdən eksklüziv kadrları isə artıq indi izləyə bilərsiniz!

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin 1 ili tamam oldu

Afaq Məsud: “Allahın ovcuyla üzən böyük ədəbiyyat ocağı”

Tərcümə Mərkəzi haqqında düşünəndə, ilk növbədə, böyük ədəbiyyat eşqi, ədəbi fikir, Bədii Söz uğrunda yaşanan itkilər, qələbələr, əzablar və azadlıqlar dolu, ağırlı - nisgilli, bitib tülənməz dərəcədə uzun-uzadı ömür yolu yada düşür... Ədəbiyyatla və Ədəbiyyatda yaşayan unudulmaz Aydın Məmmədov... sözü sözdən, tükü tükdən mikroskopik dəqiqliklə seçən tək, seçib ayıran istedadlı Natiq Səfərov... inqilabçı ruhlı maarifçi dalğalarıyla ölkə həyatında oyadıcı dəyişikliklər yaradan «Xəzər» jurnalı... Yesenini, Kafkanı, Selinceri, Folkneri, Vulfu həlim təvazö, dərin sevgi ilə Azərbaycan oxucusuna yaxından tanıdan «Yol» qəzeti... insan, bu dünya və mövcudluq sirlərini, ən gizli həyat həqiqətlərini oyadıb hərəkətə gətirmək eşqi ilə yanıb, yaxılan Vaqif Cəbrayılzadə... Mərkəzi ən kasıb, ən imkansız, ölü vəziyyətlərdən bitib-tükənməz yaradıcı enerjisi və həyat eşqi ilə xilas edən Zakir Fəxri... Tuluz Lotrekin uğursuz talei obrazlarını andıran incə Adil Mirseyid... hər sözdən doluxsunub qəhərlənən, qəhərləndikcə gözəlləşən dəliqanlı Əlisəmid Kür... Mərkəzə qar-tufanlı, kimsəsiz, qaranlıq çöllüklərdən isti, işıqlı evə düşmüş tək, sığınan neçə-neçə istedadlı şair və yazıçılar, publisistlər, tərcüməçilər... Ölkənin müharibə, hakimiyyət dəyişkənliyi, qaçqınlar qovğası, inflyasiya və imkansızlıq ləngərtləri ilə çalxalandığı ağır ictimai-siyasi durumunun içiyə, Allahın ilıq, məhrəm Ovcuyla tənha Nuh Gəmisini tək, üzən böyük Ədəbiyyat Ocağı...

2014-cü ilin 16 mayında ölkə başçısı, cənab İlham Əliyevin Fərmanı ilə Mərkəzə, nəinki ədəbi müstəvidə, ölkənin bütün sahələri və beynəlxalq yazılı anlaşımlarda cərəyan edən dil və tərcümə proseslərinə nəzarət işinin etibar olunması, düşünürəm, həmin bu 25 illik təmənnəsiz xidmətə, ciddi ədəbiyyata, Bədii Sözə, peşəkarlıq məktəbinə verilən yüksək qiymətdir. Mərkəzlə bağlı bu fərmanın imamzadə abidə qoruğunun abadlaşdırılması fərmanı ilə eyni tarixə düşməsi isə, bu ocağın, onun amal və əqidəsinin müqəddəsliyindən xəbər verən əlahiddə əlamətdar hadisə - sirri-Xudadır.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi Çexiya “Pen” Yazıçılar Təşkilatı ilə əməkdaşlıq görüşü keçirib.

“Pen” Yazıçılar Təşkilatının rəhbəri Yirji Dyedyecək qonaqları salamlayaraq, ədəbi əməkdaşlıq haqqında danışıb: ““Pen” Təşkilatının əsas işi, dünya yazıçılarından kitablarını nəşr edərək, onlara kömək göstərmək, həmçinin Praqada keçirilən ədəbiyyat festivallarını təşkil etməkdir. Azərbaycanda Tərcümə Mərkəzi kimi, ölkəsinin ədəbiyyatının dünya dillərinə tərcüməsi və təbliği ilə məşğul olan belə bir böyük təşkilatın olması, hər iki ölkə arasında ədəbi əlaqələrin qurulması işinə geniş imkanlar yaradır. Azərbaycan ədəbiyyatının seçmə nümunələrinin çex dilinə, eləcə də bizim ədəbi nümunələrin sizin dilinizə çevrilməsini, hər iki xalqın bir-birini yaxından tanıması istiqamətində atılacaq əhəmiyyətli addım hesab edirəm. Biz istərdik ki, hər iki ölkənin məlum-məşhur müəllifləri deyil, yeni dövr ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələ-

Tərcümə Mərkəzi Çexiya “Pen” Yazıçılar Təşkilatı ilə əməkdaşlıq görüşü keçirib

rinin əsərləri Azərbaycan dilinə çevrilsin. Eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatının müasir nümayəndələrini çex oxucularına təqdim etmək istərdik. Biz ən qısa vaxtda Azərbaycan dilinə əsərləri çevriləcək müəlliflərin tam siyahısını və kitablarını Mərkəzə təqdim edəcəyik”.

Daha sonra Mərkəzin direktoru Afaq Məsud fikirlərini bölüşüb: “Mərkəzin dil və tərcümə sahəsi üzrə fəaliyyəti çoxşaxəlidir. Sizinlə görüşümüzün məqsədi, ölkələrimiz arasında ədəbi əlaqələrin qurulmasını təşkil etmək, hər iki ölkənin ədəbiyyatını bir-

birinə yaxından tanımaqdır. Biz, indicə sizin Milli Kitabxanada olduq. Təəssüflər olsun ki, orada Nizami Gəncəvidən savayı, Azərbaycan ədəbiyyatına dair heç bir kitab yoxdur. Lakin Azərbaycan, həqiqətən, zəngin ədəbi xəzinəyə malikdir və biz istərdik ki, bu xəzinədən çex oxucusu da xəbər tutsun”.

Görüşdə Çexiya Mədəniyyət Nazirliyinin Beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri Helena Provaznikova, “Azərbaycan Student Network” təşkilatının Praqa ofisinin direktoru Eldar Vəliyev, “Xəzər” dünya ədəbiyyatı jurnalının baş redaktor müavini Zakir Fəxri, çex şair və yazıçıları iştirak ediblər.

Xatırladaq ki, bu il Çexiyada keçirilən Praqa Kitab Sərgisində ölkəmizi Tərcümə Mərkəzi təmsil edir.

Tərcümə Mərkəzinin nümayəndə heyəti Çexiya Milli Kitabxanasında olub

Ölkəmizi Praqa Kitab Sərgisində təmsil edən Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin nümayəndə heyəti bu gün Çexiya Milli Kitabxanasında olub. Milli Kitabxananın Qədim əlyazmalar və qədim nəşrlər şöbəsinin müdiri Yindrix Marek qonaqları Nizami Gəncəvinin 1390-cı ildə xəttatlar tərəfindən üzü köçürülmüş “Yeddi gözəl” və “İsgəndərnamə”si, Cəlaləddin Ruminin XVII əsrə aid “Məsnavi”si və digər qədim Şərqi ədəbiyyatı nümunələrinin əski nüsxələri ilə tanış edib.

Mərkəzin direktoru Afaq Məsud bu unikal nüsxələrlə yaxından tanış olmağa imkan yaratdığına görə kitabxananın rəhbərliyinə minnətdarlığını bildirib: “Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin qədim əlyazmalarının Çexiya Milli Kitabxanasında qorunub saxlanması fərəhli hadisədir. Çox istərdik ki, bu kitabxanada Azərbaycan ədəbiyyatının zəngin söz xəzinəsindən digər ədiblərin əsərlərinə də yer ayrılınsın. Həmçinin bizi bu qədim kitabxananın arxivində saxlanan xəritələr və atlaslar da maraqlandırır. Biz, Azərbaycan həqiqətini, dünya kitabxanalarında saxlanan, ölkəmizin qədim ərazilərinin fiksə edildiyi xəritə və atlasları dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq istiqamətində iş aparırıq. Ümid edirəm ki, sizin bu qədim kitabxana ilə də, qeyd olunan istiqamətdə faydalı işlər görə biləcəyik”.

Daha sonra Mərkəzin nümayəndə heyəti, Çexiya Mədəniyyət Nazirliyinin Beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin müdiri Helena Provaznikova kitabxananın digər zalları ilə tanış olublar.

Tərcümə Mərkəzinin nəşri Frans Kafka muzeyinə hədiyyə edildi

Mərkəzin, Praqa Kitab Sərgisinə qatılmış nümayəndə heyəti Frans Kafkanın muzeyində olub. Mərkəzin direktoru Afaq Məsud muzeyin əməkdaşlarına Kafka yaradıcılığının ilk dəfə 1996-cı ildə Azərbaycan oxucusuna tanıtılması istiqamətində görülən işlərdən danışıb və Tərcümə Mərkəzinin “Dünya ədəbiyyatının korifeyləri” seriyasından nəşr etdiyi “Frans Kafka” kitabını muzeyə hədiyyə edib.

Kafkanın sirli dünyasını unikal vasitələrlə – yazıçının əyintili görümlü ilə göstərən səhər mənzərələri, məşhur “Höküm” hekayəsinin baş qəhrəmanı Georq Bendemanın özünü çaya atdığı körpü, addımladığı əyilmiş evlərlə dolu küçələrin xronikası, Kafka ağırları saçan sarımtıl əlyazmalar, əsərləri əsasında hazırlanmış video-çarxlar, obrazlarının tərcüməyi-halı toplanan simvolik rəflər, nişanlı və sevgililərinin fotoları, müxtəlif illüziya elementləri ilə labirint təəssüratı yaradan üçmərtəbəli bina, muzey ziyarətçilərinə yazıçının həyatı və şəxsiyyəti barədə böyük bilgiler verir. Muzey – Hegertova cihelna, Cihelná 2; ünvanında yerləşir.

Tərcümə Mərkəzi XXVIII Turin Beynəlxalq Kitab Sərgisində

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi XXVIII (28-ci) Turin Beynəlxalq Kitab Sərgisində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Milli Kitabxana ilə birgə ölkəmizi təmsil edir. Mərkəzin təmsilçisi qurumun əməkdaşı Şahin Ələsgərovdur.

Açılış mərasimi 14 may 2015-ci il tarixində “Torino Lingotto Fiere” Beynəlxalq Kitab Zalında baş tutan sərgidə Azərbaycanla yanaşı, Almaniya, İsrail, Qazaxıstan, Albaniya kimi onlarla ölkə, həmçinin, “Edizioni Del Baldo”, “Marco Del Bucchia Editore”, “Carlo Delfino Editore”, “Carlo Saladino”, “Miso Editore”, “Marchetti Editore”, “Nottetempo”, “Logus Mondici Interattivi” və “Edizioni Perla Decrescita Felice” kimi yüzlərlə məşhur İtaliya nəşriyyatı iştirak edir. İlk dəfə iştirak etdiyindən “xüsusi qonaq” statusuna malik olan Azərbaycan stendində “Tərcümə Mərkəzinin kitabları” seriyasından olan kitablar, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Milli Kitabxanaya aid kitablar nümayiş etdirilir. Sərginin ilk günü stendimizdə nümayiş etdirilən, “Tərcümə Mərkəzinin nəşrləri” seriyasından “Candles (101 verses)” (“Şamlar (101 şeir)”) kitabı ən çox marağa səbəb olan kitablardan olub. Sərgi may ayının 18-nə kimi davam edəcək.

İran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında azərbaycanlılar, xüsusən də azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Badkubeyi isə Pəhləvilərin hakimiyyətinin möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu günədək məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu-Yorkda və elə həmin ildə Tehrandə çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri orijinaldan - farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldıq.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Rza iki-üç gün Təbrizdə qaldı, hərbi mərkəzlərə baş çəkəndən və səfər üçün nəzərdə tutulmuş proqram icra edildikdən sonra Qərbi bölgəsinin şəhərlərini və hərbi qarnizonları görmək üçün yola düzəldi. Özünün mənə danışdığı kimi, bu səfərə təmtəraqlı bir karvanla çıxmışdı: bir avtomobildə özü, on avtomobildə onu müşayiət edənlər, iki avtomobildə isə təlim görmüş silahlı əsgərlər gedirdi. Hərbi hissələrdə əsgərlərin çox olmasına çalışılmasına baxmayaraq, nahiyənin mövqeyi, tikintilərin, yolların və sərhəd bölgələrinin mühafizəsi bu məntəqədə əsgərlərin fərqliliyinə gətirib çıxarmışdı.

Səlmas yaxınlığında Rzanın gözü birdən yol kənarındakı 1500-2000 aralıqda dayanmış silahlı şəxslərə sataşdı. Onlar nizamlı şəkildə düzülmüşdülər. Rza onların onu sevən yerli tayfa nümayəndələri olduğunu düşünərək maşını saxlatdırıb düşdü. Digərləri də onun arından öz maşınlarını tərək etdilər. Rza süvarilərə tərəf gedərək onların qarşısında dayandı. Bu zaman onların başında dayanmış bir nəfər cəld irəli yeriyib özünü Rzanın ayaqları altına atdı. General Əmir Təhmasibi İsmayıl ağa Simitqunun burada olmasını ya şaha çatdırmağı unutmus, ya da ona sürpriz etmək istədiyindən bu barədə ona məlumat verməmişdi. İsmayıl ağa şahı qarşılayanlar arasında Azərbaycan və Kürdüstanın yeganə nəzərdə tutulmamış və qeyri-qanuni nümayəndəsi idi.

Əmir Təhmasibi irəli gəldi və dedi:

- Bu, İsmayıl ağadır, bəndəliyini və Sizin qulluğunuzda olmaq şərafətini izhar etməyə gəlib.

Rzanın rəng-rufu alındı, qəzəbləndiyi dərhal üzündə göründü, ancaq bəzən son dərəcə qəzəbləndiyi halda güllümsəyib mehribanlıq, bəzən isə son dərəcə xoşhal olduğu halda özünü qəzəbli göstərən Rza, bu dəfə əsəbini gizləyərək, daxilindəkiləri büruzə vermədən Simitqunu yerdən qaldırıb:

- Bütün tayfalar məmləkətin tərəqqisi üçün çalışmalı və hərbiçilərlə bir cərgədə dayanmalıdırlar,- dedi və çox sürətlə maşınına tərəf gəlib, sürücüyə Səlmasa doğru irəliləməyi əmr etdi.

General Əmir Təhmasibi məsələni anlayanda rəngi ağardı. Bu hadisədən fəvqəladə dərəcədə qəzəblənmiş Rza qürub vaxtı özünü Səlmas şəhərinə çatdırdı.

1306-cı ildə general Əmir Əhmədinin qüvvələri tərəfindən İsmayıl ağanın silahlı dəstəsi dağıldıqdan və o, bütün dayaqlarını itirdikdən sonra Türkiyə torpaqlarına keçdi. Sonralar İsmayıl ağa həmin yol hadisəsini çox böyük təəssüf hissi ilə xatırlayaraq demişdi: "Ömrümdə ən böyük səhvi Səlmas yaxınlığında Rza şahı və onu müşayiət edənləri əldən buraxanda eləmişəm".

İdarələrdə oruc tutmayanlar da zahiri qayda-qanunu gözləməyə məcbur idilər. Buna görə də buzlu su butulkasını ya pərdə arxasında, ya da mebel dalında gizlədirdilər. Küçə və bazarlarda heç kəs siqaret çəkmirdi, orucu pozanlar gözə görünmürdü, bütövlükdə şəhərdə Ramazan mənzərəsi olardı. Əlbəttə, daha məscidlərdə ayan-əşrəfin cəynəməz xalçaları sərilirdi, çünki onlar görürdülər ki, Rza Qacarların əleyhinə olaraq İrani inkişaf etmiş Avropa ölkələrinə çatdırmaq istəyir və bu cür dini ayinləri yığıdırma-

Mərhum Müdərrişin oğurlanması əhvalatı

Rzanın bicikləri və siyasəti güclü idi. Onun maraqlı işlərindən biri Müdərrişin oğurlanması və həbs edilməsi əhvalatı olmuşdu. Müdərriş Rzanın ən radikal müxaliflərindən hesab olunurdu. İndi mən sizə İranın parlament mübarizələrinin maraqlı hadisələrindən biri olan bu məsələni tam təfəssil ilə danışacağam. Əhvalat məclisin Rzanın kabinetinə (O zaman Rza ordu komandanı idi) etimadsızlıq etməyə hazırlaşdığı günlərdə baş verdi.

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Rza şah dövründə dini adətlər

Rza oruc-namaz əhli deyildi, bununla bağlı əsaslandırılmış dəlilləri daim bizimlə bölüşürdü. O, tez-tez deyirdi: "Allah məgər ərəbdir ki, biz gündə beş dəfə onunla ərəbcə danışmaq?" (Qeyd: Bu sözlər göstərir ki, Rza din-dən çıxmış və bir mürtəd olmuşdur).

Oruc da tutmurdu, deyirdi ki, insan nə vaxt acsa gərək çörək yesin, əks halda xəstələnə bilər.

Rza deyirdi, islam bədəvi ərəblərin dinidir: "Ərəblər Allaha tapınana qədər iranlıların özlərinin dini var idi. Onlar Atəşpərəst idilər və öz peyğəmbərləri vardı".

O, əvvəllər Zərdüşti tanınır, lakin Cəmşid taxtını "kəşf edəndən" və Cəmşid xarabalıqlarını torpağın altından çıxarıandan sonra İran tarixinə fəvqəladə maraqlı göstərməyə başladı. O, bekar vaxtlarında və asudə günlərdə elm adamlarından ona tarixi məsələlər barədə məlumat verməyi tələb edirdi. Ədibül-mülk, Abdulla Müstəvəfi, Kəsrəvi və bu kimi digər adamlar Rzanın yanına gəlir və İranın tarixi barədə ona maraqlı əhvalatlar danışır.

(Qeyd: Təccüblü deyil ki, Rza şah hakimiyyətinin yüksəlişi illərinə paralel olaraq İslamdan uzaqlaşdı. Ona tarix dərsi verən Əhməd Kəsrəvi kimi adamlar bütövlükdə İslam və Allah dininin əleyhinə idilər. Kəsrəvi ifrat İslam müxaliflərindən idi. O, İslam dinini təzərin (ərəblərin) dini bilir, onu xurafat və geri qalmışlıq hesab edirdi).

Mənim Rzanın etiqadı ilə işim yox idi, Ramazan ayında orucumu tuturdum. O zamanlar – yəni, şəmsi 1300-cü illərdə (1921) və ondan sonrakı dövrlərdə ortada Qacarlar zamanının fanatizmi olmasa da, xalq ən azı molla yanında oruc tutmadığını gizlətməyə çalışırdı. Ancaq dövlət məmurlarının əksəriyyəti oruc tutsa da, əyləncələri və qumar məclislərini səhərdə davam etdirirdilər.

ğa çalışır. Ancaq ayan-əşrəfin əksinə olaraq, kasıblar, tacirlər, adi insanlar, avam təbəqə məscidləri doldururdu.

Əvvəllər iftar vaxtı və imsak çağını toplardan yaylım atəşi açılırdı. Bununla iftar vaxtının çatdığı, ya da oruc zamanının yetişdiyini elan olunurdu. Həmin toplar Topxana meydanında qurulmuşdu. Adı görüş və ziyarətlər iftardan sonra başlanırdı, əgər məclislər gecədə üç-dörd saat keçənədək davam etsəydi, onda ortalığa sinilərdə bamiya, "şəkər pambığı", qutab, "pəncərə çörəyi", "fil qulağı", "pəfək" gətirilirdi, qonaqlara təklif olunardı. Ev sahibi, yaxud qonağın oruc tutub-tutmaması bu məsələdə vacib şərt deyildi...

Rəsmi heyətin, nazirlərin, ayan-əşrəfin iclasları top vaxtına qədər uzananda, yəni iftar vaxtı gəlib çatanda, onlar oruc tutmasalar da, iftar süfrələri açılırdı. Hökumət daha artıq qüvvə və qüdrət topladıqdan sonra isə bu "axund-baz"lığın qarşısını almağa başladı. Burada Rza xüsusi siyasət işlətdi, o, iftar və imsak toplanının qeyri-münəzzəm, pərakəndə atılmasına göstəriş verdi. Qaydasızlıq bundan ibarət idi: İftar və imsak toplanı fərqli vaxtda atılmağa başladı. İftar toplanının vaxtı əvvəlkindən yarım saat dala, səhər toplanı isə bir-iki saat qabağa çəkilməmişdi. Bununla da Rza bir güllə ilə iki dovşan vururdu. Əvvəla, qara camaatın saati yox idi, oruc saatının uzanması onları əldən saldıqına görə, yavaş-yavaş orucdan uzaqlaşdı. İkincisi, saati olan insanlar isə topsuz da yemək və yeməmək vaxtını təyin edə bilirdilər. Beləliklə, iftar və səhər toplanına etimad göstərmirdi, etimadsızlıq isə o yerə gəlib çatdı ki, böyük əksəriyyət toplanı yığışdırılmasını istədi.

Rza bildirdi ki, əgər Müdərriş məclisdə iştirak etsə, onun əleyhinə çıxış etməyə başlayacaq və bu da məclis üzvlərinin mövqeyinin dəyişməsinə səbəb olacaq. Buna görə də tərəfdarlarına göstəriş verir ki, Rzanın onunla müzakirə aparmaq istəməsi bəhanəsi ilə onu Qəvvamın evinə aparsınlar və orada başını o qədər qarışdırınlar ki, məclisdə iştirak edə bilməsin.

Beləliklə, Rzanın tərəfdarları Müdərrişə müraciət edir və ona deyirlər ki, qoşun başçısı sizinlə müzakirə aparmağı təklif edir. Bu bəhanə ilə onu Qəvvamın evinə aparırlar. Bu zaman Rza da orada olur, ancaq onun köməkçiləri Müdərrişlə müzakirəyə girişir. Müdərriş tamamilə Rzaya müxalif idi. O, nə respublika söhbətini, nə də sonrakı hakimiyyət dəyişikliyi məsələsini eşitmək istəyirdi.

Rzanın tərəfdarları Müdərrişin inanırlar ki, guya, Rza Müdərrişin fikirlərini qəbul edir və istəyir ki, onun şərtlərini öz dilindən eşitsin. Məclis iclasının başlamasından bir neçə saat öncə gətirilib Qəvvamü-dövlətin evində oturdulan Müdərrişə Rzanın köməkçiləri xeyli yağlı vədlər də verirlər. O, yeni vaxt ötdüyünü görüb ayağa qalxmaq istədiyini bildirəndə onu müxtəlif yollarla təzədən oturdurlar, hər dəfə ordu komandanını gözləməyə məcbur edirlər. Bir neçə saat keçəndən sonra Rzanın gəlmədiyini görüb təzədən evdən çıxmaq istəyəndə yenə də bir bəhanə gətirirlər: gah deyirlər ki, indicə zəng elədi, deyir yoldadır, gah deyirlər ki, son göstərişlərini verir, gah da deyirlər ki, partiya qərargahına gedib, qısa bir görüşdən sonra dərhal gələcək. Xülasə, müxtəlif bəhanələrlə Müdərriş saat 3-dək evdə saxlayırlar, günortadan sonra isə məclis iclasına başa çatdırır və Rza istəyinə nail olur (Bu zaman isə artıq qoşun komandanının lehinə 90 səs verilmişdi).

Ardı 6-cı səhifədə

Qan TURALI

Oancaq kədəri tanıyırmış... Ona elə gəlirmiş ki, bu dünyada qüسسə, qəm, əzab, ağrı-hamısı kədərmiş və kədərdən başqa heç nə yoxmuş.

Əzabla tanış olduğu o gündən bəri gecələr yatmağa da qorxurdu; qorxurdu ki, yuxudan bir anlıq ayılıb açıq pəncərədən uça, bu əzabdan xilas olmaq istəyə... Beləcə səhərə qədər oyaq qalır, bir şüşə arağı iyirənə-iyirənə içib özümdən gedirdi. Çox vaxt yuxu onu oturdurdu yerdə tuturdu. Əzab kədərə bənzəmədi. Belə ağırlı gecələrin birində telefonunu pəncərədən aşağı atmış, modem də qaralıqda ayağının altında qalıb sınımışdı.

Bir zamanlar bir butulka pivə içib həzin müsiqilər dinləmək, ürəkparçalayan seirlərə qulaq asmağın onun ən kədərli əyləncəsiydi. Belə axşamlarda öz-özünə pıçıldayırdı: "kənlümə darıxmaq düşüb". Əslində, nədən ötrü darıxdığını bilməsə də, bu, onun xoşuna gəlirdi. Bəzən tənhalanmaq istəyir, ağırlardan qurtulmaq üçün keçmişə baş vururdu. Onun keçmişində hər şey - üstünə kədər tökülmüş xatirələr də, məsum uşaqlıq illəri də gözəl idi. Xatırladıqca özünü xoşbəxt sayır, xatirələrin işığı ürəyini qızdırırdı...

- Mən bu hekayədən sıxıldım. Mətləb müəllim nəyə görə prosesdə iştirak eləmir?

- Mətləbə gələcəm də...
- Vonnehut deyir ki, hekayədəki hər cümlə ya bilinməyən bir şeyi bildirməlidir, ya da süjeti davam etdirməlidir.

- Sənin Vonnehutun da bir adam deyil...

- Niyə?
- Adam arağın içinə dərman qatıb intihar eləməz.

- Bəs?..
- Dərmanı içər, sonra da arağı ölümün sağlığına qaldırar.

- Amma sənin Vonnehutun Rüstəm Behrudiyə oxşayırsa... Qalanına qulaq as...

Bəlkə də, o dəhşətli gün olmasaydı, Gülay ömrünün sonuna qədər əzabın nə olduğunu bilməz, şad-xürrəm yaşayardı.

- Burda yuxarıdakı hissəni silmək olar?

- Niyə?

- Vonnehutun dediyinə görə...

- Sən Allah, gecənin bu kilidli vaxtı Vonnehutu söydürmə mənə...

- Yaxşı, davam elə.

Və həmin o kədərli-pivəli axşamların birində çoxdan ayrılmaq istəyib, ancaq bu gün ayrıla bildiyi sevgilisinin profilinin linki ona atılmasaydı, hər şey başqa cür olardı...

Səhifədə elə bu divanda çəkdiyələri bir video vardı. Pivə butulkası əlindən yerə düşüb ayağını əzənə qədər ürəyi çilik-çilik olub içinə tökülmüşdü. Gülay o gün əzabla tanış oldu və o gecə ürəyini yaralayan nəstərin yeri heç zaman sağalmadı.

(hekayə)

Hara getdisə, arxasınca "o qızdı" nidaları eşitdi. Sosial şəbəkələrdə tanımadığı insanların haqqında yazdığı şeyləri oxudu: "Bu qızın yiyəsi yoxdur?", "Avropalaşmağın axırı budur", "Amma zor şeydi ha", "Məncə, özləri buraxıb bu videonu - reklam üçün", "Qırmızı bustqalter yarasır".

Heç kim onun ağrısına yandırmırdı, hamı mərhəmətsiz idi, müha-kimə edirdi. Tanımadığı oğlanlar bu videonu paylaşır, onun haqqında ən ağılsız cümlələr yazırdılar: "Bir dəfə də mənimlə...", "O istədi, mən razılaşmadım". Hələ bunlar görükən şeylər idi, gör arxasından nələr danışırdılar. Deyilənlər bir yana, onu daha çox yandıran deyilməyənlər idi...

- Yoxsa intihar edəcək...

- Səncə?

- Məncə, edibsə, bu çox banal olar.

- Yox, etməyib. Hövsələnlər olsun, qulaq as...

O gecənin səhəri açılar-açılmaz Sevil gəldi. İçəri girən kimi dil boğza qoymadı: oğlanın hərəkətini qınadı, dünən getdiyi toydan danışırdı, dəyişkən havanın qarşısında deyindi, avtobusda başına gələn əhvalatı danışdı, çay qoydu. Gülay susur, Sevil bir ucdan üyüdübtökürdü. Gülay sonda başa düşdü ki, təpər tapıb Sevilə dinləməlidir.

Yanaşı oturub çay içdilər. Gülayın gözü tez-tez uzaqlara dikilir, sonra yenə fikrini toplayıb Sevilə qulaq asırdı. Bir azdan ayıldı ki, küçədədir, Sevilin yanına düşüb harasa gedir. Sonra qarşısından boşqab götürən ofisiyanti, daha sonra isə qara divarda gedən ağ yazıları anıydırdı. Ağ xalətli biri də vardı və Gülay ömrünün sonuna qədər bu gördüklərinin gerçək, yoxsa xəyal olduğunu anlaya bilmədi. Gecə Sevil onunla qaldı.

- Sonra...

- Səncə, axırı necə olacaq?

- Sevilə sevgili olsunlar. Qızın adı da bu süjetə uyğundur. Sev... Sevil...

- Bu nə cür ədəbiyyatdı? Qızın adı Kifayət olsaydı, Gülay bir də heç kimi sevməyəcəkdi?

- Ay insan, adların insanın taleyini təsiri var.

- Mən metafizikaya inanmıram.

- Yaxşı, yaxşı... Axırını necə bitirəcəksən?

- Düşün də...

- Sevilə dedim... Başqa ağılma gəlmir. Gəlir e, banal süjetlər gəlir.

- Necə süjetlər?

- Oğlan gəlib üzr istəyir: barış, evlənilir...

- Sonra da mikrorayon tikməyə gedirlər?

- Yox, əşsi...

- Yox, bir abzas yazdım sonluğa... Bir abzas...

- Oxu, görüm...

- Gülay yeni iş tapdı. Özüne əvvəlkindən də yaxşı baxmağa başladı; estetik əməliyyat keçirdi, burnunu düzəltirdi, döşlərini və dodağını doldurdu, maşın aldı, altı ay Almaniyaya stajından sonra arzusunda olduğu kreslodə da oturdu. 16-cı mərtəbədə yerləşən ofisi ilə 18-ci mərtəbədəki evi arasında, asfalt yolların qovuşdurduğu beton yığınınə yaşadı. Heç kimi sevmədi, gecələr pivəli kədər məclisləri qurmadı. Evləndi, amma heç zaman "səni sevirəm" demədi. İki dəfə dilinə gələn bu sözü uddu. Bu dünyaya uşaq gətirmək istəmədi. O gündən sonra heç zaman xoşbəxt olmadı, amma gözlərə xoşbəxt deydi. Rahat olmadı, amma rahat göründü. Bəzən güldü, ancaq burnu kimi bu gülüş də süni idi. Bəzən taxma döşlərinin altındakı ürək döyüntüsü belə ona telefonun vibrasiyası kimi gəlirdi. Güllüşünü desən, o daha betər... Mimikadan çox istifadə ona ziyan idi, - hər halda doktoru belə deyirdi.

Əzabı tanıyandan sonra o, bu dünyada sevincin nə qədər bayağı və qəlp olduğunu anladı. Düşündü ki, adının son iki hərfi olan "Ay" belə işığı Günəşdən alıb hamını aldadırsa, bu dünyada gerçək heç nə, hətta yalandan özge doğru belə yoxuymuş...

- Qurtardı?

- Hə...

- Bəs Sevil?.. Axı bu üslub xətasıdır. Sevilə nə oldu?

- Sevil o oğlana ərə getdi.

- Hansı oğlana?

- O oğlana...

2015 mart

Əvvəli 5-ci səhifədə

Müdərris Milli Şura Məclisinin beşinci çağırış müddətində azlıq fraksiyasının liderliyini öz üzərinə götürmüşdü. Bütün vasitələrlə Rzaya qarşı döyüşürdü. Bu iş üçün öz təşəbbüs qrupu ilə yeni yollar arayırdı. Bu məsələdə o, Hairizadə, Kazruni, Əxgər, Məliküşşüərə, Eraği və Seyid Həsənə bir cərgədə idi. Bu zaman fraksiyanın sözcüsü rolunu oynayan Məliküşşüərə dövlət üzərinə hücumu keçir. Ona qarşı başqalarından daha çox Süleyman Mirzə və Timurtaş çıxış edirlər (Onlar hər ikisi Rzanın tərəfdarı idi).

Bu adamlardan bəziləri bölsəviklərə meyilli idilər, onlar da bərabərlik, ədalət və digər bu kimi məsələlərdən dəm vururdular. Bunlar hamısı Rzaya müxalif olmaqla bərabər, özlərinə də müxalif idilər. Məsələn, dindar adam olan Müdərris kommunistlərlə əks mövqedə idi. Yaxud Süleyman Mirzənin məclis daxilində hökumətə qarşı mənfə münasibət bəsləməsinə baxmayaraq, yenə də Müdərrisi tənqid edirdi və ona qarşı müxalifətdə idi. Süleyman Mirzə Sosialist Partiyasının fəal namizədlərindən biri kimi tanınırdı. Lakin Rzanın mövqeyi möhkəmləndikdən sonra Süleyman Mirzə müxaliflərin sırasından çıxıb, onun qızgın tərəfdarı oldu. Müdərris Süleyman Mirzənin əqidəsini dəyişməsindən və onun Rza tərəfdarlarına qoşulmasından çox əsəbiləşmişdi. Buna görə də ona belə bir xəbər göndərmişdi:

Bakılı Tacülmülükün xatirələri

"Ordu komandanının yolunda az sinəzənlik et! O, qalib gəldiyi halda sənin nəsibin "Mirzə" sözünün ikinci yerdən götürülüb əvvələ keçirilməsi olacaq. Yəni Süleyman Mirzə yox, Mirzə Süleyman olacaqsan!"

Bu, bir kinayə idi. Çünki yəhudilər bir şəxsə ehtiram göstərmək istədikdə onun adının əvvəlinə Mirzə sözünü əlavə edirdilər. Məsələn, Yaquba Mirzə Yaqub deyirdilər. Deməli, Süleymana da Mirzə Süleyman deyər bilərdilər.

(Qeyd: Mərhum Müdərrisin şuxluğu və zarafatlı təbiəti barədə çoxlu hekayətlər var. Onlardan birində deyilir ki, bir gün həmin mərhum şəxs bir qrup tələbəsi ilə bir məclisə gəlir və ortada qoyulmuş çox zəngin bir süfrənin başında oturur. Tələbələrdən biri görür ki, bütün ləziz xörəklər süfrənin yuxarı hissəsində, ağay- Müdərrisin qarşısında qoyulub və heç kəs ona əl vura bilmir.

Həmin cəsarətli tələbə süfrəsinin üstündən ayılıb, əlini uzadaraq bismiş

toyuq qabını qaldırıb, öz qabağına qoyur:

Bu zaman Müdərris astadan, dodağının altında deyir:

- La becuş nəğl-ol meyyit mən məkanil-əxər! (Yəni ölünü dəfn olunduğu yerdən başqa yerə aparmaq caiz deyil).

Hazır cavab tələbə əlini qarnının üstünə qoyub, digər tələbələrə işarə ilə:

- İla müşahidil-mötəbərəkə! (Yəni şahidlərin qəbirlərindən başqa!)

Müdərris Qəvvamın evində "həbs olunmaq" məsələsinə görə daim qəzəblənirdi. Harda oturdusa, deyirdi ki, komandanın xidmətçiləri məni öz ayağımla oğurladılar. "Məni Qəvvamın evində saxladılar ki, ordu generalı səs yığa bilsin".

P.S. Yazıdakı qeydlər "Pəhləvi kraliçası" memuarının redaktoru Doktor Əmir Xatəm Fərfarmaiəyə məxsusdur.

Ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə etdi: İbrahim QULİYEV

*Ey bülbüli-qüdsi nə giriftari qəfəssən?
Sındır qəfəsi, tazə gülüstana tələb eylə!*

Neçə vaxt idi ki, bu misralar dilinin əzbərinə çevrilən Jəmu Dəmunu heç kəs qəbul etmirdi. Kütlənin kütlüyünün qurbanı olan bu gənc özü qəbul edən ustadından yadigar qalan uçuc-sökük dərgahda guşənişin həyatı yaşayırdı. O, özünü Allahda aritmək istəyirdi və beləcə bütün dünya özü-özülüyündə onun nəzərində əriyirdi...

Həqiqətə doğru qaçırdı. Geriyə dönəndə gördü ki, insanlar ona baxıb güllür, "Bu dəli yenə hara qaçır?" deyirlər. O isə özünü tanıyandan, gördüyü işığın arxasınca qaçmaq, ona çatmaq istəyirdi.

Jəmu Dəmun düşündü: "Həqiqətdə itmək özünü tapmaqdır. Özünü kəşf Ali Həqiqəti zinətləndirir. Çünki kəşf olunan hər bir insan ruhu Həqiqət adlı ümmana əlavə olunur və ona daha çox parlaqlıq gətirir".

O, bu tərəflərə səfər edən Anadolu dərvişinin başladığı neyi yanıqlı-yanıqlı dilləndirəndən sonra öz-özünə elə hey təkrar edirdi:

*Ey bülbüli-qüdsi nə giriftari qəfəssən?
Sındır qəfəsi, tazə gülüstana tələb eylə!*

Bir gün özünü tamamilən o İlahi sədaya təslim etdi. O səssə qarışdı, o səs kimi axdı və qəflətən gəlib çölün düzündə çiyində heybə, əlində əsa, başında o biri sufilərinə bənzəməyən papaq qoymuş birilə rastlaşdı.

– Kimsən sən?

– Kimliyimiz Günəşdəndir, zərrəni bil, bizlərdən hali ol!

– Mən hardayam?

– Kamilliklə cahilliyyəni ayırdığı ağ xəttin üstündə. Əbədiyyətə aparən bir xətt. Saf elminə, saf ruhuna aparır bir xətt.

– Hara gedəcəyik biz?

– Bax hər şey orda... Səmalardan o tərəfdə, ağ xəttin bitdiyi nöqtədə başlayır. Ağ xətt bitəndən sonra sən başlayırsan. Dünyadakı cismin və fəaliyyətin əslində, səni formalaşdırmaq üçün bir vasitədir. Sən olandan sonra artıq onlar olmur. Onlar səni var edir özləri yoxluğa qovuşur, sən əbədiyyət qazanırsan onlar isə boşluq.

– Kimsən sən? – Heydən düşmüş Jəmu Dəmun yalvarıcı nəzərlərlə qabağındakı sufidən soruşdu.

– İnsan canı sanki tilsim nurunu Haqq qatmış ona

*Kim özünü belə görə bir mələkdir
deyil bəşər.*

*Hər bir zərrə yaranmışdır,
bircə nurun şöləsindən*

*Bir dəryanın suları da yağış olar
dürrə bənzər.*

Son yazdığım hikmətlərdir. Özündə xeyli gizli şifrləri qoruyub saxlayır. Gizli kainat, kiçik kainat və böyük kainat - həmçinin onların arasında qarşılıqlı işıq alveri bu beytlərin cövhəridir (əslər keçəcək, XX əsr gələcək və yalnız bu zaman alimlər, özü də ən böyük alimlər biləcək ki, mikrokosmos və makrokosmos əlaqələri bəşəriyyətin ən böyük elmidir. Mikrokosmos – insan və makrokosmos - kainat bir-birilə daima enerji mübadiləsində olur. İnsan kainatdan hər saniyə müsbət və mənfi yüklü ionlar alır, həmçinin özü də eyni tərkibli ionları kainata ötürür. Onu da qeyd edək ki, insanın kainata ötürdüyü bu informasiyalar müxtəlif şifrlər şəklində onun yaddaşında qorunub saxlanılır. Kainat öz gizli elmlərinə insandan, yəni mikro formasından keçərək çatır.

Qərb alimlərinin XX əsrin sonunda kəşf ediləcək bu qənaətlərə Nəsimi hələ XIV əsrdə yiyələnmişdi. E.N.).

Jəmu Dəmun bu misraların sahibinin böyük Nəsimi olduğunu anladı və ağzını açmağa cəsarət belə etmədi. Nəyə demək onun üçün ən ağır cəzaya çevrilmişdi az qala. Nəsimi bunu görüb heybəsindən bir kağız bağlaması çıxardı və ona uzatdı.

– Al, burda səni sıxıntından çıxara biləcək xeyli sirlər var. Bu sözlərdəki hikmət və gizli cövhərlər səni aludə olduğun kimsəsizlikdən qurtaracaq. Sənə zərrələrin böyüklüyü və Günəşə varmalar barədə cövhərlər verdin. Bu cövhər sənə qəfəslərini sındıracaq. Öz içində özünü həbs etdiyin yeddi qəfəs var. (yenə XXI əsr gələcək və yenə alimlər, özü də ən böyük alimlər müəyyən edəcək ki, insanın ruhi inkişafı 7 mərhələdən keçir.

Bütün informasiya mübadilələri, ümumdünya şəbəkə toru bu yeddi məqamın mahiyyətini əks etməkdədir. Nəsimi isə bunu öz dövründə deyə biləcək qədər dahi idi. E.N.)

Jəmu Dəmun təəccüb içində qaldı. Nəsimidən nəyə soruşmaq istəyirdi. Filosof heç nə demədi. Əlini onun çiyinə vurdu və ahangdar səslə dedi:

*Ey bülbüli-qüdsi nə giriftari qəfəssən?
Sındır qəfəsi, tazə gülüstana tələb eylə!*

Jəmu Dəmun hiss etdi ki, vaxtdır. Ney sədəsi bitən kimi o da yenidən özü qayıtdı. Amma beynindəki hücrələrə nə isə yapışmışdı. Ney onu ustadı Nəsimi ilə görüşdürmüşdü. O, çəkisizlik halını yaşayırdı. Ney həm də kağızdakı bilgiləri onun beyninə yığımışdı.

Jəmu Dəmun artıq kütlənin içində çıxmaq vaxtı olduğunu hiss etdi. Həmişə çıxış etdiyi meydan üçün darıxmışdı...

Nəsiminin verdiyi kağızdakı gizli şifrlər və xüsusi hikmət kodları, həmçinin onların insanı qəfəsdən qurtarma, sıxıntıdan xilas etmə qabiliyyəti Jəmu Dəmun öz nitqində insanlara çatdırır:

Gülüstana aparan şifrlər

I gövhər

*Bahar gəldi, bahar gəldi,
yaşıl geydi bahar gəldi
Uzaqlaş qüssədən ey dil,
əlində mey nigar gəldi.*

– Nəsimi Allahın hikmət dəryasından bir çox damlları ruhunda yaşadırdı. O, öz ruhundan 3 gövhər ayıraraq bizlərə sovuqat yolladı. O damla-gövhərlərin içində üzə bilmək xilasımız! Mənəvi, ruhi xilasımız! Dediğim beyt ilk gövhərin evidir. Özü yox, evi, yaxud da libası. Həqiqət orda yaşayır. Bahar gəldi deyir, böyük ustad. Hamınız onu mövsümlə əlaqələndirərsiniz. Əsla elə deyil! Qədimdə bir hind müdriki varmış. Şagirdlərinə deyərmiş: "R u h u n u z a toxumlar s ə p m i ş ə m .

Baharın yetişməyinə az qalıb. Sakitliyimə və müdrikiyimə qər q olun, könlünüzdə günəş olsun!"

Ustad Nəsiminin də dediyi budur! Ruhumuzda yetişəcək bahar, yaşllaşmaqda olan çiçəklər əvvəlki halımıza dönməkdə bizlərə yardımçı olacaq. İnsan övladı yer üzünə gələndə öz baharından ayrılıb gəlir. Amma hamı gedəndə öz baharına qovuşmayacaq. Yer üzünü ruhu yaşllaşdırmanın çox üsulunu insana göstərir, amma səd heyif ki, hamını bu yaşllığı yetişdirə bilmir. (sufi fəlsəfəsində insanın bəqa aləmindən fəna aləminə keçdi bahariyyə kimi təsvir olunur. Şah İsmayıl Xətəidə daha çox rast gəlinən bu rəmzi keçid, əslində, böyük Nizamidə özünün ən gizli tərəflərini açıb göstərə bilmişdi. Füzulinin "Leyli və Məcnun" əsərində də qəzəllərin biri bahariyyəyə həsr olunub. Orada Məcnunun Leyliyə olan simvolik sevgisi, artıq onun üzərinə fəna aləminin qapılarını açır. O, öz baharına qovuşmağın həsrətini çəkir. Poemada əsas məntiq də bu həsrətdədir. Məcnun səhrada Leylidən məhz buna görə imtina etmişdi ki, illuziv olaraq ruhunda yaratdığı "Leyli baharına" qovuşa bilsin.

Ustad sizlərə baharı göstərir, uzaqda olmayan baharı. Ruhunuz çoxqatlı yaşllıqları özündə gizlədir. Ondən xəbərsizsiniz, öz qışınıza bürünmüşsünüz. Ruhi soyuqluq sizi məhv edəcək, ruhi soyuqluq sizi məhv edəcək...

Son cümləni təkrar edə-edə halı dəyişən Jəmu Dəmunə hamı məftunedici nəzərlərlə baxırdı. Artıq o özündən keçmişdi və özü də bilmədi ki, nə vaxt Nəsimidən aldığı ikinci qızıl damlanı insanların üzərinə səpdi...

II gövhər

*Fanilikdən keçən kimi taparsan
Vasitəsiz sən cövhəri-baqanı...*

İlahi həqiqətə çatmaq uğrunda çox əziyyətlər çəkən ilk sufi xanım Rəbiyyə Əl-Ədəviyyə deyir: "Kim bizə sevdiiyimizi göstərə bilər?"

Köməkçisi deyir: "Sevdiyimiz bizimlədir, amma dünyəvi həyat onu bizdən uzaqlaşdırır".

Yenə hind müdriklərinin birindən danışacam. Onun da çoxlu tələbələri var idi. Hamısına bu fikri öyrədirdi: "Əgər biz Allahın içərisində yaşayırsınız, dünya yox olur, dünyanın içərisində yaşayırsınız, Allah yox olur". Biz öz məkanımızı itirəndə xoşbəxtliyə uzaqdan baxırıq. Hər bir insana xoşbəxtlik öz məkanında – vətəninə bəxş edilib. (Bu vətən hansısa ölkə deyəndə yada düşən vətən sözü deyil. Sırf fəlsəfi mənə daşıyır. İnsanın yaşadığı, yaxud yaşamağı olduğu nur aləminin ümumi adıdır. Hər bir insan bir vətənə malikdir. Bütün vətənlərin isə ümumi bir vətəni var. E. N.)

Sevgisini özüne vətən seçən insan çox dəyərlidir. Mən Jəmu Dəmun, uzun müddət sizlərdən ayrı yaşadım. Sizlərlə qaynayıb-qarışmadım. Evimdən kənara çıxmıdım. Əslində, öz vətənimdən kənara çıxmırdım. Ruhumun yaşadığı məkandan çox kənarda idiniz. Ona görə də sizlərə çox uzaqdan baxırdım. Amma sizlər mənə çox yaxından görürdünüz. Bəlkə də, elə bu idi mənə sizin gözlünüzə kiçildən. Uzağa baxmağı bacarmayan insan hər şeyi yaxınlığında zənn edir. (Nəsiminin ikinci gövhəri də çox dəyərlidir. Belə ki, burada istər Şərq, istərsə də Qərb fəlsəfəsinin mübahisə mövzusu olan məsələlər çox böyük ustalıqla öz həllini tapır. Azadlıq məfhumu məhz bu kontekstdə öz əsl mahiyyətinə çatır. İndi hamısı istər real həyatda, istər elektron aləmdə, sosial şəbəkələrdə "Azadlıq, azadlıq!" deyərək qışqırır. Amma azadlıq deyilən məfhum bir neçə fəlsəfi qatların keçilməsi, qaranlıq divarların yıxılması, qaranlıq qonaq olan məfhumdur. Əslində, o insanın ruhundadır. Sadəcə olaraq, bəzi divarlar onu görməyə qoymur. Fəna aləminə yolçuluq, əslində, azadlıq axtarışı deməkdir. İnsan ruhunda azadlıq baharda yaşllıq deməkdir. Yaşllıq olmasa bahar olmaz E. N.)

III gövhər

*Bəxtim Günəşi doğduğu uyqudan oyandı
Mənisi bu ki, dövləti bidarımı buldum.*

– Axı siz niyə ölümdən qorxursunuz? Bir işi ki, gündə yüz kərə görürsünüz, bəs ondan niyə qorxursunuz? Ölüm başqasına nifrət etdiyin vaxt səni tapır. Çünki həmin an artıq sən olursan. Həmin vaxt nifrət deyilən bir qoca, ifritə qarı timsallı məxluq var ki, sən onun içində nəfəs alan ölüsən. Ölüm şəhvani hisslər yaşayanda sizi tapır. Öz içində hərəkət edən ölü kimi sizi saxlar. Və siz də o nə desə onu edərsiz. Madam ki, gündə bu qədər ölürsünüz, onda, ölüm adı gələndə niyə qaçırırsınız? Niyə simanızı dəhşət bürüyür? Axı siz ölməyi çox gözəl bacarırsınız. Ustadımız Nəsimi də üçüncü gövhərdə ölümdən qurtulmanı sizə təlqin edir. Eşidin dünyanı dəyişmək ölüm deyil. Siz əməlləri dəyişirsiniz. Ölüm deyilən zad ancaq yer üzünün işidir. Günəş sizi gözləməkdə, ona doğru varın. Hər birinizi ruhunuzun ucqarlarında qat-qat divarlardan o tərəfə bir Günəş gözləyir. Onu bulun. Orda bahar da var, azadlıq da var, Günəş də var..."

Jəmu Dəmun bu sözləri deyərək meydanı tərk etdi. Adamların bəziləri ona həsədlə baxırdı. Dəli saydıkları bu adam onlara Günəşə çatmağın yollarını öyrədirdi. Amma bəziləri hayana vurmuxurdularsa başlarının üstündə qaranlıq görürdülər. Və bildirdilər ki, Günəş onlardan çox uzaqdadır, çox uzaqda...

Elmin NURİ

F.S. FITSCERALD

Cikaqoda səyyar satıcılıqla məşğul olan xanım Henson qırx yaşlarında solğun bənizli bir qadın idi. O, korset, kəmərsatırdı. Gəzdirdiyi ərazilər Toledo, Lima, Sprinqfild, Kolumb, İndiana, Fort Ueyn həndəvərində dəyişirdi. Orta qərb ştatları İovo-Kansas-Missuriyə göndərilməyi isə işlədiyi firmanın genişləndiyinin müjdəsi idi. Firma getdikcə Ohayonun qərbində də möhkəmlənməyə başlayırdı.

Şərqdəki (Ohayoda – tərc.) alıcıları onu söhbətçil adam kimi tanıyır, sövdələşmə bitdikdən sonra ofislərində tez-tez çaya, ya da siqaretə qonaq edirdilər. Təzə gəlirdiyi şəhərlərdə isə vəziyyət başqa idi. Ona nəinki siqaret təklif etmir, hətta "Siqaret çəkməyimə etiraz etmirsiniz?" sualına narazılıqla: "Sizin siqaret çəkmək ehtiyacınızı anlayırıq, amma işçilərimizə pis təsir edir" - cavabını verirdilər. O da: "Hə, əlbəttə, başa düşürəm", - deyib siqareti cibinə qoymağa məcbur olurdu.

Bir siqaret hərdən onun üçün çox şey demək idi. İş daim başından aşırı deyə, dincəlmək, fikrini bircə anlıq da olsa işdən ayırmaq üçün siqaret əvəzsiz vasitəydi.

Dul xanım Hensonun danışmağadərldəlməyə elə bir yaxın qohumu yox idi. Gözü zəif gördüyündən kinoteatra həftədə bir dəfədən çox gedə bilmirdi. Ona görə də siqaret yollarda keçən ağır və yorucu günləri üçün ən ideal rahatlıq idi.

İlk səyahətinin sonuncu həftəsində yeni müştəriləri gəldi. Avqustun ortaları idi. Xanım Henson qəflətən özünü bu yeni tanışları arasında çox tənha hiss elədi. Xoşbəxtlikdən Çikaqodan çoxdan tanıdığı bir qadınla rastlaşdı. Növbəti alıcısı barədə köhnə tanışından soruşdu:

- Görəsən, mənim siqaret çəkməyimə etiraz eləməz ki?

- Nə? Ay Allah! Əlbəttə edər, - deyərəfiqəsi cavab verdi. - O, siqaret çəkməyi qadağan edən qanunun qəbul olunması üçün külli miqdarda pul xərcləyənlərdəndir.

- Başa düşdüm. Məsləhət üçün sağ ol, - bunu bilməyim yaxşı oldu.

- Çalış burda çəkməzdən qabaq hər yerdə icazə alasan, - dostu davam elədi - Xüsusən, 50 yaşlı kişilərlə ehtiyatlı ol. Onların əksəriyyəti müharibə görməyib. Müharibə görən adam siqaretin qadağan olunmasını istəməz.

Ancaq xanım Henson elə ilk görüşündə istisna ilə üzləşdi. Qarşısındakı gənc mülayim birinə oxşayırdı, amma gözünü siqaret qutusunda düşməni kimi elə dikmişdi ki, xanım Henson qutunu gizlətməyə məcbur oldu. Bu hərəkəti mükafatsız qalmadı; alıcı onu həm yeməyə dəvət etdi, həm də sifarişlərin sayını artırdı. Gənc oğlan yeməkdən sonra onu növbəti ünvana çatdıracağını israrla təklif etdi.

Xanım Henson boş vaxtından istifadə edib yaxınlıqdakı hotelin tualetində siqaret çəkmək haqda düşünsə də, gəncin təklifinə razı oldu.

Hamının məşğul olduğu, hamının harasa gecikdiyi günlərdən idi. Sifarişçilər hərəsi bir cür idi - bəziləri başqasının nə düşündüyüylə maraqlanmayan sərt baxışlı kişilər, bəziləri də bu cür ideyaların ya könüllü, ya məcburi qurbanı olan qadınlar...

Xanım Henson səhər yeməyindən bəri siqaret çəkmədiyinin fərqinə vardı və nəticəsindən asılı olmayaraq, etdiyi bütün zənglərdən, görüşlərdən niyə bu qədər narazı qaldığını anladı. Alıcılarına belə deyirdi:

(hekayə)

Atəş üçün çox sağ ol

- Biz işimizə fərqli yanaşırıq. Bunun materialı rezin və kətanır, amma biz onları başqa cür birləşdiririk. Bir ilə satışın 30 faiz artımı az şey deyil.

Bunları deməyinə deyir, ancaq fikrində başqa şey düşünürdü: "İndi üçcə qullab ala bilsəydim, lap dəbdən düşmüş modellərin ən yekə ölçülərini də satardım.

Görüşməli olduğu bircə sifarişçi qalmışdı, ancaq tələsməyə bilirdi, çünki görüşə hələ saat yarım vardı. Hotelə getmək vaxtı olsa da, taksi yox idi. Yola piyada

davam elədi.

Çarəsizlikdən siqareti tərgitmək fikrinə düşmüşdü. Öz-özünə "bu gedişlə narkoman olacam", - deyirdi.

Birdən gözü katolik kilsəsinə sataşdı. Kilsə gözünə çox əzəmətli gözündü. Ağına bir fikir gəldi: "Bu kilsənin qülləsinə şamların nə qədər tüstü-dumanı qalxır, vestibüldə ikicə qullab alsam, dünya dağılmayacaq ki? Tanrı da götürməz mənim kimi yaşlı qadının bu əzəməti".

Katolik olmadığından ağına gələn fikir onu narahat edirdi: "Bir siqaret, yəni bu qədər vacibdi görəsən? Axı nə qədər insana ziyan vururam..."

"Məncə, "O" etiraz eləməz. "O" nun vaxtında tütün hələ icad olunmamışdı..."

Kilsəyə girdi; vestibül qaranlıq idi, kibrit üçün çantasına sarı əyildi, amma bir şey tapmadı.

"Gedim, şamın oduna yandırım" - fikirləşdi.

Yarımdairəvi kilsə tavanının qaranlığını küncdəki balaca işıq yarırdı. Dəhlizdən keçib işığa sarı getdi, ancaq bunun şam yox, lampa olduğunu gördü. Sonra da yaşlı bir adam neft lampasını söndürdü.

- Bu, əhd edənlərin xahişidir, - dedi yaşlı adam. - Gecələr söndürüb səhər yandırırıq. Gecə boş-boş yanmaqdan sa, qoy kilsəni bütün gün işıqlandırın - əhd eləyənlər üçün də daha xoş olar...

- Anladım.

Lampanı söndürdü. İndi kilsədə qüllədən asılmış çilçirəqdan və lap qabaqda həmişə yanan şamlardan başqa işıq qalmamışdı.

- Gecəniz xeyrə qalsın, - qarovulçu dedi.

- Xeyrə qarşı.

- Yəqin, dua edəcəksiniz, eləmi?

- Hə, edəcəm.

O, müqəddəs təbərrüklərin qorunduğu otağa girdi. Xanım Henson isə dizlərini yerə qoyub dua etməyə başladı.

Neçə illərdi ki, dua etmirdi. Kimin üçün dua edəcəyini də bilmirdi. Des Moines və Kanzasdakı alıcıları, şirkətlərinin işçiləri üçün dua etdi. Dua bitən kimi də qalxdı. Yorğun halda özünü kilsə oturmağına atdı.

Başını qaldıranda Məryəm ananın gözünü ona zillədiyini gördü. Elə bil Məryəm ana "Möcüzə" tamaşasındakı kimi yuxarıdan aşağı enib, onun əvəzinə bütün korsetlərini, gecəliklərini satıb qurtarmışdı, indi də elə xanım Hensonun özü qədər yorğun idi...

Bir neçə dəqiqə sonra xanım Hensonu yuxu apardı.

Ayılarda elə bil ətrafında nəşə dəyişmişdi - burnuna tanış tüstü qoxusu dəyir, iki barmağının ucu sızıldayırdı. Birdən əlindəki siqaretin tüstüləndiyini gördü.

Fikirləşmək üçün çox yuxulu idi, odur ki, iki qullab alıb siqareti sönməyə qoymadı. Yarıqaranlıq kilsədə başını qaldırıb Məryəm anaya baxdı.

- Atəş üçün sağ ol, - dedi.

Amma elə bil təşəkkür üçün bir bu söz kifayət deyildi; dizlərini yerə qoydu, barmaqlarında siqaret tüstüləyən əlini o biri ilə birləşdirdi:

- Atəş üçün çox sağ ol, - deyər, bir də dilləndi.

Tərcümə etdi:
Günəl
ƏSGƏRZADƏ

Afaq MƏSUD

Ədəbiyyat oyunu

Ədəbiyyat böyük mənada oyundu. Yazıçı, əslində, demək istədiyini, başına gələnləri, hiss - həyəcanını yaxın adamına danışan kimi, qısaca yazı bilər. Amma o belə eləmir. O demək istədiyinə, ədəbiyyatın usta fəndlərindən istifadə edə-edə min cür bəzək-düzək, sətiraltı, sətirüstü mənalara verə-verə oxucunu, bəzən özünü də çaşdırır-çaşdırır uzun-uzadı, dolama-dolayısı yollarla gedir. Yazıcının öz oxucusunu da, özünü də bu çətinliyə salmasının səbəbi nədir?.. Ədəbiyyatın zəngin mətbəx ənənələrindən xəbərsiz oxucunun beynini dumanlandırır, sadələşdirir qəlbini fəth etmək arzusu, yoxsa, Ədəbiyyat ərazisinin bir küncündə yaradılmış uydurma həyat şəraiti?.. Bu mənada şairlər nasirlərdən daha təhlükəsizdirlər. Onlar demək istədiklərini daha qısa mətnlərlə çatdırırlar. Nasirlər arasında da belələri var. Çexov və Kafka.

Ədəbi fraqment

Qəribədi, görün, niyə bu günəcn yazdıqlarımı özümdə, əlimi, ayağımı hiss eləyən kimi hiss eləmirəm? Saçları boyunumun ardına yığıb sancaqlayan kimi, ha tərəfimsə sancaqlayıb saxlaya bilmirəm?..

Mənim kəşfim, yaxud Lukretsinin "hoqqaları"?

Yaxın günlərdə traktatlarını tərcümə elədiyim Roma filosofu Lukretsinin belə bir dahiyənə fikrindən sarsılıb qələmimi saxladım:

"İnsan ruhu idarəolunmazdır. Buna səbəb, onun özüdür..."

İnsan ruhu, onun mahiyyəti ilə bağlı bu unikal fikirdən elə bir təlatümə düşdüm ki, tərcüməni yarıda saxlayıb, bütün günümü bu mülahizənin dərinliklərinə varmağa sərf etdim...

Deməli, biz ruhuq, ağıl deyilik... Ağılsız ruh - dəlilik deyil. Bəs nədir?.. Heç bir Yer qanununu tanımayan, məntiqi əsası olan heç nəyə dayaqlanmayan, dünya qorxularından və təhlükələrindən xəbərsiz, ölcüsü, sərhədsiz, sirlə-sehrli varlıq... O, bizdədi. Baş-ayağı, halı-xasiyyəti bilinməyən, idarəolunmaz, naməlum ruh... Deməli, əgər biz aqlımızın idarəsindən çıxarıqsa...

...Bütün axşamı Lukretsinin bu fikri məni rahat buraxmadı. Bu barədə evdə, səhəri günü işdə danışmış, bir az da həyəcanlandırdım...

Çapa imzalanmış materialın korrekturasını oxumağa başladığım iş günlərindən biri, məni heyrətə salmış bu fikri məntədə tapmadım. Korrekturunu kənara qoyub əlyazmama qayıtdım. O fikri orda cümləbəcümlə, sözbəsöz axtarıdım da, tapa bilmədim. Lukretsinin insan ruhu ilə bağlı bütün fikirləri yerli yerində idi. O fikir də burda, həmin bu parçada olmalıydı... Məcbur olub orijinala qayıtdım. Mətni əvvəldən axıracan hissə-hissə, sonra cümləbəcümlə oxudum. Bu fikir orijinalda da yox idi...

Bir qocanın hekayəti

Bir qoca haqqında yazıram... Gecələr üstünə şığıyıb, sinəsinə qonub, canına vəlvələ salan Əzrayılı hər dəfə min bir bəhanə ilə tovlayıb yola salan fəndgir bir qoca haqqında. Yazdıqca, məntədən saçan fitnə-fəsadın məni də əldən saldığını hiss edirəm...

Qorxuram qocadan əvvəl özüm öləm.

Cəhənnəm sirlərindən

Cəhənnəmi adamsız təsəvvür eləyəndə, bir o qədər də vahiməli görünür.

Yuxunun həqiqəti

Oğlum anadan olandan bəri tez-tez yuxuda görürdüm ki, evimizdə, sən demə, oğlumdan savayı, ayrı bir uşaq da yaşayır... Xəstə, çəlimsiz, sarışın oğlan uşağı... bizsə ondan xəbərsizik. O, eynilə oğlum yaşındadı, elə o boydadı, amma rəngi solğundu, dişləri çürük... Yuxularında o, solğun bənizi ilə sarı ruh kimi otaqdan-otağa keçir, çəkisiz addımlarla aramızda dolaşır, arada bir qapılının şüşəsi arxasından sö-

nük gözlerini üzümüzə zilləyib, sanki nə isə demək istəyir... amma danışa bilmir, səsi çıxmır...

...Hər belə yuxudan sonra halım pisləşir, yuxularında dolaşan xəstə uşağı oğlumun səhhətinə işarə kimi qəbul edir, həyəcan keçirirdim. Günlərin bir günü yuxuda qapı şüşələrinin arxasından bizə, uzaq uşaqlıq çağımın tanış üzü ilə baxan bu xəstə tifiyin mən özüm olduğumu anladım və o gündən bir daha onu yuxuda görmədim.

Duyğular
İmperiyası

Yazı da insan kimidi. Bəzən canlı, bəzən cansız olur. Oxucunun ovqatının hansı vaxtıdası onunla danışır, həmdərd olur, təskinlik verir, qəlbini dindirir. Bəzənsə ha illah eləsən də, sənənlə danışmır ki, danışmır, eləcə susur. Zaman keçdikcə, oxucu yaşlaşdıqca yazılar da yaşlaşır, dəyişir, oxucunun üzünə qırıqlar düşdükcə, yazıların qırıqları açılır və bir vaxtlar üzərindən bəlkə də məğzində varmadan, səthi ötüb-keçdiyən bir çox mətləbləri sənə artıq başqa cür izah edir. Yəqin ki, zaman-zaman nə vaxtsa oxuduqlarımıza bir də qayıtmaq istəyinin bir sirri-xudası da budur. Yaddaşımızda, düşüncələrimizdə illərdən bəri bərkliyib qalmış düşünləri açib xilas olmaq cəhdi...

"Aydın yol" bu sayından başlayaraq yazıçı Afaq Məsudun müxtəlif illərdə qələmə aldığı düşüncələrini təqdim edir.

Fikir ilgımı

Elə duyğular var ki, onlar daim balaca ilğımlar kimi ətrafımda dolaşır, arada bir zərif meh axıntısıyla üstümə axıb yanağıma toxunur, yüngül toz dənəcikləri kimi başımın, qulağımın yaxınlığında üzür, kiçik tərənəşmədən titrəyib yüngül, dalğavari rəqslərlə havaya dağılırlar...

İlahi səxavətlərdən

Yer üzünü sel-sularla yuyub, bəyaz qar örtüyünə bələyən bol yağıntılardan səhər və kəndlərdə, maşın yollarında, əkin sahələrində törətdiyi dağntıları, daşqın və zəlzələləri rahat evlərimizdən, yumşaq kreslolarımızdan müşahidə etdikcə, özümüzü "hardasa baş verən" bu fəlakətlərdən qurtulmuşlar sansaq da, üstümüzə anbaan yağmaqda olan daha möhtəşəm axıntıların - yeni növ İlahi Məlumatlar Selinin ruhumuzda törətdiyi dağntılardan, daşqın və zəlzələlərdən xəbərsizik...

Çevrilmə

İllər ötdükcə, zaman-zaman sirlə axıntılarla dünyanın, hansısa ayrı qatlarında itib-batan, çox keçmədən, qəfil sıçrayışlarla oraldan şahə qalxıb dalğalanan, dalğalandıqca, bərkliyinə, çəkisini itirib, bulanıq görüntüyə çevrilən, bulandıqca bədəni, ha tərəfinsə ağırılıq edən lazımsız əlavəyə, əlləri, sahibi ölmüş əlcəklərə çevrilən bir qadın barədə yazıram...

İntihar

Sakit, səssiz gecələrin birində, qaranlıq yataq otağının kitab dolu rəflərinin birindən sıçrayıb şarappılıyla yerə düşən nəyinsə səsinə dik atılıb, yerimin içində oturdum. İşığı yandırdanda, bunun, Vaqif Bayatlının çoxdandan bəri əlimə alıb oxumadığım "Yupyumru bir eşq ilə" kitabı olduğunu anlayıb heyrətə gəldim. Yüzlərlə sakit-dinməz kitabın arasından özünü çoxmərtəbəli binanın ən uca mərtəbəsindən atan kimi, döşəməyə atan kitabı əlimə alıb yerinə qoymaq isətdəmsə də, onun bu dəfə durduğu yerdə alışıb-yanacağından ehtiyat edib, lap yaxınlığıma - dolabçamın üstünə qoydum...

Quran yarğanları

Qurani-Kərimdə surələr var ki, onları oxuyarkən, özünü sətirələrarası qəfil yarğanlarla açılan sonsuz Kainat uçurumlarının astanasında hiss edir, sirlə qara dəlikləri andıran bu dərin zaman çalalarına sümrülməməkdən ötrü mütləni yarımçıq saxlamalı olursan.

Payız etüdü

Bozuntul, küləklə bir payız səhəri evdən çıxıb işə yollandığım yerdə rastıma çıxan siçovul ölüsü - yolun ortasında maşın çarxları altında tapdanmaqdan yapırıb, bozarıb köhnə çəkmə tayını andıran bu balaca qaxac yadıma, yaşam uğrunda mübarizələrdə əzilib, tapdanıb, məhv olmuş ruhlarıyla nəyinsə qabığına, ya qutusuna çevrilən tanışları saldı.

Maddiyyat infeksiyası

Məxsusi olaraq, yalnız dövlətlilərin bağ evində işləməsindən ağır hüznə dolu qəribə qürur duyan işiq ustamız - qaralmış sifəti əzablı sürgün həyatını yaşamış dustaq qorxuları saçan ortaboylu, dolu bədənlə kənd adamı təmir işlərini başa vurub bağ evimizi tərk edəndək, nəyinsə arxasında gizlənən tək, aşağı enən işığın gücü, o, qapıdan çıxan kimi artdı.

Dualar barədə

Özünü, ömrünü oda-közə vurub, "topdağtımaz" varidat toplusu, yaşı yetmişə adlayanda hacılıq eşqinə düşüb Məkkə ziyarətinə yollanmış, orda canı ilahi qorxulardan əsib titrədikcə, duaların hansısa vacibliyini anlamış möhtərəm bir hacıya dualar barədə Allahın bir kəlamını xatırlatmalı oldum:

"Oxuduğunuz dualar Mənim üçün deyil. Qəlblərinizi qoruyun".

Mayın 7-də Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin Elmi Şurasının növbəti toplantısı baş tutub. Toplantıda "Ölkənin ali təhsil ocaqlarında tərcüməçilik ixtisasının tədrisi" mövzusunda müzakirələr aparılıb. Tədbirdə Mərkəzin Elmi Şurasının sədri, Tərcümə Mərkəzinin direktoru Afaq Məsud, Şuranın üzvləri – Azərbaycanın Macarıstan Respublikasındakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Vilayət Quliyev, Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru Səməd Seyidov, Xəzər Universitetinin rektoru Hamlet İsaخانlı, Turizm və Menecment Universitetinin rektoru Cəfər Cəfərov, Əlyazmalar İnstitutunun direktor müavini Paşa Əlioğlu, Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası Ali Təhsil İdarəsinin müdiri Natiq Əliyev, Azərbaycan Dillər Universitetinin Tərcümə fakültəsinin dekanı, professor Vilayət Hacıyev və başqaları iştirak ediblər.

İclası giriş sözü ilə Tərcümə Mərkəzinin direktoru, Şuranın sədri Afaq Məsud açdı:

– Əvvəla Tərcümə Mərkəzinin, tərcümənin təhsil sahəsinə diqqət ayırması məsələsinə aydınlıq gətirmək istəyirəm. Mərkəzin Əsasnaməsində ölkə üzrə dil və tərcümənin təkmilləşdirilməsi, təşkili və tənzimlənməsi üçün nəzarətlə yanaşı müəyyən edilmiş ümdə vəzifələrindən biri də, tərcümənin təhsil mərhələsindən başlayaraq təşkilinin təmin edilməsi, yüksək səviyyəli peşəkar kadrların hazırlanması işinin təşkilidir. Bilirsiniz ki, bu gün Mərkəz ölkənin bütün sahələri üzrə həyata keçirilən dil və tərcümə işinə nəzarətlə yanaşı, ölkədə və xaricdə fəaliyyət göstərən tərcüməçilərin Məlumat Bazasını, yəni Reyestrini hazırlayır. Bununla bağlı böyük ürək ağrısıyla bildirməliyəm ki, mənzərə heç də ürəkaçan deyil. Reyestr qeydiyyatına alınmaq üçün müvafiq testlərdən keçirilən yüzlərlə tərcüməçidən çox az qismi siyahıya daxil edilir. Təəssüflə qeyd etmək istəyirəm ki, bu adamların arasında, tərcümənin ali təhsili üzrə dərslər deyən müəllimlər də var. Bu gün Mərkəzin dövlət qurumlarında, onların beynəlxalq müstəvidə aparıldığı yazışmalar və saytlar üzrə aparıldığı yoxlamalar mövcud vəziyyətin, yumşaq desək, heç də ürəkaçan olmadığını bildirir. Azərbaycan dilində tərtib edilən və tərcümə olunan mətn və materiallarda külli miqdarda qrammatik, orfoqrafik xətalara rast gəlinir, dil və üslub qüsurları aşkar olunur. Mətnlər ümumiyyətlə, düzgün Azərbaycan dilində tərtib edilmir, ədəbi dil normalarının pozulması, ifadə və məzmun xətaları sənədin, mətnin anlaşılmasına əngəllər yaradır. Bu qüsurlar tərcümədə özünə daha qabarıq biruzə verir. Mövcud mənzərənin kökləri, səbəbləri araşdırılarkən, bu problemin təhsil mərhələsindən qaynaqlandığı, dil və tərcümə ixtisası üzrə tədrisin müvafiq norma və tələblərə uyğun şəkildə qurulmadığı məsələsi ortaya çıxır. Tərcümə ixtisası üzrə ali məktəblərə daxil olan qabiliyyətli, səriştəli tələbələrin təhsilini yarımqıç kəsib, daha mükəmməl səviyyədə davam etdirmək üçün 1-2-ci kursdan xarici ölkələrə üz tutması və bir daha geri qayıtmaması halları artıq kütləvi xarakter alıb.

Tərcümə Mərkəzinin növbəti toplantısı

Bu, ölkənin dil və tərcümə sferasına ciddi zərbə vurmaqla yanaşı, bu sahənin dirçəldilməsinə əngəllər yaradan təhlükəli tendensiyadır ki, qarşısı təxirəsalınmaz surətdə alınmalıdır. Bu xoşagəlməz tərcüməçi axınının səbəblərini araşdırmaq məqsədi ilə Mərkəzin müvafiq ali təhsil ocaqlarında tərcüməçilik peşəsinin tədrisi məsələlərinə dair aparıldığı araşdırmalar zamanı bir sıra boşluqlar aşkarlandı. Tərcüməçilik ixtisasını seçən bir çox tələbənin bu peşəyə tam laqeydliyi, təhsilini, yalnız ali savad diplomu almaq məqsədi ilə davam etdirməsi, tərcüməçilik peşəsinə dərindən yiyələnmək istəyən çalışqan tələbələrin isə, bu ixtisası, tərcümə praktikasına ayrılan hədsiz az dərslər saatı ucubundan mükəmməl səviyyədə mənimsəyə bilməməsi məqamları aşkar olunub. Beynəlxalq təcrübəyə görə tərcüməçilik praktikası artıq təhsilin birinci kursundan başlayaraq, sonuncu kursunadək davam etdirilirsə də, tərcüməçi ixtisası üzrə diplom, yalnız magistr pilləsində verilir. Bizdə isə tərcüməçilik tədrisi, dil öyrədilməsi ilə əvəz edilir. Tərcüməçilik isə, bildiyimiz kimi, təkcə dil bilgisi deyil. Bu, spesifik sahələr üzrə müvafiq bilik, terminoloji baza, dil və ifadə bacarığı tələb edən çətin, məsul bir sahədir. Aşkar olunan digər bələmiz, bu sahədə çalışqan professor-müəllim heyətinin aşağı səviyyədə olmasıdır ki, bu məsələyə də əncam çəkiməlidir. Müəllimlər testdən keçirilməli, xarici ölkələrə ixtisasartırma kurslarına göndərilməlidir. Düşünürəm, ölkədən tərcüməçi kadrlarının ümdə səbəblərindən biri də, məhz budur.

Tərcümə tədrisində sinxron tərcümə ixtisası üzrə təhsil pilləsinin olmaması, tərcümənin bu aktual sahəsinin işlənməməsi təhsilin bu sahəsində yaşanan acınacaqlı durumun növbəti mənzərəsidir. Bu gün beynəlxalq konfranslar, simpoziumlar, idman yarışları mərkəzinə çevrilmiş ölkəmizin müxtəlif dillər üzrə çevik, peşəkar sinxron tərcüməçilərə daha çox ehtiyacı var və düşünürəm ki, bu ixtisas üzrə müvafiq bazanın yaradılması da həlli təxirəsalınmaz məsələlərdəndir. Tədris olunan dillərin sayının artırılması məsələsi də gündəmədədir. Bu qəbildən İsveç dilinin əhəmiyyətini xüsusilə vurğulamışam istərdim. Digər məqam, tərcüməçi ixtisası üzrə ikinci dilin tədris olunması və ixtisas diplomunun verilməsi məsələsidir ki, bizim təhsildə, hələ də tətbiq olunmur. Tərcümə tədrisində aşkar olunan digər əsaslı boşluq, bilavasitə, dil sahəsi üzrə ixtisaslaşan tələbələrə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fənninin müvafiq keyfiyyətdə və həcmdə keçirilməməsidir. Hər hansı əcnəbi dil üzrə ixtisaslaşmış tərcüməçinin öz ana dilini mükəmməl səviyyədə bilməməsi, tərcümə prosesində bu dildən lazımi şəkildə istifadə etməməsi, onun peşəkarlığına kölgə salır. Bu sahədə də ciddi islahatların aparılması, tərcüməçilik təhsilində Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fənninin mükəmməl tədrisinin təşkili təmin edilməlidir. Tərcümənin mənimsənilməsi üzrə müvafiq dərslərlərin, fundamental ədəbiyyatların yoxluğu da, tərcümə tədrisində rast gəlinən əsas çatışmazlıqlar sırasında. Mərkəzin sorğusu əsasında Azərbaycan dilinə tərcümə olunması vacib bilinən dərslər və digər ədəbiyyatlar sırasında da, bu kitablara çox az rast gəlinir.

Bu toplantıda iştirak edən universitet rəhbərlərinə müraciət edir, tərcümə təhsili üzrə vacib bilinən dərslərlərin və digər ədəbiyyatların siyahısını Mərkəzə təqdim etmələrini xahiş edirəm. Və çox təəssüf edirəm ki, bütövlükdə ölkənin tərcümə və yazı imicini formalaşdıran tərcümə tədrisinin problemləri kimi vacib əhəmiyyətli bu müzakirədə Təhsil nazirliyindən heç kim iştirak etmir. Sözü Şura üzvlərinə verməzdən əvvəl deməliyəm ki, dil və tərcümə müstəvisində yaşanan mövcud ağır durum, ölkənin çiçəklənməkdə, abadlaşdırılmaqda olan ümumi mənzərəsinə yaraşmur. Sokratın məşhur bir kəlamını yada salıram: «Danış, səni görüm». Ölkənin «danışığı» onun beynəlxalq aləmlə ünsiyyət qurmaqda, müxtəlif səviyyəli əlaqələr, münasibətlər yaratmaqda birbaşa vasitəçi olan dili və tərcüməsidir. Bu sahənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ciddi islahatların aparılması, tərcümənin təhsil mərhələsindən başlayaraq yenidən, beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə qurulması hamımızın, hər şeydən əvvəl müqəddəs vətəndaşlıq borcudur.

Səməd Seyidov tərcümə tədrisinin təkmilləşdirilməsinə mane olan səbəblərdən danışdı:

- Bu günkü mövzunu bu şəkildə qoyduğunuzda, belə bir müzakirəni təşkil edib bizi dəvət etdiyinizə görə sizə öz minnətdarlığımı bildirim. Qaldırılan məsələlərin hamısı həyatı əhəmiyyət kəsb edir. Tərcümə ixtisası hər bir ölkənin, müstəqil dövlətin ən vacib, öndə gedən sahələrindən biridir. Məhz dil vasitəsilə müstəqil ölkə özünü digər ölkələrə təqdim edir. Bu prosesi həyata keçirənlər isə tərcüməçilərdir.

Tərcümə peşəsinin səviyyəsinin Azərbaycan ali məktəblərində inkişafı öz-özlüyündə mümkün deyil. Çünki bu ixtisasın inkişafı bütövlükdə təhsil sisteminin daxilində aparılan islahatlarla birbaşa bağlıdır. Universitet içərisində tərcümə ixtisasının inkişafı, yalnız tədris prosesinin tam yeni əsaslarla təşkili ilə mümkün ola bilər. Doğru buyurdunuz ki, tərcümə ixtisası və tərcüməçilərin hazırlanması, ilk öncə praktika ilə bağlı məsələdir. Mövcud praktika özünü doğrultmur. Dünya təcrübəsinə görə, bakalavr pilləsində tərcüməçilik ixtisası yoxdur. Tərcüməçi kimi yetişmək üçün tələbə magistratura təhsili almalı, müəyyən sertifikat, yaxud lisenziya ilə təmin olunmalıdır. Bizdə isə əksinə, tərcüməçi vərdişləri bakalvriatda formalaşdırılır. Magistratura sisteminə islahatların aparılması vacibdir. Çünki hazırda biz magistraturada peşəni dərinləşdirməklə yox, ümumiləşdirməklə məşğuluq. İxtisaslaşma anlayışı da dəyişməlidir. Bildiyiniz kimi, məktəbi yenicə bitirmiş şagirdin birbaşa öz peşəsini seçmək imkanı çox azdır. Birinci kursa qəbul olunan uşaqlar arasında sorğu keçirən zaman da, bu ixtisası öz istəyiylə seçənlərin faizi çox aşağıdır. Mövcud təhsil sistemimizdə də ixtisas dəyişmə çox müşkül məsələyə çevrilib. Məsələn, Amerikada universitetə qəbul və ixtisaslaşma ayrı-ayrı proseslərdir. Tələbə ixtisas seçimini bəzən 3-cü kursda edir.

İkinci dilin tədrisi məsələsinə də toxunmaq istərdim. Dünyada ingilis dilli tərcüməçisi anlayışı yoxdur. AŞPA tərcüməçilik institutu dünyanın ən güclü tərcüməçilik institutlarından biridir.

Bu illər ərzində orada yalnız ingilis dili üzrə ixtisaslaşan tərcüməçi görməmişəm. İkinci dilin tədrisi məsələsi gündəmə gəlsə, dövlətin standartları, tələbləri də gündəmə gələcək. Tədris planı, kurikulumlarla bağlı da ciddi islahat aparılmalıdır. Magistratura pilləsi əksər ölkələrdə bir il olduğu halda, biz iki ilə tədris planını başa çatdırma bilmirik. Çünki bu iki ildə biz peşə öyrətmirik, sadəcə standartları yerinə yetiririk. Sinxron tərcüməyə gəldikdə, bu, tamamilə fərqli sahədir. Sinxron tərcümə üzrə avadanlıqlar da almaq, lazımı şərait də yaratmaq olar, ancaq sinxron tərcüməçi hazırlamaq üçün planlı iş aparılmalıdır. Peşəkar mütəxəssislər formalaşmalı, xüsusi psixoloji qabiliyyəti olan, dil vərdişlərinə sahib insanlar bu işə cəlb olunmalıdır. Tərcüməçilikdən fərqli olaraq, sinxron tərcümə, yəni konfrans tərcüməsi xüsusi investisiya tələb edən sahədir.

Gənc əməkdaş səfirliyə gəlir, səfirliyin işi, müxtəlif informasiyaların tərtibi, nazirlik və dövlət idarələrinə göndərilməsindən ibarətdir. Baxırsan ki, sənədlər elə əcaib dildə yazılır ki, burada iki yol qalır: ya gözü-nü yumub imzalamalısan, ya da təzədən özü yazmalısan. Təəsüfedicə mənşəyədir ki, biz hələ də normal, işlək, praktiki dil formalaşdırma bilməmişik. Tarixi analogiya aparmaq istərdim. 1919-cu ildə Cumhuriyyətin birinci ildönümündə parlament qarşısında çıxış edən Xoyski və Mehmandarov öz dillərində təmiz danışa bilmədikləri üçün dəfələrlə parlamentarilərdən üzr istəyiblər. Mehmandarovdan bunu tələb etmək də olmazdı. On yaşında hərbi gimnaziyaya verilmişdi, ömrünün böyük bir hissəsini Rusiyada yaşamışdı. İndi, yenidən bu məsələyə qayıtmaq ürək ağrıdır.

Hamlet İsxanlı ixtisaslı müəllim kadrlarının çatışmazlığı məsələsinə toxunub:

– Tərcüməçilik tədrisinin bu günkü gündə ən böyük problemi – müəllim çatışmazlığıdır. Müəllimlərin böyük əksəriyyəti peşəkar tərcüməçilər deyil. Tərcüməçi ixtisasını bitiriblər, amma ciddi tərcüməylə məşğul olmayıblar. Ciddi tərcümə praktikaları, bu sahədə kitabları, məqalələri yoxdur. Parodoksal vəziyyət yaranıb: müəllim peşəkar tərcüməçi deyil, ancaq tərcümə ixtisası öyrədir. Fikirincə, layihə əsaslı təhsil sistemi qurulmalıdır. Məsələn, müəllim gəlir, özüylə bir layihə gətirir. “Bu gün bu dərsi keçəcəyik, amma dərsə yanaşı Heminqueyin 5 əsərini də çevirəcəyik” deyir. Bizdə bu sayaq, layihə əsaslı təhsil yoxdur, çünki bu təhsili doğruldacaq müəllim heyəti yoxdur. İkinci xarici dilin tədrisi və dərəcələrin verilməsi məsələsi də böyük problemdir.

Vilayət Hacıyev:

– Burada qaldırılan bütün məsələlər, əlbəttə ki, həyatı əhəmiyyətli. Lakin biz, sanki labirintdəyik, inkişaf və islahat istəyirik, ancaq özümüz bu islahatların qarşısını alan qanunlar qəbul edirik. Tərcüməçi hazırlığına əngəllər törədirik. Tələbə bal sistemi ilə universitetə gəlir, sonradan məlum olur ki, o bu fakültəyə elə belə, ali məktəb diplomu üçün gəlir. Qanunlar isə deyir ki, tələbə ixtisasını dəyişə bilməz, hara qəbul olunubsa, orada da oxumalıdır. Lakin biz bilirik ki, beynəlxalq praktikada bu məsələ tamamilə ayrı cür həll olunur. Məsələn, Türkiyə Hacettepe Universitetində dillə bağlı fakültələrə ümumi qəbul olur, ixtisaslaşma isə, yalnız 1-ci kursdan sonra aparılır. İkinci dilə gəlinə, Təhsil Nazirliyi ikinci dil üzrə diplom verilməsinə icazə vermir. Bu səbəbdən də tələbələr, tədris olunan ikinci dilə soyuq yanaşır. İki sinxron tərcümə kabinetimiz var, ancaq mütəxəssis çatışmazlığı yaşayırıq. Bu sahədə istedadlı olan tələbələrə xaricə göndərmək, dünya praktikasından faydalanmaq lazımdır.

Bilirsiniz ki, Olyazmal İnstitutunun arxivində ölkənin qədim tarixi, mədəniyyəti, coğrafi ərazilərinə dair qiymətli materiallar xəzinəsi yatır. Olyazma üzərində iş aparmaq heç bir ali məktəbdə tədris olunmur. Və ərəb, fars dilini bilən hər adam orta əsr mətninin oxuya bilməz. Bu mütəxəssislər Olyazmalar İnstitutunda illərlə işləyib, öz üzvlərində çalışıb, öyrənib nəyə nail olurlar. Bu çətinliyə çoxları dözmür və qaçırlar. İndi belə söhbət gedir ki, bu sahə üzrə magistratura pilləsi açılacaq və bu pillə akademiyaçıların tərkibində fəaliyyət göstərəcək. Lakin bu tədrisi həyata keçirə bilənlər məhz Olyazmalar İnstitutunun təcrübəli mütəxəssisləridir. Odur ki, alyazmalar üzrə mütəxəssis hazırlayacaq magistratura bu institutun tərkibində olmalıdır. Bu problem də nəzərə alınmalıdır.

Natiq Əliyev:

Bu günkü informasiya müharibəsi dövründə tərcümənin rolu, əlbəttə ki, danılmazdır. Tədris proqramları, dərslər və mütəxəssis problemləri, tərcüməçilərə lisenziya və ya sertifikatların verilməsi və sair həlli vacib işlərdir. Bu məsələdə qismən nizam yaratmaq üçün tərcüməçi hazırlayan universitetlər xarici ali təhsil ocaqları ilə birgə pilot layihələr həyata keçirə bilərlər.

Elmi Şurasının keçirilib

Bu sahədə kompleks şəkildə Təhsil Nazirliyi ilə birgə islahatlar aparılmalı, ortaq məxrəc tapılmalıdır. Bu sahədə ciddi islahatların aparılması mütləq vacibdir. Bu yaxınlarda Strasburq Universiteti ilə memorandum imzalamışıq. Strasburqdan gələn mütəxəssislər bizim magistraturanın tədris proqramına baxanda təəccübləndilər. Dedilər ki, siz tələbələrə standartlara uyğunlaşdırırsınız, yoxsa tərcüməçi yetişdirmək istəyirsiniz? Bu sahədə əsaslı, köklü islahatlar aparılmalı, universitetlərə bu məsələdə qismən də olsa müstəqillik verilməlidir.

Tərcümə və tərcüməçilik ixtisasıyla bağlı ədəbiyyatların tərtibi, bu sahəyə dair beynəlxalq təhsil sistemində istifadə olunan fundamental əsərlərin, dərslərlərin düzgün seçimi, Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək nəşr edilməsi, tərcüməçilik peşəsinin tədrisi üzrə orijinal dərslərlərin hazırlanması məsələsi də vacibdir.

Vilayət Quliyev dünya təcrübəsindən faydalanmağın vacibliyini qeyd edib:

– İş elə gətirib ki, son 15 ildə mən daha çox məmur olmuşam. Azərbaycan dilinin dövlət idarələrində işlənməsinin indiki vəziyyəti mənə sadəcə təəssüf doğurur. Məsələn, səfirliklərin, Xarici İşlər Nazirliyinin fəaliyyətinə nəzər salaq. Nazirliyə işə qəbul olunanlar müxtəlif ali təhsil müəssisələrinin məzunlarıdır. Təhsil prosesində onların Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, tarixini dərindən mənimsəməsinə diqqət yetirilmir. Azərbaycan dilində təmiz danışmaq və yazmaq vərdişləri də qənaətbəxş deyil.

Çıxış yolu budur ki, bu sahənin dirçəldilməsi, vacib islahatların aparılması üçün Təhsil Nazirliyi, Dillər Universiteti və Tərcümə Mərkəzi sıx əməkdaşlıq etməli, ixtisasartırma, dil kursları, yazı qabiliyyəti aşılamaq kursları təşkil olunmalıdır. Gənc məmurlar bu kurslarda iştirak etməlidirlər ki, dövlət sənədlərini müvafiq səviyyədə hazırlaya bilsinlər.

Afaq xanım, uzun illərdir uzaqda da olsam tərcümə sahəsində necə çətin şəraitdə işlədiyinizi bilirəm. Şükürlər olsun ki, hökumət radikal addım atmaq qərarına gəlib. Bilirəm ki, bu gün Tərcümə Mərkəzi Azərbaycanda ideoloji fikrin mühim mərkəzlərindən biridir. Bir çox məsələ öz həllini məhz burada tapacaq. Bizim də borcumuz əlimizdən gələn dəstəyi əsirgəməməkdir.

Tərcüməçilik xüsusi istedad tələb edir. Fransız dilini son dərəcə gözəl bilən insan Hüqonu, ingilis dilini mükəmməl bilən insan isə Şekspiri tərcümə edə bilməz. Bunun üçün söz duyumu, bədii istedad olmalıdır. Beş ildir Macarıstandayam, həm nazirliyin toplantılarında, həm yazılı şəkildə məktublarımda bildirmişəm ki, macar dilində ən azı məmur tərcüməçilər hazırlanmalıdır. On ildən çoxdur səfirlik açmışıq, macar dilini bilən bir nəfər olsun yoxdur. Ramil Səfərovun ekstradi-siyası zamanı macar mətbuatında nə qədər yazılar getdi, onları izləyə bilmirdik. Bəzən məxfi danışıqlar aparmaq lazım gələndə, bunu ukraynalı tərcüməçilər vasitəsilə həyata keçirdik. Tərcümə sahəsində yaşanan bu problem çox vaxt dövlət maraqlarının yerinə yetirilməsinə də mane olur.

Xəzər Universitetində biz bir Qərb, bir Şərq dili tədris edirdik. Bir qədər sonra Təhsil Nazirliyində məsələ gündəyə alındı. Deyildi ki, tədris edə bilərsiniz, ancaq ikinci dil üzrə diplom verilməyəcək. Bu zaman tələbələr də həvədən düşdü. Azərbaycan dilinin düzgün işlədilməsi məsələsinə gəlinə, Tərcümə Mərkəzi bunun üçün xüsusi bir model formalaşdırmalı, dövlət qulluğuna qəbulda yazı üzrə yoxlamaların aparılmasını təşkil etməlidir. Digər dillərin tədrisi məsələsi barədə bunu deyə bilərəm ki, universitetimizdə altı Avropa, üç Yaxın, üç Uzaq Şərq dili tədris olunur. Şərq dilləri, xüsusən də Çin dilinin önəmi böyükdür.

Erasmus-Mundus və Mövlana proqramları vasitəsilə Avropa və Türkiyədən müəllimlər gəlir, burada 3 həftəlik təlimlər keçirlər. Məncə tələbələrə xarici ölkələrə göndərməkdənsə, müəllimlərin bura dəvət olunması daha məqsəduşundur.

Cəfər Cəfərov:

– Bizim Universitetdə tərcümə ixtisası üzrə tədris üç dildə aparılır. Tələbələrin ingilis və rus dilini bilməsi məcburidir. Şuranın ötən dəfəki müzakirəsində bu məsələlərə qismən toxunmuşduq. O müzakirələrdə də dərsləklər üzərində xeyli dayandıq. Məncə, əsas güc dünya praktikasında istifadə olunan dərsləklərə verilməlidir. Tələbələrin xaricə göndərilməsi işin bir tərəfi, müəllimlərin dəvəti, nəşri vacib dərsləklərin tərcüməsi digər tərəfidir. Kitablarda tərcümə olunmalıdır, sahələr üzrə dərsləklərin tərcüməsi həyatı məsələyə çevrilib. İldə neçə kitab nəşr oluna bilər, bunu əhəmiyyət dərəcəsinə görə müəyyənləşdirmək lazımdır, ən fundamental əsərlər seçilməlidir. Sinxron tərcümə üzrə mütəxəssis hazırlanmasına dövlət vəsait ayırılmalı, xaricdən mütəxəssislər dəvət olunmalıdır.

Paşa Əlioğlu: ərəb və fars dili üzrə peşəkar kadr çatışmazlığından danışib:

Müsbəqə və ya imtahan vasitəsilə xüsusi istedadlar, tərcüməçi qrupları yaradıla bilər. Bu il magistratutada 72 yerə, müsabiqədə iştirak edən cəmi 26 nəfər sənəd verib. Tərcüməçilər üçün heç bir test yoxdur, bu imtahan müxtəlif mövzularda mətnlərin tərcüməsi üzrə keçirilir. Tərcümə ixtisasına qəbulun ümumi aparılması düzgün deyil. İngilis dili üzrə tərcüməçi ixtisası yerləri tutulur, digər dillərə sənəd verənlərin qəbul balı onlardan kəskin şəkildə fərqlənir. Mərkəz bu işdə təşəbbüs göstərə bilər.

İclasın sonunda Mərkəzin direktoru Afaq Məsud tərcümə sahəsində, həmçinin, bu sahənin tədrisi mərhələsində yaşanan mövcud vəziyyətin aradan qaldırılmasıyla bağlı Dövlət Proqramının hazırlanması barədə məlumat verərək, Şura üzvlərindən və qonaqlardan, ıcasda səsləndirilən fikir və tövsiyələrini, həmçinin, tərcüməçilik təhsilində kəskin çatışmazlığı bilinən dərslər və ədəbiyyatların siyahılarını yazılı şəkildə Mərkəzə təqdim etmələrini xahiş etdi.

Leyla ƏLİYEVA

Mayın 16-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı əsasında Nazirlər Kabineti yanında yaradılan Tərcümə Mərkəzinin bir yaş tamam olur.

Bu vaxta qədər Bədii Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzi kimi fəaliyyət göstərən qurum, 1989-cu ildə yaradılıb.

Mərkəz dünya ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi və yayılması; Azərbaycan ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrinin dünya dillərinə tərcüməsi; bədii tərcümə işinin təbliği; Azərbaycan dilinə və Azərbaycan dilindən edilən tərcümələr haqqında oxucuların məlumatlandırılması; tərcümə işinin daha uğurlu təşkil məqsədilə respublikada və ölkədən kənar fəaliyyət göstərən nəşriyyatlarla əməkdaşlıq; bədii tərcümə və ədəbi proseslər barədə sorğu-bibliografiya materiallarının hazırlanması; tərcümə nəzəriyyəsi və tarixinə dair əsərlərin nəşr edilməsi; xarici ölkə xalqlarının dillərində buraxılmış ən maraqlı məcmuə və almanaxların Azərbaycan dilinə tərcüməsi; peşəkar tərcüməçilərin yetişdirilməsinə yardım göstərilməsi məqsədi ilə yaradılıb və iyirmi beş il bu istiqamətdə xeyli işlər görülmüşdür. Artıq yeni statusla fəaliyyətə başlamış Mərkəzin fəaliyyət sahələri də genişləniib. İndi bu qurum təkcə bədii ədəbiyyatın yox, dünyanın aparıcı elmi-fəlsəfi, ictimai-siyasi ədəbiyyatlarının tərcüməsi ilə, həmçinin dil və tərcümənin təhsil mərhələsindən başlayaraq təşkil, ali və orta təhsildə istifadə olunan ana dili və ədəbiyyat dərslərinin dil və məzmun baxımından təkmilləşdirilməsi, dil kurslarının təşkil, beynəlxalq ədəbiyyat qurumlarla əlaqələrin yaradılması və digər məsələlərlə məşğul olacaq. Bu əlamətdar hadisə münasibətilə ölkənin tanınmış ziyallıqlarının mərkəz haqqında fikirlərini "Aydın yol"un oxucularına təqdim edirik.

Baq nazirin müavini, Xalq yazıçısı Elçin:

Cənab Prezidentin Tərcümə Mərkəzi ilə bağlı sərəncamına ictimai fikrimizdə yeni bir mərhələnin bünövrəsi kimi baxıram. Tərcümə - bir tərəfdən dünya ədəbiyyatı da daxil olmaqla dünya ictimai fikrinin nümunələri ilə öz ana dilində tanış olmaq, o biri tərəfdən də sənə ana dilində yaranmış əsərləri dünya birliyinə təqdim etmək deməkdir.

Təklifim də, məsləhətim də, istəyim də budur ki, Tərcümə Mərkəzi bizim Mənəvi Mərkəzimizə çevrilsin.

Aydındır ki, Tərcümə Mərkəzi yalnız bədii ədəbiyyatla məşğul olmayacaq. Elmi, siyasi, fəlsəfi ədəbiyyat da eyni diqqət mərkəzində olacaq. Eyni zamanda, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının, elminin ən yaxşı nümunələrinin də xarici dillərə çevrilməsi Mərkəzin əsas funksiyalarından biri olacaq. Uzun sözün qısası, təbrilər, uğurlar və bir daha uğurlar!

Xalq şairi Zəlimxan Yaqub:

Tərcümə Mərkəzinin bu statusa layiq görülməsi böyük sevincdir. Bundan böyük sevinc ola bilməz. Çünki bu, Azərbaycandakı ədəbi proseslərə də təsirli təşviqat olacaq, o cümlədən Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələri də dünyada tanınacaq. Bu isə elə Azərbaycanın tanınması deməkdir...

Açıq, mən özüm də tərcümə etməyi çox istədim. Məsələn, rus dilini yaxşı bilsəydim, məmnuniyyətlə Puşkini tərcümə edərdim. Bütün ömrümü ona həsr edərdim. Çünki o, rus xalqının danışan dilidir. Və ya xarici dilləri bilsəydim, Kamyunu, Markesi, Kafkanı öz dillərində oxuyardım. Və ya kaş alman dilini bilib Höteni oxuyardım, ingilis dilini bilib Şekspiri oxuyardım. Bu, çox maraqlı olardı. Bu imzaları oxuduqca, bir də oxumaq istəyirsən. Təssüf ki, ömür gedir, göz zəifləyir, bu yaşdan sonra əlavə dil öyrənməyim də mümkün deyil. Tərcüməçilərin isə bu mənada bəxtləri çox gətirib.

Mən arzu edərdim ki, Mərkəzin fəaliyyəti il-ildən güclənsin, qol-budaq atsın, yeni tərcüməçilər nəslə yetişsin, dünya ədəbiyyatı nümunələri Azərbaycan dilinə daha çox orijinaldan tərcümə olunsun.

Millət vəkili, akademik Nizami Cəfərov:

Tərcümə Mərkəzinin yaradılması çox gözəl addımdır. Biz sovet dövründən Tərcümə Mərkəzinin yaradılması məsələsini təklif edirdik, bu ideya çoxdan var idi. Rəhmətlik Aydın Məmmədovun təşəbbüsü ilə yaradılmış Tərcümə Mərkəzi daha çox bədii ədəbiyyatın tərcüməsi ilə məşğul idi. İndi Afaq Məsudun rəhbərlik etdiyi bu qurum artıq dövlət orqanıdır və o təkcə bədii tərcüməyə yox, Azərbaycan dilinə tərcümə olunan bütün materiallara nəzarət etməlidir. Əgər qanunlarımız başqa dildən tərcümə edilirsə, onlar da Tərcümə Mərkəzindən keçməlidir. Çünki bu qurum

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı:

tərcümənin vahid terminologiyası əsasında işləyəcək. Tərcümə Mərkəzi tərcümə prosesi ilə bağlı dövlət proqramlarını həyata keçirməlidir. Mən bu qurumun fəaliyyətinə böyük bir institutun, akademiyanın işi kimi baxıram. Təbii ki, əsas istiqamət yəni də bədii ədəbiyyatın tərcüməsi olacaq. Tərcümə Mərkəzinin dünyanı bizə tanımaqdan əlavə, bizi dünyaya tanımaqda da böyük rol olacaq. Ona görə də xarici dil mütəxəssisləri bu qurumun ətrafında toplanmalı, müəyyən layihə əsasında tədrisən Azərbaycan ədəbiyyatını dünya dillərinə çevirməlidirlər.

Keçilən yola ziyalı baxışı

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin 1 ili tamam oldu

Millət vəkili, yazıçı-publisist Aqil Abbas:

Tərcümə Mərkəzinin yaradılması çox ciddi addımdır. Əvvəla ona görə ki, əvvəllər dünya ədəbiyyatı Azərbaycan dilinə rus dilindən tərcümə edilirdi. Yəni əsər rus dilinə tərcümə edilib, sonra da bizim dilimizə çevrilirdi. Yəni əsərin süyünunu suyu qalırdı. Bəzən tərcümə edilən əsərlərə baxırdın, elə bilirdin cümlə Azərbaycan dilində deyil, heç nə başa düşmürdün. Bax, ona görə də, dövlət Tərcümə Mərkəzini yaratdı...

Son zamanlar orijinaldan tərcümələrin sayı əvvəlki illərlə müqayisədə artıb. Dünya ədəbiyyatını orijinaldan tərcümə etmək böyük işdir. Müəyyən müddət ərzində daha çox tərcüməçi püxtələşəcək. Bizim Tərcümə Mərkəzi də bunun üçündür. "Aydın yol" qəzeti də bu işə xidmət edir. Bu qəzetdə jurnalistin, yazarın qələmi püxtələşir, elədiyi tərcümə əvvəlcə qəzetdə yayımlanır və qiymətləndirilir. Bu mənada inanıram ki, Azərbaycanda gözəl tərcüməçilər yetişəcək. Yaxşı tərcüməçilərimiz var.

Arzu edirəm ki, azərbaycanlı yazıçıların da əsərləri başqa dillərə tərcümə edilsin. Bu, Azərbaycan yazıcısının dünyaya çıxışı üçün də çox vacibdir.

Şair-tərcüməçi Nəriman Qasimov:

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin yaradılması çox gözəl addımdır. Əvvəla ona görə ki, əvvəllər dünya ədəbiyyatı Azərbaycan dilinə rus dilindən tərcümə edilirdi. Yəni əsər rus dilinə tərcümə edilib, sonra da bizim dilimizə çevrilirdi. Yəni əsərin süyünunu suyu qalırdı. Bəzən tərcümə edilən əsərlərə baxırdın, elə bilirdin cümlə Azərbaycan dilində deyil, heç nə başa düşmürdün. Bax, ona görə də, dövlət Tərcümə Mərkəzini yaratdı...

cümə Mərkəzi bir il əvvəl yaradılırsa da, bu təsisatda bir yaş vermək olmur, artıq yetərinə püxtələşmiş, iri tərcümə layihələrini həyata keçirən bir qurum olduğuna görə. Ancaq bilənlər bilir ki, əsl yaş iyirmi beşdən artıqdır, çünki 1989-cu ildə yaradılmış Azərbaycan Bədii Tərcümə və Ədəbi Əlaqələr Mərkəzinin özlündə gəlişib.

Yeri gəlmişkən, həmin mərkəz yarananda hələ sovetlər çökməmişdi və qarşısına rəsmi

tədqiq edən tarixçilər yaxşı bilir. Fərqli ixtisas ziyəsi olsam belə mənə də məlumdur. Hazırda məşhur amerikalı alim S.Frederik Starrın "İtirilmiş Maarifçilik" əsərini ingilisdən dilimizə tərcümə edə-edə bu barədə maraqlı faktlara rast gəlirəm. Arzu edərdim ki, Tərcümə Mərkəzi mədəniyyətimizin, elmimizin yüksəlişi naminə Azərbaycan nümunəsində də belə bir tərcümə hərəkatının yaranmasına öz töhfəsini verə bilsin.

Asiya Universitetinin rektoru, professor Cəlil Nağıyev:

Fikrimcə, Tərcümə Mərkəzinin yaradılması Azərbaycanda tərcümə məktəbinin formalaşmasına yardımçı olacaq. Mərkəzin qısa vaxt ərzində gördüyü böyük işlər bu qənaətə gəlməyə əsas verir.

Etiraf etməliyəm ki, tərcümə sahəsində vəziyyət bir o qədər qənaətbəxş deyil. Orijinaldan tərcümə edənlərin sayı artmışdır. Təəssüf edirəm ki, bizdə qədim latın dilini bilən yoxdur ki, qədim Roma ədəbiyyatı nümunələrini orijinaldan tərcümə edərkən. Ümidvaram ki, bir yaşını qeyd edən Azərbaycan Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi bu sahədə olan bütün çatışmazlıqları aradan qaldıracaq.

Bakı Slavyan Universitetinin rektoru, professor Asif Hacıyev:

Tərcümə etmək, bəlkə də, əsər yazmaqdan da çətindir. Bizdə dünya ədəbiyyatı üzrə tərcüməçilər var. Ancaq bu sahədə də ənənə bir qədər zəif idi. Düşünürəm ki, Tərcümə Mərkəzinin daha yüksək status alması elə tərcüməçinin də statusunun qaldırılmasına yardımçı olacaq. Çünki tərcüməçi əsərin həmmüəllifi sayılır.

Xəzər Universitetinin rektoru, professor Hamlet İsaخانlı:

Son illər Azərbaycanda tərcümə işinə xüsusi diqqət verilməyə başlayıb. Prezidentin sərəncamı ilə Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi yaradılması da bu diqqətin təzahürüdür.

Mərkəz yeni yaradılırsa da, hiss olunur ki, iş gedir. Vəziyyət ümidvericidir. Çox istərdim ki, dərslilik xarakteri daşıyan kitablar tərcümə olunsun, Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrinin dünya dillərinə tərcüməsinin səviyyəsi də yüksəlsin, bədii ədəbiyyat sistemli tərcümə olunsun. Öz bədii ədəbiyyatımızı, tarixi əsərləri, mədəniyyətimizi əks etdirən əsərləri başqa dillərə çevirməliyik. Çox zaman ya hansısa yazıçı özü bunu edir, yəni öz əsərlərini tərcümə edir. Zənnimcə, biz hələlik istər şəxsi tanışlıq hesabına, istərsə də müəyyən qurumların köməyi ilə ikinci yoldan istifadə etməliyik. Mənə elə gəlir, Tərcümə Mərkəzi bu sahədə xeyli iş görəcək.

Professor Vilayət Hacıyev:

Ədəbiyyat öz ölkəsinin sərhədlərini iki yolla aşabilir: ya yaranan əsərlərin səviyyəsi yüksək olur, onları kiminsə yaymasına ehtiyac qalmır, öz-özünə, hətta müəllifin də xəbərsiz yayılır. İkinci yol isə bu işi ən azı müəyyən dövrə qədər planlı şəkildə həyata keçirməkdir. Zənnimcə, biz hələlik istər şəxsi tanışlıq hesabına, istərsə də müəyyən qurumların köməyi ilə ikinci yoldan istifadə etməliyik. Mənə elə gəlir, Tərcümə Mərkəzi bu sahədə xeyli iş görəcək.

Qədim vaxtlardan insanlar ayrı-ayrı bitkilərin xüsusiyyətlərinə bələd olmuş, onların köməyi ilə tutulduqları azarlardan xilas olmağa çalışmışlar.

İllər, əsrlər ötdükcə, xalq təbabəti ilə məşğul olan mütəxəssislər yetişdi və yazı mədəniyyəti ortaya çıxdıqdan sonra təbabətin təcrübələri qələmə alındı.

Müxtəlif müalicə üsullarına həsr edilmiş əsərlər yüzilliklər boyunca katib və xəttatlar tərəfindən köçürülür və kitabxanalarda saxlanılırdı.

Təbabət sahəsində yazılmış risalələr digər xalqların dillərinə tərcümə edilir və beləliklə, təbabət barədəki biliklər zənginləşirdi.

Orta əsrlərdə təbabətə aid çoxsaylı dəyərli əsərlər yazılıb.

Onlar ayrı-ayrı xəstəliklər, onların əlamətləri və müalicə üsulları, insan bədəninin xüsusiyyətləri, dərmanlar, ədviyyələr, sürtmə məhlələri, otlar, meyvələr, təbii dərmanlar kimi məsləhətlərdən ibarət idi.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən əlyazmalar arasında təbabətə həsr edilmiş çoxlu sayda abidələr qorunub saxlanılır.

Onların arasında Zeynəddin bin Əbu İbrahim İsmail ibn Həsən ibn Əhməd ibn Məhəmməd Əl-Hüseyni Əl-Qorqaninin "Xəfi-əlayi" ("Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərhi") əsəri xüsusi yer tutur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Qorqani öz vaxtının tanınmış və müdrik şəxsiyyətlərindən olub. Mənbələrin verdiyi çoxsaylı məlumatlara görə, olduqca savadlı və dərin elmi biliyə malik olan Zeynəddin Əl-Qorqani ərəb və fars dillərini mükəmməl bilib, dünyanın bir çox alim və təbiblərinin əsərləri ilə yaxından tanış olub.

Tibbi dərindən bilən Qorqani dərmanlar hazırlayıb, xəstələri müalicə edirdi.

Müasir tibb elminin yüksək səviyyədə inkişaf etdiyi bir zamanda xəstəliklərin təbii bitkilərlə müalicəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Belə bir zamanda "Xəfi-əlayi" kimi əlyazmaların əsaslı öyrənilməsinə ehtiyac artır.

Odur ki, qədim və zəngin keçmiş olan tibb tarixini öyrənilib, gələcək nəsillərə çatdırmaq bizim müqəddəs borcumuzdur.

Zeynəddin Əl-Qorqani

(Əvvəli ötən sayımızda)

On dördüncü bab

Nəfsani hisslər dedikdə, sevinc, qəm-kədər, həzz, xoşbəxtlik (qorxusuzluq), qorxu, xəcalət, beyinin mühüm işləmə və elmlərə yönəlməsi, nikbinlik və bədbinlik nəzərdə tutulur. Bunların hər biri insan bədəninə təsir edir.

Bu hisslərin təsiri özünü yuxu və oyaqlıqda, yemək-icməkdə, hərəkət və sükunətdə büruzə verir.

Qəbul edilən qida və dərmanlar əsasən insan səhhətinə təsir edir, zahirən dərhəl bürüzə verilmir.

Nəfsani hisslər insan səhhətinə təsir etmir. Lakin xoş və bəd xəbərdən asılı olaraq insanın üz rəngi solğunlaşır.

Bəzi nəfsani hisslər insan bədəninə isidir, xiltları və ruhları hərəkətə gətirir.

Qəzəb, sevinc, həzz, nikbinlik, mühüm işlər haqqında düşünmək kimi hisslər bədəni isidən və soyudandan hisslərdir.

Qorxu, qəm, bədbinlik bədəni soyudandan hisslərdir.

Qəzəb hissi bədəni digər hisslərdən daha çox isidir.

Qorxu hissi bədəni kədər hissinə daha çox soyudur.

Qəzəb hissi bədəndə qanı, ruhun qüvvəsini və təbii hərəkəti artırır.

Həddini keçən qəzəb hissi səfə gətirir, üzün rəngini saraldır.

İsti və rütubətli məzəclər insanlara həddindən çox qəzəblənməyə zərər verir.

Həddini keçməyən sevinc hissi bədəndə ruhu və təbii hərəkəti artırır və üz rəngini işıqlandırır.

Bu səbəbdən, xoşbəxt insanlar yaşıdan cavan görünür.

Lakin sevindirici hadisələri səbirsizliklə gözləyən adamın ürəyində genişlənmə gedər və insan təbiəti bu halın tezlişməsinə çox isətib.

Həddini aşan sevinc hissi ürəyin tam genişlənməsinə səbəb olar, gözləniləcək sevinc hadisəyə görə insanın ruhu və təbii hərəkəti zahirən də bürüzə verər və ürəkdə genişlənmə yaranar ki, bu da ürəkətməyə gətirib çıxarar. Belə hal, hətta ölümə də səbəb ola bilər.

Qəm-kədər və qorxu hissi qanı və təbii hərəkəti soyudur. Bu səbəbdən, qəmgin insan saralıb-solur.

Qəm-kədər və qorxu hissi həddini aşarsa, bütün bədənin hərəkəti ürəyə qaydır, ürək qapanar, onun içindəki hərəkət gizləner və qəfil ölümlə baş verər.

Sevinc hissi ilə müqayisədə qəm-kədər və qorxu hissinin əlamətləri daha az görünür, lakin onun fəsadları daha çoxdur, çünki bu hissi insan içində çəkir.

Sevinc hissi anidir. Kədər hissi insanlara tədricən təsir edir.

Xəcalət hissi qanı və hərəkəti artırır. Əvvəl üz rəngi qızarıb. Tərləmə baş verdikdən sonra isə hərəkət aşıya düşür və üz rəngi qızarıb.

Nikbinlik hissinin insana olan faydası sevinc hissinin faydası ilə eynidir, bədbinliyin ziyanı isə qəm-kədərin verdiyi ziyana bənzəyir.

Qəm-kədərə mübtəla olan insanın zehni kütləşir, qüvvəsi və təbii hərəkəti zəifləyir, üzünün rəngi dəyişir və xəstəlikləri çoxalır.

Qəm-kədər hissi keçirən adam özünə bir ayləncə və ya faydalı məşğuliyyət tapsa, xəstəlik və bədbin fikirlərdən uzaqlaşar, ürək daha az qapanmaya məruz qalar və beləliklə, insan bu halı daha asan keçirər.

Bu baxımdan, gəzməli-görməli yerlərə səfərə çıxmaq ağır xəstəliklərə və eşq xəstəliklərinə mübtəla olan insanlara xeyirdir.

Qəzəb hissi zamanı şəkil çəkmək və tikişlə məşğul olmaq insanı sakitləşdirir.

Bundan başqa, soyuq şərbətlər içmək, çoxlu danışmaq, gülməli əyləncələr, məzəli oyunlar və dostlarla ünsiyyət də qəzəb hissinə qarşı faydalıdır.

Qəm-kədər və qorxu hissinin əlacı nikbinlik, əyləncə, səslə-küylü yerdə olmaq və şərab içməkdir.

Nəfsani hisslərin digər əlacı da var ki, bunlar da mənəvi-ruhi məsələlərdir.

Yüksək məqsədi olan insanlar özlərini sevinc, qəm-kədər, həzz, qorxu və bu kimi hisslərdən saxlaya bilirlər və baş verən hadisəyə böyük əhəmiyyət vermirlər.

Belə adamlar insanlardan fərqli münasibət görsədə, dost və düşmənlə eyni tərzdə yanaşırlar.

On beşinci bab yaşlı insanlara aid qaydalar haqqındadır.

Yaşlı insanların məzəcləri soyuq və quru olur. Onlar yaşlı insanlara xas olan qaydalara əməl etməlidirlər, yəni bədəni isitməli və rütubətləndirməlidirlər.

Bu insanlar hamama tez-tez getməli və bədənlərini yağlamalıdır.

Lakin onlar mütədiyyətlə riayət etməlidirlər. Bədəni isidən yağları, eləcə də süsən və yasəmən yağları kimi xoşətri yağları və təmiz şərabı qəddərində işlətməlidirlər.

Bütün bunlar yaşlı insanlara rahatlıq gətirməlidir.

5 dirhəm şirin kök, bir dəstə kələm yarpağını bişirib süzülər və üzərinə bir qədər təmizləyib döyülmüş yabanı zəfəran toxumu qatır və toz halına gətirirlər. Üzərinə 3 dirhəm şəkərlə döyülmüş saqqız ağacının qatranını əlavə edib yesələr, orqanizmləri yumşalar və bağırsaqlar pak olar.

4 dirhəm qızılarmasığını bir neçə quru əncirlə və bir az yabanı zəfəran toxumu ilə döyüb yemək də xeyirdir.

Sadalanın üsulları tamamlamaq üçün quru ənciri ballı suda yumşaldıb, yeməkdən əvvəl qəbul etmək lazımdır.

Bütün bu işlədici vasitələrdən qəddərində istifadə etmək lazımdır ki, qanaxmaya səbəb olmasın.

Lakin zərurət yaranarsa, xəstədən qan almaq olar.

Yaşlı insanlar duru ot xörəyini, şorbə, ərşətə və bu kimi yeməkləri darçın və az miqdarda zəncəfillə yeməlidirlər.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Günəşdən qorunmaq üçün başı örtmək lazımdır.

Yolda ayaq saxlayan zaman arpa şərbətini soyuq su ilə içərlər, hər mənzildə bənövşə yağını göbəyə, ayağın altına, əzələlərə və buruna çəkərlər.

Səfərə çıxan insan səhrada əsən çox güclü, yuru külayə tuş gələrsə, ağız-burnunu bağlayıb, bu müvəqqəti çətinliyə tab gətirməlidir.

Belə bir külək səyyahı tutarsa ay-rana doğranmış soğan qatıb içməli, bənövşə yağını burnuna çəkməli və əl-ayağını bolluca soyuq su ilə yumalıdır.

Belə adamın başına qızılqul yağ, soyuq su və güləb çəkər, soyuq suda otuzdurarlar.

Bundan başqa, pərpərəng yarpağı, kahı, xiyar və əl altında olan bu kimi bitkiləri yemək və bunların qarışığından alınan su ilə qarqara etmək lazımdır.

Bunlar kömək etməzsə, sarımsağı qurutla qatışdırıb içmək məsləhət görüldür.

Səfər zamanı soyuqlayan insan mənzil başına çatan kimi dərhal ocağa yaxınlaşmamalıdır. Külək tutmayan yerdə daldalanıb, əl-ayağını isti zeytun yağ, südləyən yağ və ya küst yağ, sarımsaq və ya qatranla sürtmək lazımdır.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Xəfi-əlayi

(Xəstəliklər və onların müalicəsinin müxtəsər şərhi)

Bu insanların məzəcləri pozan hər bir şeydən - qəm-kədər, qorxu kimi hisslərdən, kafur və nilüfərtək bədəni soyudandan ətilərdən, turş yeməklərdən uzaq olmalıdırlar. Qidaları az-az və xırda-xırda doğranmış halda yeməlidirlər.

Bir dəfəyə yeyə bilməyən yaşlı insanlar qidaları hissə-hissə yeyə bilərlər.

Təamı hamamdan sonra yemək məsləhətdir. Acqarına hamama getməzlər.

Qidalılığı çox olan ağır və kəskin taamları yemək məsləhət deyil. Yalnız bədənin buna tələbatı yarandıqda zaman belə taamları yemək olar.

Süd yaşlı insanlara xeyirdir.

Bədəndəki turşluğa qarşı əkin düyüsü, bal və ya şəkərlə qarışdırılmış süd faydalıdır. Lakin bunları acqarına yemək zərərdir.

Yaşlı insanların mədə-bağırsaqlarını vaxtaşırı rütubətləndirməyə ehtiyac var.

Bəzi yaşlı insanların orqanizmi çox quru olduğundan, onlar yeməkdən sonra zeytun yağ, içsələr, orqanizmləri yumşalar.

Suya qatılmış çölsarmasığının üzərinə su və duz əlavə edib qaynatdıqdan sonra, zeytun yağ, içsələr, orqanizmi yumşaldır.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

On altıncı bab səfərə gedənlərə aid qaydalar haqqındadır.

Səfərə çıxmaq istəyən insanlar səfərdə baş verə biləcək hadisələrdən xəbərdar olmalıdırlar.

Az yatmağa, susuzluq, aclıq, soyuq və istiyyə, yol qidalarına, piyada gəzməyə və bu kimi başqa çətinliklərə yavaş-yavaş öyrəşmək lazımdır.

Məsələn, səyyah çox isti havada vərdiş etdiyi bütün rahatlıqlardan özünü məhrum etməyə hazır olmalıdır.

Səfərə çıxan insan hər mənada nəfsinə hakim olmalı və daim hərə-kətdə olmağa alışmalıdır.

Belə adamlar səfərə çıxmadan əvvəl qan aldırma, yaxud işlətmə dərmanları ilə bədəni təmizləməlidirlər.

Səyahətə çıxarkən tox vəziyyətdə ata minmək olmaz, təməyi mənzil başına çatdıqda qəbul etmək lazımdır.

Yolda su içmək məsləhət deyil, çünki su mədədəki qidaları tərpedir və qarını ağrıdır.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Səfərə çıxan 3 dirhəm pərpərəng toxumunu döyüb, sirkə ilə suya qatıb içsə, susuzluğun qarşısını alar.

Günəşdən qorunmaq üçün başı örtmək lazımdır.

Yolda ayaq saxlayan zaman arpa şərbətini soyuq su ilə içərlər, hər mənzildə bənövşə yağını göbəyə, ayağın altına, əzələlərə və buruna çəkərlər.

Səfərə çıxan insan səhrada əsən çox güclü, yuru külayə tuş gələrsə, ağız-burnunu bağlayıb, bu müvəqqəti çətinliyə tab gətirməlidir.

Belə bir külək səyyahı tutarsa ay-rana doğranmış soğan qatıb içməli, bənövşə yağını burnuna çəkməli və əl-ayağını bolluca soyuq su ilə yumalıdır.

Belə adamın başına qızılqul yağ, soyuq su və güləb çəkər, soyuq suda otuzdurarlar.

Bundan başqa, pərpərəng yarpağı, kahı, xiyar və əl altında olan bu kimi bitkiləri yemək və bunların qarışığından alınan su ilə qarqara etmək lazımdır.

Bunlar kömək etməzsə, sarımsağı qurutla qatışdırıb içmək məsləhət görüldür.

Səfər zamanı soyuqlayan insan mənzil başına çatan kimi dərhal ocağa yaxınlaşmamalıdır. Külək tutmayan yerdə daldalanıb, əl-ayağını isti zeytun yağ, südləyən yağ və ya küst yağ, sarımsaq və ya qatranla sürtmək lazımdır.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq aylarda böyük tiryaq və məsruditus dərmanını işlətsələr, xeyirli olar.

Soyuq ayl

Борис Пастернак

Зимняя ночь

Мело, мело по всей земле
Во все пределы.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

Как летом роем мошкара
Летит на пламя,
Слетались хлопья со двора
К оконной раме.

Метель лепила на стекле
Кружки и стрелы.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

На озаренный потолок
Ложилась тень,
Скрещенья рук, скрещенья ног,
Судьбы скрещенья.

И падали два баумачка
Со стуком на пол.
И воск слезами с ночника
На платье капал.

И все терялось в снежной мгле
Седой и белой.
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

На свечку дуло из угла,
И жар соблазна
Вздвигал, как ангел, два крыла
Крестообразно.

Мело весь месяц в феврале,
И то и дело
Свеча горела на столе,
Свеча горела.

1946

Xalq yazıçısı Anarın tərcüməsi

Bütün yer üzündə,
hər bir tərəfdə
külək sovururdu
qarı bu axşam
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
yanırdı bir şam.

Yay vaxtı mığmığalar
alova uçan təkin
qarlar uçub gəlirdi
üstünə pəncərənin.

Çovğun şüşənin üstə
bəzək vururdu müdam,
amma bir şam yanırdı,
amma yanırdı bir şam.

Şöhlənən tavanda
Kölgələr dolaşır.
Qollar çarpazlaşır,
qıçlar çarpazlaşır
tale çarpazlaşır.

Çəkmələr də düşürdü
taqqataq yerə.
Elə bu zaman
çıraqdan da mum idi
göz yaşı kimi
paltara daman.

Yox olurdu hər şey
bu ağ zülmətdə,
bu çal zülmətdə,
bu qarlı axşam.
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
yanırdı bir şam.

Otağın küncündən
düz şama sarı
vururdu külək.
Ehtiras odu
xaç tək gərirdi
iki qanadın
sanki bir mələk.

Bütün fevral da
çovğunlu keçdi.
amma elə hey,
hər qarlı axşam,
masanın üstündə bir şam yanırdı,
yanırdı bir şam.

Boris Pasternakın “Qış gecəsi”

şeirinin Azərbaycan dilinə 4 tərcümə variantı

Mahir N. Qarayevin tərcüməsi

Külək sovururdu, şırımlayırdı
Qarı bu axşam.
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
Yanırdı bir şam.

Yay günü müğmığa, hünü topası
Oda cumantək,
Sovurub çırpırdı qar lопасını
Şüşəyə külək.

Ox-ürək rəsmiylə naxışlanırdı
Şüşə durmadan.
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
Yanırdı bir şam.

Tavanda kölgələr solğun tələşlə
Titrəşirdilər,
Qol, qıç və talelər çarpazlaşıb da
Cütləşirdilər.

Və bir cüt başmaq da necə düşdü
Taqqatan yerə,
Damdı göz yaşıtək paltarın üstə
Mumdan bir gilə.

Sovrulub gedirdi hər nə ki vardı
Bu qarda tamam.
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
Yanırdı bir şam.

Və ehtiras odu, bucaqdan şamı
Vurduqca külək
Sanki xaçabənzər qoşa qanadı
Gərdi mələk tək.

Keçdi bütün fevral qarlı-boranlı,
Tam bir ay müdam
Masanın üstündə bir şam yanırdı,
Yanırdı bir şam.

Zahid Sarıtorpağın tərcüməsi

Ağarırdı, ağarırdı yer üzünü,
ağarırdı başdan-başa.
Stol üstə şam yanırdı,
Yanırdı, yanırdı şam.

Yayda hünü beçələri
necə ki oda çırpılar –
Pəncərənin işığına
çırpılırdı yağın qar.

Aynalarda iz qalırdı
Ürəyə, oxa oxşar.
Stol üstə şam yanırdı,
Yanırdı, yanırdı şam.

Çarpazlaşan əl-ayağın,
Çarpazlaşan talelərin
İşıqlaşmış tavan boyu
Uzanırdı kölgələri.

Bir cüt başmaq düşürdü
Döşəməyə ahəstə.
Axırdı şamın göz yaşı
Bir qadın donu üstə...

Qarlı çəndə itirdi
Ağ da, boz da hər axşam.
Stol üstə şam yanırdı,
Yanırdı, yanırdı şam...

Hər dəfə çəkilən ah
Dəyincə şamın oduna;
Od dönürdü xaç şəkilli
bir cüt mələk qanadına...

Yer üzünü fevral boyunca
Ağarırdı başdan-başa.
Stol üstə şam yanırdı,
Yanırdı, yanırdı şam...

Səlim Babullaoglunun tərcüməsi

Lopa- lopa bütün dünyaya,
Künc- bucaq qardı.
Yanırdı bir şam masada,
Bir şam yanırdı.

Mığmığalar yay gələndə
Cuman tək oda,
Çırpılırdı çəngə-çəngə
Çöldən cama qar.

Ox - çevrə şəklində aynada
Çovğun yapırdı.
Yanırdı bir şam masada
Bir şam yanırdı.

Bəyaz tavanda kölgələr
Gəzirdi az-az.
Çarpazdı ayaqlar, əllər
Qədr də çarpaz.

Düşən zaman taqqıltıyla
Başmaqlar yerə
Göz yaşıtək damlayırdı
Şamdan ətəyə.

Ağdı qarlı qaranlıqda,
Hər şey dümağdı.
Yanırdı bir şam masada,
Bir şam yanırdı.

Şamı küncdən yel çəkirdi,
Həvəs “yaz!” deyə
Xaçqanadlı mələk kimi-
Çəkirdi göyə.

Fevral boyu dayanmadan
Yağdı ki, yağdı.
Yanırdı bir şam masada,
bir şam yanırdı.

Alatoranlıqda yolboyu sürətlə yaxınlaşıb-uzaqlaşan avtomobil işıqları kimidi ömür. Nura aydınlanmadan yox olur. İllərlə üstündən minlərlə maşın keçmiş yollar, milyonlarla insan ötmüş cığırılar elə bilirik həmişə var, bitmir, tükənmir. Amma o da bir gün olmaya bilər, çörək kimi qurtara bilər. Ona tüpürmək günahdı, onu da çörək kimi öpüb göz üstünə qoymaq lazımdı. Ona and içmək lazımdı, əl basmaq lazımdı, ona inanmaq lazımdı. O da bizə inanmalıdır. Yoxsa dinləməz, bir gün desək ki, qarlı yoldaşlıq eləməsin, hər göydən gələn müqəddəs deyil. Bir gün yolçularını ələ verər, yolda qoyar, qanına bais olar. Yoxsa bir gün yolların boğazında haram tiki kimi ilişib qalarıq...

İnternetin axtarış proqramında nə vaxt "Xocalı" yazsanız bunlar çıxacaq: "1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri SSRİ dövründən Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikası və hərbi heyətinin köməyi ilə Xocalı şəhərini işğal etdi. Hücumdan əvvəl, fevralın 25-i axşam, şəhər toplardan və ağır artilleriyadan şiddətli atəşə tutuldu. Nəticədə, fevralın 26-sı səhər saat 5 radələrində Xocalı tam alova büründü. Mühasirəyə alınan şəhərdə qalmış təqribən 2500 nəfər xocalılı Ağdam rayonunun mərkəzinə çatmaq ümidi ilə şəhəri tərk etdi. Amma bir gün ərzində yer üzündən silinmiş şəhəri tərk edən 2500 Xocalı sakinindən 613-ü düşmən gülləsinə tuş gəlib qətləmin qurbanı oldu. Bu soyqırım nəticəsində 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarlı olmaqla - 613 nəfər Xocalı sakini qətlə yetirildi, 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirdi. Düşmən gülləsinə tuş gəlib yaralanan 487 nəfərdən 76-sı uşaq idi. 1275 xocalılı əsir, 150 xocalılı itkin düşdü. Dövlətin və əhalinin əmlakına 1 aprel 1992-ci il tarixinə olan qiymətlərlə 5 milyard rubl dəyərində ziyan vuruldu".

Dəhşətlərdən canlarını qurtarmış Xocalı sakinləri Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində məskunlaşdılar. Onlarla görüşə Bakının Pırşağı qəsəbəsindəki keçmiş "Qızılqum" sənətiyəsində məskunlaşdırılmış faciə şahidləri və keçmiş əsirlərlə başladım. Ələkbərova Səidə Qurban qızının simasında elə bil faciə gecəsinin heyreti, qorxusu həyəcanı donub qalmışdı. Hətta gülümsəyəndə belə sifətində kədərli ifadə yaranırdı.

Onunla görüşümüz sanatoriya yada tikilmiş məktəbdə baş tutdu. İbtidai sinif uşaqları həyatda oynayırdılar, dəhlizdə fotolar çəkdiyimi görəndə bir-bir qarından baxıb gizləndilər. Xoş may səhərinin günəşi sanki şəfəqlərinin bu tərəfə düşən payını yumaq ipi kimi sarıyıb götürmüşdü, soyuq, elektrik cərəyanı kimi adamı vururdu. O uşaqlara, böyüklərə, məskunlaşdıqları məkana baxdıqca evimin rahatlığı, ya tağımın yumşaqlığı, xörəyimin istiliyi günah kimi beynimi, qəlbimi deşirdi. Bəlkə elə buna görə də belə üşüyürdüm. Ölüm hökmü kəsilmiş məhbusa verilən cərəyan kimi vururdu məni dəniz küləyi. Məndən başqa, deyəsən, heç üşüyən də yox idi. Onlar bir gecəni ayaqyalın, başıaçıq qurşağa çıxan qarlı yolları dayanmadan gələn adamlardır. Həmin adamların uşaqlarının oxuduğu kiçik məktəbin qarşısında bayraq, ölkənin ən yüksək məkanında dalğalanan bayraqlarımız kimi parlaq, əzəmətli görünürdü.

Səidə xanım Xocalıda doğulub. Əvvəllər tibb bacısı işlədikdən sonra, Xocalı şəhərində bağça müdiriəsi vəzifəsində çalışıb. İllərdi öldüsü-qaldısı bilinməyən əsir qohumlar kimi bir-birimizə sarıldım. Məktəb müdiriəsi məni öz evində qarşılaymış kimi, çay gətirdi. Soyuq, şəraitətsiz məktəb otağında məni bircə şey narahat edirdi: İlahi, bu qadını gözlərinin içinə baxa-baxa necə danışdım? Necə deyim ki, əsirlik xatirələrindən danışsın? Onun daxilindəki həyəcan bəlli idi, heç özü də haradan başlayacağımı bilmirdim.

- 1991-ci ilin avqust ayından sonra Xocalıya gedən bütün yollar bağlanmışdı. Gediş-gəliş yalnız tankların köməyi ilə mümkün idi. Həmin ilin oktyabr ayında isə Xocalının özünümüdafiə batalyonu yaranmışdı. Həyat yoldaşım Firuz Kərimov da həmin batalyonda kəndin müdafiəsinə qoşulmuşdu. O, Xocalıda gedən döyüşlərdə şəhid oldu. Batalyonun komandiri Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Tofiq Hüseynov idi. Hər axşam saat beşə qədər atışma olurdu.

Saat beşdən sonra araya sakitlik çökdü. Bu cür həyat tərzinə öyrəşmişdik. Heç vaxt ağılımıza gəlməzdi ki, Xocalıdan çıxma bilirik, Xocalı yana bilər. Bizə deyirdilər ki, Bakıdan kömək gələcək, Xocalı müdafiə olunacaq. Düzdür, Bakıdan iyirmi bir nəfər könüllü gəlmişdi. Amma bu heç nəyi həll etmirdi. Bircə ədəd BTR, beş-altı avtomat, bir də ov tüfəngi ilə silahlanmışdılar. Hadisə baş verməmişdən üç-dörd gün əvvəl şəhərdə olduqca qaribə sakitlik hökm sürürdü. Düşünürdük ki, görəsən, bu sükutun səbəbi nədir, bundan sonra nə baş verə bilər? Yanvar ayının 21-də dağdan atılan "Alazan" mərmisi evimizin üstünə düşdü. Mərmə pəncərədən keçib qayınanın qolunu aparmışdı. Xocalıya gələn bir vertolyot yanvarın 28-də Şuşada vuruldu. Bundan sonra heç kəs vertolyota minmək istəmirdi. Fevral ayının 11-ri, 12-si son vertolyotla anamı göndərə bilmədim, dedi, uşaqlarımı qoyub gedə bilmərəm.

Hər axşam qaradaşımın maşın qarajında qalırdı. Gündüzlər hərə öz işini görürdü, gecələr, kimin zirzəmisini, qarajı var idisə, orda gecələyirdi. Gecə saat doqquz, on olardı, qarajdaydıq. Gördük atışma səsləri gəlir. Bizimkilərin hamısı postda dayanmışdı. Elə bilirdik ki, elə əvvəlki kimi atışma olub keçəcək. Sonra gördük, yox, ermənilər eyni vaxtda dörd tərəfdən kəndə hücum ediblər. O zaman batalyonun döyüşçülərinə əmr vermişdilər ki, camaatı kənddən çıxarsınlar, ara sakitləşəndən sonra camaat evlərinə qayıdın.

Yaddaşımızın YARASI

O gün də qar çox yağmışdı. İşıq yox idi. Kəndin mərkəzindəki məktəbin zirzəmisində olduğum idim. Biz məktəbin zirzəmisində də gizlənməyi düşünürdük. Amma kənddən çıxmağı hələ də ağılımıza gətirmirdik. Düşünürdük ki, gedib orda gizlənəcəyik, səhər açılan kimi, kəndə, evimizə işimizi-gücümüzü görməyə gələcəyik. Bu fikirlə məktəbin zirzəmisinə yığıldım.

Bizdən sonra kənddən çıxıb gələn, yerli əhalini daşımağa kömək edən hərbiçilər deyirdilər ki, burda qalmaq mümkün deyil. Bu dəfə ordan çıxıb univermağın zirzəmisinə gəldik.

Univermaq Əsgərana daha yaxın idi, kəndin aşağı tərəfində yerləşirdi. Oradan bir yol keçir, sonra Qarqar çayı, daha sonra Kətiy meşəsidir. Gecə saat ikiyə kimi üç kəndin camaatını univermağın zirzəmisinə yığdılar. Dedilər ki, artıq kənddə qalmağın heç bir mənası yoxdu. Gələn Kətiyin meşəsi ilə camaatı çıxaraq Ağdama. Kimisi kənddən çıxmağa razı oldu, kimisi razı olmadı. Fikirləşirdik ki, bəlkə bizə kömək gələr, bir yolla erməniləri Xocalıdan uzaqlaşdırarıq.

Milli ordunun əsgərləri dedilər ki, biz bir BTR-lə heç cür müqavimət göstərə bilmərik. Biz gecə saat ikidə Qarqar çayından meşəyə keçdik.

Mən, anam, milli qəhrəman Tofiq Hüseynovun həyat yoldaşı olan bacım. Anamı kürəyimə götürdüm ki, keçirdim. Anam onda deyirdi ki, kəndin başqa tərəfində yaşayan bacıların orda qaldı.

Dedim, narahat olma, gəl səni keçirdim, yaqın, onlar da keçiriblər. Çayı keçəndən sonra geri boylandıq ki, artıq kənd yanır. Yaşlı adamlardan ikisi bunu görəndə oradaca ürəyi partlayıb ölmüşdü. Təsəvvür edin, filmlərdə olduğu kimi, güllələr başımızın üstündən keçirdi, raketlər yanımızda-yörəmizdə partlayırdı, amma bizə heç nə olmurdu. Qara bata-bata, min bir əziyyətlə meşəni keçdik.

Bu müsibətdə anam, bacım, yaxınlarımla bir-birimizi itirdik. Ayılında artıq sakitlik idi. O vaxt ordumuzun əsgərləri bizə ürək-dirək verirdilər ki, sizə yolu keçməyə kömək edəcəyik. İki yüz-üç yüz metr hündürlükdə olan dağı enib, bir də yenidən qalxmaq lazımdı.

Arxın içi ilə sürünə-sürünə bəlkə də on kilometr getmişdik. Başını qaldıran adamı vururdular. Hər dəfə geri baxanda görürdün ki, kimsə yoxdu. Qarşıda bir kol var idi ki, onu keçsək, Qara Qayanın arxasında olacaqdıq. Milli ordunun əsgərləri bizi orda gözləyirdilər. Bu vaxt doqquz nəfər erməni başımızın üstünü kəsdirib, qalxmağımızı tələb etdilər. Yanımızda o qədər ölən vardı, seçə bilmirdik ki, kimin meyitidi. Buna görə də ölüm adıləmişdi. Ayağa qalxmaq istəmirdik. Yanımızda iki-üç uşaq var idi - biri qarşımda, ikisi arxamda. Mənə yalvarırdılar ki, nə olar, Səidə müəllimə, qalxaq ayağa. Biri deyirdi, anamı da öldürüblər, biri deyirdi, bacımı öldürüblər, nə olar, bizi də öldürməsinlər. Uşağın ümidi var idi ki, ayağa duracağıq, ermənilər bizi öldürməyə cəklər.

Bizi tutan erməni dəstəsindəki oğlanın biri Bakı ermənisi idi.

Mən heç nə götürməmişdim. Birca yoldaşımın isti gödəkəsini götürmüşdüm, onun da cibində avtomatın patronları vardı. Fikirləşirdim ki, patron qurtaranda ərimə patron verim. Kimidən pul, kimidən qızıl aldılar. Yanımdakı altı yaşlı qız uşağının qulağındakı sırğanı açmadıq. Bizi tutan dəstədəki ermənilərin də gözümdən yayındı. Əsgəranda körpünün üstü ilə gedəndə yerli sakinlər bizi daş-qalaq eləməyə başladılar. Kimin əlinə nə düşürdü atırdı. Düzü, əsgərlər onlara mane olmağa çalışırdılar. Gördülər ki, biz bu baş-qalağın arasından salamat çıxmayaçağıq, hamımızı bir yerə toplayıb aşağı oturmağımızı tələb etdilər. Özləri də qabağımızda dayandılar ki, ara sakitləşsin. Adamlar dağılışandan sonra bizi Əsgəranda polis şöbəsinə apardılar. Biz on bir nəfər idik.

Çatanda gördük ki, içəri əsirlərlə doludu. Hər dəstə tutduğu əsirlərin qənimətini özünə götürürdü.

Yaylığımı açıb onun qoluna bağladım. Təsəvvür edin, o ağır ilə o adam döziüb dayanmışdı. Meyitlər gələndə atasıgil onu mənim yaylığıma görə tanımışdılar.

Əsirlikdə kimisə bir gülləylə vurub öldürməklə onların ürəyi soyumazdı. Meyitləri yığıb tankla üstündən keçirdilər. Əsgəranda gələndə meytlərin sümükləri qırıq-qırıq idi. İsgəncə verilmiş, tanınmaz hala salınmış meytlərimizi əsirləri ilə dəyişirdilər. Bir gün gəldilər ki, içinizdən bir qadın, bir kişi keçsin o tərəfə, desin ki, bizim meytləri versinlər, sizi buraxaq. O vaxt iki nəfəri azad elədilər...

Mən yaylığımı oğlanın qoluna bağladığıma görə yaşlı qadınlardan biri öz yaylığından birini açıb vermişdi ki, başımı bağlayım. Bir də bir köhnə kürk tapıb əynimə keçirdim, yaşlı qadınlardan birinin arxasında sıxılıb gizləndim. Ermənilər qocaları döysələr də, gənc qızları, qadınları axtarırdılar.

Meşədə döyüşüb itki verən ermənilər daha vəhşiləmiş halda içəri soxulurdu. Onlar daha çox əzab-əziyyət verirdilər, istər kişilərə, istər qadınlara. Kişiləri saxladıqları otaqda bir tərəfdə döyürdülər, uşaqlara bir tərəfdə isgəncə verirdilər.

Səs-səsə qarışırdı. Ermənilərin arasında əksəriyyətinin əynində ərəblərdəki kimi uzun paltarlar geyinmiş silahlılar vardı. Muzdlu əsgərlər idilər. O vaxt dedilər ki, Livan erməniləridi. Fikirləşdik ki, niyə bu qədər əsiri iki erməni meytinə dəyişsinlər? Dedilər, dünyanın dörd tərəfinə yayılacaq ki, bunlar uşağı, qocanı da öldürüblər, həm də burda muzdlular vuruşub, bizi tez dəyişdilər ki, səs çıxmasın. Ayın on altısında Qaradağlı hadisəsi olmuşdu, mən ordan əsir düşmüş qadınlarla birgə azad olundum. Əvvəlcə bir maşın adam aparıb azad elədilər. Fevralın iyirmi yeddisində, gecə saat on birdə on nəfər də çıxdı. Gənc qadınlar ayağa durmağa qorxurdular ki, tutub aparacaqlar. Analar qızlarını elə bürümüşdülər ki, ayağa duranda elə bilsinlər qoca arvadı. Biz də elə bürünmüşdük ki, onlar həmin gecə qaranlıqda heç kəsi tapa bilməyib, çıxıb getdilər. Ermənilərdən bəziləri isə onları bayıra çıxardırdılar. Döysələr də, incitsələr də, bizi dəyişəcəkdilər deyə, başqa halların olmasına mane olmağa çalışırdılar. Hər dəfə hardasa qadınlar, kişilər qışqırıqca Allaha yalvarırdım ki, anam, bacılarım meşədə ölsünlər.

Biz Ağdama keçən gecə qonşu deyəndə ki, meşədə ananı vurublar, ölüm xəbərini olduqca rahat qarşıladım. Bacılarımın və bacımın iki balasının öldüyünü isə səkkiz ildən sonra bildik. On səkkiz il biz onları girov bilmişik. Çünki onları nə Xocalıda, nə meşədə, nə də meytlərin arasında görünə bilməyib. Onları rus jurnalistin çəkdiyi fotoda tanıdıq. Bizi Xocalı İcra Hakimiyyətinə dəvət elədilər ki, onların kimliyini təsdiq edək. Orda bacımın birinin ürəyi getdi. Biri çox pis oldu. Mən isə çox sakit qarşıladım. Allahın bu gününə şükür. On səkkiz il əsirlikdə qalmağın nə demək olduğu məlumdur?

...Ermənilər gəldilər ki, on nəfər çıxsın, maşına sarı getsin. Onda mən qarıdan sivişib çıxdım. Təsəvvür edin, qarıdan maşın dayanan yerə qədər on metr məsafə vardı. Maşına qədər olan məsafədə kişilər dayanmışdı. Fikirləşirdim ki, hər an kimsə qolumdan dartıb məni aparacaq.

Onlar elə hey söyürdülər, təhqir edirdilər. Büzüşə-büzüşə gedib köhnə UAZ-da, yenə yaşlıların arxa tərəfində oturdum. Elə bu vaxt bir erməni gəlib əlini uzatdı qabağa, sonra nə fikirləşdisə geri çəkildi. Yola düzəldik. Bir az getmişdik ki, bir erməni dedi bir qadına söz verib ki, onları azad etməyə kömək göstərək. Yenidən həmin yerə qayıtdıq. Həmin qadını iki uşağı ilə götürüb yenidən yolumuza davam elədik. Amma onlar maşına oturanda dedilər ki, Sumqayıtda erməniləri yandırdığınız kimi, biz də sizi yandıрмаğa aparırıq. Yolda pivə zavodundan benzin götürdülər. Onda əmin olduq ki, bizi yandıрмаğa aparırlar. Onsuz da, daha bizim üçün heç bir fərq yox idi. Sakitcə oturmuşduq. Maşın bir yerdə dayandı. Pəncərədən baxdım ki, irəlində nəsə bir qalaq şey var. Düşündüm ki, bunlar, yəqin, bizdən qabaq gedən adamların meytləridir. Sən demə, kisələrə qum yığıb səngər düzəldiblərmiş. Bizi düşürdülər, dedilər, gedin. Fikirləşdik ki, indi, yəqin, bizi arxadan güllələyəcəklər. Hamımız vahimə içində addımlayırdıq. Çünki maşın dayanan kimi, beş-altı əli avtomatlı erməni də düşdü. Bir gözümüz arxada getdik. Gördük qabaqda bir avtobus dayanıb. Bizdən irəlində gedən adamlar da avtobusun içərisində idilər. Fikirləşdik ki, yəqin, bizi yığıb Ermənistan həbsxanasına aparırlar. Deyilənə görə, o vaxt Vitalik adlanan erməni ilə rəhmətlik Allahverdi Bağirovun danışığı əsasında əsirlər iki erməni meyiti ilə dəyişdirilmişdi. Beləliklə, Ağdama gəldik. Martın on doqquzuna kimi, gah Xalq Cəbhəsinin binasına, gah məscidə gedib doğmalarımızı qayıdan əsirlərin, meytlərin arasında axtara-axtara qalmışdıq. Hər gün səksən, doxsan meyt gəlirdi. Martın on doqquzunda anamın, Tofiq Hüseynovun, əmim qızının, əmim oğlunun meytləri gəldi.

Birinə bir güllə dəyib ölmüşdüsə, əlavə döşünü-başını kəsirdilər. Avtomatın süngüsü ilə cəsədi dəşik-dəşik edirdilər. Həyat yoldaşımın cəzası gələndə onun paltarında otuz səngü yeri vardı. Bir dəfə uşaq su istədi. Uşağı göndərdilər ki, get, vedrə ilə su gətir. Palçıqlı, qarlı suya uşağın başını basıb çıxarırdı ki, susamışdın, al, bu da su. Saçımızdan tutub sürüyürdülər. Hərə öz hayında olurdu, heç kəs, heç kəsə kömək edə bilmirdi.

Orada bir döyüşçü vardı. İndi yoldaşı Goranboyda yaşayır. Ermənilər biləndə ki, o Laçındandı, qəzəblənmişdilər ki, sən Laçından bura bizimlə döyüşməyə gəlmisən? Onu orda öldürdülər. Soruşurdular ki, sən nə işləyirdin. Eşidəndə ki, tibb bacısıyam, hiddətlənirdilər. Deyirdilər, necə yəni siz orada bizim gülləylə vurduğumuz azərilərə yardım edirdiniz?

Hə, çox əziyyət çəkdi... amma...

Susdu. Araya sanki Xocalı faciəsinin əks-sədası kimi sükut çökdü...

Feyziyyə SOLTANMURAD

Dediyinə görə, Nəsimi bazarının yanında yaşayırmış. Bizim əsgərlər qayanın başından güllə atırdılar ki, ermənilər bizi əsir götürməsinlər. Aramızda çox az məsafə var idi. Onlar atanda ermənilər aşağı uzandılar, bizi ayaq üstə saxladılar ki, atılan güllələrə tuş gələk. Sonra bizimkilər atışmanı dayandırdılar. Heç kəs kefindən əsir düşmür. Mənim corablarımın altı buz bağlamışdı. Yeriyyə bilmirdim. Öyildim ki, yerdən bir dəmir parçası götürüb bunu təmizləyəm. Erməni gəlib ayağıma tək vurub, dəmiri əlimdən aldı. Bizi donuz fermasına yığdılar. Dedilər, kimin nəyi varsa, qızıldan, puldan çıxarsınlar.

Polis bölməsində bir nəfər olduqca əsəbi halda gəlib bizi təkiləşilləylə döyməyə başladı. Bizi söyürdü, deyirdi ki, bütün günah sizdədi, hamısını siz eləmişiniz. Sonra baxdı ki, uşağın qulağında sırğa qalıb. İstədi qızın qulağına əl atsın, dedim, qoy mən sırğanı çıxarıım. Müdaxiləm o an ağır gəldi. Əlinin arxası ilə gözümün üstündən vurdu. Amma sırğanı uşağın qulağından özüm açdım. Bizi donuz damına salanda gördüm içəridə hamı zığın-palçığın içindədi, adamları bərk döymüşdülər. Bizdən qabaq gələnlərin içində nə qədər qadın-uşaq var idi. Orada iyirmi yaşlı cavan oğlanın əlini biləkdən güllə aparmışdı, qan içindəydi.

Ona görə gizlənməmişdik ki, bizi pəncərədən baxanda, qarıdan girəndə görüb aparmasınlar. Ananın yanında balasını onlar bir tərəfə dartdı, biz bir tərəfə. Ermənilərdən başqa rus tankçıları da tankın üstündən baxırdılar, cavan adam gözlərinə dəyən kimi gəlib aparırdılar. Ərinin yanından arvadını çəkib aparırdılar. Bəzən deyirlər ki, yaxşı ki, mən əsir düşməmişəm. Heç kəs kefindən əsir düşmür. Hətta bir müddət utanırdıq deyək, əsir düşmüşük. Elə qadın olurdu ki, beş kişi birdən dartıb aparırdı. Qarıda dayananların bəziləri insafılı olurdu. Onlar bəzən qoymurdular.

Osmanlı imperiyası. Bu çoxmillətli və çoxdininli türk dövləti tarixin ən böyük imperiyalarından biri və bütün dünyada yaşayan türklərin qürur mənbəyidir. Dövlətin əsası 1299-cu ildə oğuzların Qayı boyundan olan Osman bəy tərəfindən qoyulub. Banisinin Osmanoğulları Bəyliyi adlandırdığı dövlət, sonralar nəhəng imperiyaya çevrilib – dünya tarixinə, siyasətinə böyük təsir göstərib. Üç qitəyə yayıldığı illərdə ən qüdrətli dövrünü yaşayan Osmanlı imperiyası mahiyyətə əsaslı Səlcuqlar tərəfindən qoyulan Türkiyə dövlətinin ikinci mərhələsi hesab olunur. Osmanlı sultanlarının həyatına nəzər salmaqda məqsədimiz bir türk imperiyasının yaranışı, mövcudluğu, dünya gücünə çevrilməsi kimi tarixi məqamları bir daha göz önünə gətirməkdir.

Süleyman Paşa yox, Murad Sultan

Orxan Qazidən sonra hakimiyyətə gələn I Murad Sultan titulu daşıyan ilk Osmanlı hökmdarıdır. Ədirnənin paytaxt olması, Bizansın, Bolqarıstanın fəthi, Çirmən və I Kosova döyüşlərində serblər üzərində qələbələr, Çar Lazarın öldürülməsi kimi tarixi hadisələr onun hakimiyyət illərinə aiddir.

O, tarixdə Qazi Hünkar, I Murad, Murad Xudavəndigar və Qazi Murad adları ilə tanınır. Dini müharibələrdə möhtəşəm qələbələr qazanan Muradı "İslamın cəngavəri" də adlandırırlar. O, ordudakı nizam-intizama ciddi əməl edər, ölkədə qayda-qanun yaratmağa çalışır, tabeliyində olan xalqların dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, onlarla ədalətli davranarmış. I Murad əsgərlərlə münasibətdə də çox diqqətli imiş. Geniş dünyagörüşə malik, uzaqgörən siyasətçi olan Murad güclü dövlət idarəçiliyinin əsasını qoyub.

Orxan Qazinin dövründə Osmanlı sarayında hamı gələcək hökmdarın, padşahın böyük oğlu Süleyman Paşa olacağını düşünürdü. Çünki Orxan Qazi səltənətinin son illərində hərbi işi Süleymanın rəhbərliyinə və iradəsinə vermişdi.

Muradı sərt xarakterli, cəsarətli bir əsgər olan Lala Şahin yetişdirmişdi. Lakin Süleymanın gözqamaşdırıcı şöhrəti və nüfuzu kiçik qardaşını hələlik kölgədə saxlayır, onun parlamasının qabağını alırdı. Murad bir gün dövlət yükünün bütün ağırlığı ilə onun çiyinlərinə düşəcəyini düşünürdü. Ancaq Süleyman Paşanın gözlənilməz və təsadüfi ölümü Muradı məcburi vəliəhd edir. Orxan Qazi vəfat edəndən sonra isə o, Osmanlı taxtına çıxır.

Qardaşların taxt-tac savaşı

XIV əsrdə Qərbi dünyasının zəifləməsi ilə Osmanlı türklərinin Şərqi Avropada güclənməsi üst-üstə düşür. Müqəddəs Qüdsün qaytarılmasının mümkünsüzlüyü, səlib ordularının bir-birləri ilə çəkişmələri, iqtisadi böhran, tənəzzül və kəndli üsyanları Avropa cəmiyyətini zəiflədir. Osmanlı bu amillərdən istifadə etməyə çalışır.

Orxan Qazinin ölümündən sonra I Murad bir neçə il öz hakimiyyətini qardaşları İbrahim və Xəlildən qorumağa xeyli güc sərf edir. Xəlilin nişanlısı İren Bizans imperatoru VI İoan Kantakuzinin qızı idi. İoanın təşviqi ilə Xəlil qardaşı Murada qarşı taxt-tac mübarizəsinə qalxır. Murad onu və qardaşı İbrahimi məğlubiyətə uğradıb edam etdirir. Bununla da o, qardaşlarını edam etdirən ilk Osmanlı sultanı kimi tarixə düşür.

Ədirnənin fəthi

1361-ci ildə I Murad cənub-şərqdə yerləşən Karaman bəyliyinə yürüş edir. Bu yürüşdən sonra Osmanlı dövlətinin ərazisi daha da genişlənir. Lala Şahin Paşa Rumeliyə bəylərbəyi təyin edilir və Rumeli ordusunun komandanı olur. Rumelini türkləşdirmək məqsədilə Anadoludan türkləri gətirərək burada məskunlaşdırma hərəkatı başlanır.

Lüləburqazda Sultan I Murad, Lala Şahin Paşa ilə birlikdə hərbi məclisi toplayır və Ədirnənin fəthi qərara alınır. Osmanlı qoşunları Lala Şahin Paşanın başçılığı ilə Sazlıdərə döyüşündə Bizans-Bolqar birləşmiş qoşunu üzərində parlaq qələbə qazanır, Ədirnə fəth edilir.

Ədirnə İstanbul və Dunay sahilləri arasındakı yolda ən güclü qala idi. I Murad Balkanlarda fəthlərini genişləndirmək strategiyasını həyata keçirmək üçün Ədirnəni Osmanlı dövlətinin ikinci paytaxtı seçir.

Ədirnə türklər tərəfindən fəth olunduqdan sonra serblərin və bolqarların Bizansla əlaqələri kəsilir. 1363-cü ildə zəngin bolqar şəhəri Filibe (Plovdiv) türklər tərəfindən fəth edilir, Bizans imperiyasının Osmanlıya tabe olması ilə bağlı müqavilə imzalanır.

Yeniçəri ordusu necə yarandı?

Sultan Muradın ordusu qazanılan qələbələrdə qonşu türk bəylikləri ilə birlikdə çiyin-çiyinə vuruşurdu. Bu qələbələrin qazanılmasında, ordunun göstərdiyi mərdlik və şücaətdən başqa I Muradın apardığı hərbi islahatlar da çox önəmli rol oynayırdı. Ədirnədə yeni qurulmuş ordugah sarayında I Muradın

yanında vəzir Candarlı Xəlil, atasının siyasi müşaviri Molla Rüstəm, Lala Şahin Paşa, Evrenos bəylərinin iştirakı ilə divan qurulur. Bu divanda I Murad Balkanlarda əsaslı şəkildə yerləşmək və Anadoludakı bəylərə qarşı silah üstünlüyünü saxlamaq üçün güclü, intizamlı bir ordu qurmalı olduqlarını deyir. I Muradın başçılığı altında "Yeniçəri korpusu" formalaşmağa başlayır. Sonralar korpus türk piyadalarının əsas qüvvəsinə və sultanın şəxsi qvardiyasına çevrilir.

Seçmə korpus, əsasən xristian ailələrdən məcburi yığılan uşaqlarla komplektləşdirilir. Onlar İslam dinini qəbul edir, Türk ailəsində türk-islam tərbiyəsi alıb böyüyürlər. Yeniçərilər sultanın şəxsi qvardiyası olduğu üçün yalnız ona tabe idilər. Onlar çox yüksək maaş alırdılar və ilk gündən imtiyazlı türk əsgəri sayılırdılar. Aparılan islahatlar nəticəsində Osmanlı ordusu güclü, intizamlı bir orduya çevrilib, Avropanın cənubunda yerləşən böyük dövlətlər üzərində qələbələr qazanmağa qadir bir gücə malik olur.

Sultan I Murad Anadoluda və Avropada bir-birinin ardınca fəthlərini davam etdirir. 1367-ci ildə Karnava, Aydos, Buzgar qalaları fəth edilir, bırı sıra memarlıq abidəsi inşa edilir.

1371-ci ilin sentyabrın 26-da osmanlı türkləri Çirmən döyüşündə serbləri ağır məğlubiyətə uğradırlar və Serbiya osmanlılardan asılılığı qəbul etməyə, hər il müəyyən miqdarda vergi verməyə məcbur olur. Çirmən döyüşündən sonra I Murad Bursaya qayıdır.

1372-ci ildə türklər Adriatik dənizi sahillərinə ilk yürüşlərinə başlayırlar. 1372-ci ildə Makedoniyaya yürüş olur. 1375-ci ildə Bolqar çarı Osmanlı hakimiyyətini qəbul edir, Gelibolu geri qaytarılır, 1383-1384-cü illərdə Albaniyaya, Bosniya və Hersoqovinaya yürüşlər edilir, 1386-cı ildə isə Sofiya fəth edilir.

Düşmən xəncərinə qurban gedən Sultan

I Muradın Balkan fəthlərinin zirvəsi 1389-cu ildə Serbiyanın cənub-şərqində Kosova çölündəki döyüş oldu. Serbiya çarı Lazarın 200 minlik ordusunu I Muradın ordusu 1389-cu il iyunun 25-də Kosova çölündə qarşıladı. Sultan Murad ordusunu üç istiqamətdə yerləşdirmişdi. Mərkəzdəki qüvvələrə I Murad özü, sağ cinaha oğlu İldırım Bəyazid, sol cinaha isə digər oğlu Yaqub Çələbi başçılıq edirdi. Döyüş hər iki tərəfdən güclü ox atışı ilə başladı. Serb qüvvələri türklərin sol cinahına doğru irəliləməyə cəhd göstərdi. Yaqub Çələbi cənub-şərqə doğru çəkilməli oldu. İldırım Bəyazidin qüvvələri sol cinahın köməyinə gəldi. Təşəbbüs türklərin əlinə keçdi. Düşməne fasiləsiz ağır zərbələr vurulurdu. Səkkiz saatlıq döyüşdə türklər möhtəşəm qələbə qazandı. Serb çarı Lazar öldürüldü. Lazarın əsir düşən yeznəsi Miloş Obiliç dedi ki, o, İslam dinini qəbul etmək və bu münasibətlə sultanın ayağını öpmək istəyir. Muradın yanına gəlməyə nail olan Miloş paltarının altında gizlətdiyi xəncərlə xaincəsinə qəflətən Sultan Muradın üstünə atıaraq onu ölümcül yaraladı. Sultan 1389-cu il iyunun 28-də vəfat edir.

Sultan I Murad Frakiya, Makedoniya, Bolqarıstan və Serbiyanın fəthlərindən sonra Avropada Osmanlı imperiyasının möhkəmlənməsinin əsasını qoydu. Qara dəniz sahillərini, Dunay çayının aşağısını fəth edən və Balkanları ələ keçirən I Murad Bizans imperiyasının paytaxtı Konstantinopolun Qərbi Avropa ilə quru yoldan olan bütün əlaqələrini ələ keçirib Bizansı özündən asılı olan şəhər-dövlətə çevirdi. Bizans faktiki olaraq Osmanlı imperiyasının vassalı oldu və 1453-cü ildə Sultan II Mehmet tərəfindən fəth olundu. Buna görə də I Muradı "İstanbula yol açan sultan" da adlandırmaq olar.

MÖVLUD

Ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına, o cümlədən, Qarabağa olan ərazi iddialarına Rusiyanın Cənubi Qafqazda fəal işğalçılıq siyasəti prizmasından kənarında baxılması qeyri-mümkündür. Əslində, XVII əsrin sonlarından başlayaraq dövrün sənədlərini məhərətə saxtalaşdırmağı bacaran ermənilər tərəfindən uydurularaq Rusiya və digər Avropa dövlətlərinə yol tapan, tarixi gerçəkliyi əks etdirməyən qondarma ideyalar şəklində meydana çıxan bu ərazi iddiaları XIX əsrin başlanğıcından etibarən yeni – real addımlarla həyata keçirilən mərhələyə qədəm qoydu.

XIX əsrin əvvəllərində Cənubi Qafqazın işğalına başlayan Rusiya imperiyasının əsas məqsədi Qacar qoşunlarını Cənubi Qafqaza, o cümlədən də Azərbaycanın şimalına buraxmamaq, mühüm hərbi-strateji əhəmiyyətə malik olan Qarabağ, İrəvan və Naxçıvan xanlıqlarını ələ keçirməklə Rusiyanın regionda gələcək hegemonluğu üçün zəmin hazırlamaq, Türkiyə və İran sərhədlərində keçilməz sədd yaratmaq idi. Bunun üçün Rusiya dini amildən istifadə edərək, ermənilərin dəstəyi ilə özünə türk-müsəlman dövlətləri olan Osmanlı imperiyası və Qacarlar İranına qarşı dayaq kimi «erməni dövləti» yaratmaq planını həyata keçirməyə çalışdı. Təsədüfi deyil ki, rus tarixçisi P. İ. Kovalevski özü etiraf edirdi ki, Qafqazı işğal etməyə göndərilən P. D. Sisianova öz hərbi planlarının həyata keçirilməsində ermənilərə xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşmaq, onları müdafiə etmək və onlardan istifadə etmək tapşırılmışdı.

Ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi məsələsi hələ XVIII əsrin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan torpaqlarında erməni dövləti yaratmaq niyyəti güdən Rusiya imperiyasının işğalçılıq planlarının tərkib hissəsi idi. İran və Türkiyə sərhədlərində bufer xristian dövləti yaratmaq niyyətində olan Rusiya Şimali Azərbaycan xanlıqlarının işğalını başa çatdırdıqdan sonra bu niyyəti reallaşdırmağa başladı.

1805-ci il Kürəkçay müqaviləsindən, yəni Qarabağ xanlığının Rusiya himayəsinə keçməsindən dərhal sonra P. D. Sisianov Qarabağda çarizmin mövqeyini möhkəmlətmək məqsədilə Cənubi Qafqazın digər əyalətlərindən erməniləri dərhal bura köçürməyə başladı.

Məhz bu səbəbdəndir ki, Qarabağ xanlığı əhalisinin olduqca az qismini təşkil edən xristianlar – qriqoryanlaşdırılmış albanlar, digər ərazilərdən köçürülən ermənilərin təsiri ilə ərazisində yaşadıkları dövlətə xəyanət edərək, işğalçı rus qoşunlarına hər vasitə ilə kömək edir, ərzaq və pulla yardım göstərir, onların xeyrinə təxribat və casusluqla məşğul olurdular.

Məsələn, 1805-ci ilin iyununda Şuşada qacar qoşunlarının mühasirəsinə düşən Lisaneviçin köməyinə gələn polkovnik Karyagin 400 nəfərlik dəstəsi də mühasirəyə alındı. Onların ərzağı tükəndiyindən 4 gün ot yeməli oldular. Qacar sərkərdəsi Abbas Mirzə erməni mənşəli rus polkovniki Karyaginın şirin dilinə aldanıb onlara 4 günlük ərzaq ehtiyatı verib təslim olmalarını gözlədi. Rusların cavabı ləngiyirdi. Guya Karyagin təslim olmaq üçün baş komandanadan əmr gözləyirdi. Lakin erməni yüzbaşı Vanya gecə vaxtı rus qoşunlarını gizli yolla qaladan çıxarmağa nail oldu. Bu xidmətinə görə erməni Vanya Rusiya hakim dairələri tərəfindən mükafatlandırıldı. Bundan əlavə, 1806-cı ilin yazında Abbas Mirzənin Qarabağa yeni hücumu zamanı məlik Cümşüdüin Qarabağ xanı İbrahimxəlil xana xəyanət etməsi, onun Qacarlar İranına meyil etməsi haqda donosları rus zabiti Lisaneviç tərəfindən xanın qətlə yetirilməsinə şərait yaratmışdı.

1823-cü ilə qədər Qarabağa köçürülən ermənilərin hesabına əyalətdə olan əhalinin ümumi sayı artıb 4366 ailəyə çatmışdı. Lakin bütün bunlar Rusiya imperiyasını qane etmədiyindən, ermənilərin kütləvi şəkildə Azərbaycan torpaqlarına, o cümlədən Qarabağ bölgəsinə köçürülməsinə başlandı.

Rusiya imperiyası bu niyyətini reallaşdırmaqdan ötrü Türkmənçay müqaviləsinin 15-ci maddəsinə əsaslanaraq erməniləri dərhal İran ərazisindən kütləvi surətdə Şimali Azərbaycan torpaqlarına – başlıca olaraq keçmiş Qarabağ, İrəvan və Naxçıvan xanlıqlarının ərazilərinə köçürməyə başladı.

Rusiya imperiyasının həyata keçirdiyi bu qanlı siyasət Azərbaycanın qədim tarixi torpaqlarında gələcəkdə ermənilərə dövlət yaradılması məqsədi daşıyırdı. Bu mənfur siyasəti rus müəlliflərinin özləri də etiraf edirlər. Ermənilərin köçürüldüyü torpaqlar haqda S. Qlinka yazırdı ki, bu ərazilər...

Yer üzünə səpələnmiş erməni tayfalarını başına toplayacaq və I Nikolayın xoşbəxt dövlətinin himayəsində erməni çarlığı öz şöhrəti və bütün xatirələri ilə dirçələcək.

Bu çirkin siyasətin həyata keçirilməsində Rusiya ordusunda xidmət edən erməni zabidləri fəal iştirak edirdilər. Erməni generalları öz məqsədlərini açıq bəyan etməkdən də çəkinmirdilər. Bu qanlı siyasətin tezliklə həyata keçirilməsinə şəxsən rəhbərlik edən erməni mənşəli rus polkovniki Lazarev (Qazaros Lazaryan) İran ərazisindən Şimali Azərbaycana köçürülən ermənilərə müraciətlə deyirdi: «...orada (yəni Şimali Azərbaycanda – red.) siz xristianların məskunlaşdırıldığı yeni vətən əldə edəcəksiniz. İrəvan müxtəlif əyalətlərinə səpələnmiş xristianların (yəni ermənilərin – red.) bir yerə cəmləndiyini göreceksiniz. Tələsin! Vaxt gözləmir. Tezliklə rus qoşunları İrəvanı tərk edəcək, bundan sonra sizin köçməyiniz çətinləşəcək və biz sizin təhlükəsiz köçməyinizə cavabdeh olmayacağıq. Azca itkiyə məruz qalsanız da, qısa zamanda hər şeyə nail olacaqsınız, özü də həmişəlik».

Şimali Azərbaycana köçürülən kasıb erməni ailələrinə kömək üçün xəzinədən 25 min rubl gümüş pul ayrılmışdı. Lazarevin və ona təhkim edilən erməni zabidlərinin vəzifəsi köçürülənlərin sərhəddə çatdırılması ilə bitirdi. Bundan sonrakı işlərə rəhbərlik İrəvan «müvəqqəti idarə»si yanında xüsusi olaraq köçürülən ermənilərin yerləşdirilməsi üçün yaradılan Komitəyə həvalə edilirdi. Komitə köçürülən erməni dəstələrini sərhəddə qarşılamaq üçün heyət göndərməli və həmin heyət onları yeni yaşayış məntəqəsinədək müşayiət etməli idi. Qarabağ üzrə bu vəzifə gömrük hərbi-dairəsinin rəisi, knyaz Abxazova həvalə edildi. 1828-ci ilin əvvəllərində köçürülən 750 erməni ailəsinin əksəriyyətini Knyaz Abxazov Bərdə şəhərində yerləşdirdi.

Ermənilərin İran ərazisindən Şimali Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsinin həyata keçirilməsi haqqında məlumatı Lazarevin 1829-cu il dekabrın 24-də graf Paskeviçə yazdığı «Yekun hesabatı»nda izləmək mümkündür.

Hesabata görə, köçürülmə prosesi 1828-ci il fevralın 26-da başlanmış və iyunun 11-də başa çatdırılmışdır. Bu qanlı siyasətin tezliklə həyata keçirilməsinə çox canfəşanlıq göstərən erməni polkovniki Qazaros Lazaryan şəxsən özü rəhbərlik etmişdir. Türkmənçaya yaxın olan müxtəlif kəndlərin erməniləri Lazarev tərəfindən keçmiş Qarabağ xanlığının ərazisinə yola salındı.

Digər erməni zabidləri - 41-ci yeger polkunun podpolkovniki knyaz Melikov Üzümcü və onun ətrafındakı kəndlərin, gürcü qrenadyor polkunun podpolkovniki knyaz Arqutinski-Dolqoruki Təbriz, onun ətrafındakı kəndlərin və Səlməs əyalətinin, kollec assessoru Qamazov Marağa və Urmiya xanlıqlarının kəndlərinin, knyaz Şalikov isə Xoy xanlığında yaşayan ermənilərin köçürülməsində yaxından kömək etmişlər. Minlərlə erməni ailəsi Araz çayına yaxınlaşan zaman, 1828-ci il aprelin 24-də general Paskeviç Lazarevə tapşırıq verdi ki, «köçürülənlərin böyük hissəsini, xüsusən, ən kasıblarını Qarabağa getməyə təhrik etsin».

Lazarevin özünün hesabatından isə məlum olur ki, üç ay yarım ərzində İran ərazisindən 8249 xristian – erməni ailəsi İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ əyalətinə köçürülmüşdü, bu da ən azı 40 min nəfər demək idi; köçürmə işlərinə xəzinədən 14000 manat qızıl, 400 manat gümüş pul xərclənmişdi; köçmək istəyən 1500 erməni ailəsi İrəvanda qaldı. Çünki Lazarev köçürmə üçün ayrılan vaxt başa çatdığından onları köçürməyə imkan tapmayıb. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, Lazarevin hesabatında İrəvandan Şimali Azərbaycan torpaqlarına köçürülən erməni ailələrinin miqdarı tam dolğunluğu ilə əks olunmayıb. Məsələn, rus tədqiqatçısı N. A. Smirnov İrəvandan 90 min nəfər erməninin köçürülərək Azərbaycan torpaqlarında məskunlaşdığını yazır.

Beləliklə, Rusiya imperiyasının erməniləri İrəvandan Şimali Azərbaycanın qərb bölgələrinə və Qarabağa köçürməsi siyasəti azərbaycanlıları öz ata-baba torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaq məqsədi güdüdü və «erməni dövləti»nin yaradılmasına hazırlıq idi. Tarixi hadisələrin sonrakı gedişi bir daha sübut etdi ki, İran erməniləri Şimali Azərbaycana xüsusi məqsədlə, onlara burada «yeni vətən» yaratmaq məqsədilə köçürülmüşdü.

Qarabağ torpaqlarında məskunlaşdırılan ermənilərə çar Rusiyanın bölgədəki məmurları daha çox diqqət və qayğı göstərir, yerli əhaliyə – azərbaycanlılara isə zülm siyasəti yeridilir, əhali bu bölgədən didərgin salınırdı.

Bu siyasət nəinki sadə əhaliyə, hətta ali müsəlman silkinə olan münasibətdə özünü qabarıq şəkildə göstərirdi. Erməni generalı Mədətovun Qarabağ bölgəsində törətdiyi cinayətlər öz əksini dövrün sənədlərində tapıb.

Lakin bir xalq kimi Türkmənçay müqaviləsinin övladları olan ermənilər tarixi həqiqətləri öz niyyətləri xeyrinə həmişə məhərətə saxtalaşdırmağı bacarmış və Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinə olan ərazi iddialarından heç zaman əl çəkməmişlər. Məsələn, 1805-ci ildə Rusiya ilə Azərbaycan dövləti olan Qarabağ xanlığı arasında Kürəkçay sazişi adlanan saziş bağlanmışdı. Sazişin adı belədir: «Traktat mejdu Karabaxskim xanom i Rossiyskoy imperiyey o perexode xanstva pod vlast Rossii ot 14 maya 1805 qoda». Həmin sazişə görə Qarabağ xanlığı Rusiyanın himayəsinə qəbul edir, Rusiya isə Qarabağ xanlığına daxil olan torpaqların İbrahimxəlil xana, daha doğrusu, Azərbaycana məxsus olduğunu və gələcəkdə də Qarabağ xanının varislərinə məxsus olaraq qalacağını təsdiq edirdi. Erməni tarixçiləri isə real tarixi və Kürəkçay müqaviləsinin saxtalaşdıraraq Qarabağ xanlığı ərazisinin guya ermənilərə məxsus olduğunu və Kürəkçay müqaviləsinin də guya ermənilərə Rusiya arasında bağlandığını iddia edirlər. Halbuki ermənilərin İran və Türkiyədən Azərbaycana, o cümlədən Qarabağ xanlığının ərazisinə köçürülməsinə Kürəkçay sazişinin imzalandığı 1805-ci ildən çox sonra – 1828-ci ildə başlanmışdı. Qarabağ erməniləri 1978-ci ildə, özlərinin İrəvandan bura, yəni Qarabağa köçürülməsinin 150 illiyini bayram etmiş, bu münasibətlə Dağlıq Qarabağda – Ağdərə rayonunun Marquşevan kəndində bir xatirə abidəsi də inşa etmişdilər. 1988-ci ildə erməni separatçı-terrorçu dəstələri «tarixi həqiqətin izini itirmək» məqsədilə, ermənilərin Qarabağa gəlmə etnos olduğunu təsdiq edən bu abidəni dağıdıblar.

Lakin tarixi həqiqətlər təsdiq edir ki, bütün tarix boyu, həmişə Azərbaycan torpağı olan Qarabağın aborigen əhalisi azərbaycanlılardır. Ermənilər isə bu torpağa gəlmə, daha doğrusu gətirilmə etnosdur.

Güntəkin NƏCƏFLİ

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcəvən arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə çözümlə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərsliklərimizin nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

"Hər suala"

Helium nədir?

Heliumun kəşfi əsl elmi detektivə bənzəyir! 1886-cı ildə ingilis alimi ser Norman Lokuyer "spektroskop" adlanan cihazla Günəşi öyrənirdi. Bu cihaz ayrı-ayrı elementlərin mövcudluğunu aşkar etməyə imkan verirdi, çünki hər kimyəvi elementə spektrin müəyyən xətti uyğun gəlir.

Alim spektrə baxanda, naməlum bir xətt görünür və başa düşür ki, bu xətt yalnız Yer üzündə indiyədək bəlli olmayan yeni bir elementə aid ola bilər! Beləliklə, bu yeni elementə "helium" adı verirlər (yunan sözü olan və Günəş mənası verən "Helios" sözündən alınıb).

Sonra alimlər həmin elementi yerdə axtarmağa girişdilər. Müəyyən zamandan, çoxsaylı təcrübələrdən sonra bəlli oldu ki, helium bizim atmosferdə də var. Lakin onun miqdarı o qədər azdır ki, havanın 247 350 kubmetrinə cəmi bir kubmetr helium düşür!

Başqa təcrübələr nəticəsində müəyyən edildi ki, helium həm də radiumdan ayrılır və müxtəlif hissəciklərin ayrılması zamanı "alfa-hissəciklər" adlandırılmış bir nəsnə də əmələ gəlir – böyük hərəkət sürətinə malik helium atomları.

Helium çox faydalı qazdır. O, çox yüngüldür deyə, böyük qaldırıcı gücə malikdir. Yanma təhlükəsi olmadığından ondan həm hərbi, həm də mülki dirijablarda, meteoroloji zondlarda istifadə etmək olar.

Heliumun əhəmiyyətini anlayan Birləşmiş Ştatlar hökuməti təbii helium yataqlarının axtarışına başladı. Amerikanın bəzi yerlərində, məsələn, Texas, Nyu-Meksiko və Kanzas ştatlarında təbii qaz çıxarılır. Bəlli oldu ki, bu qazın tərkibində 1-2 faiz helium da var.

Heliumun istehsalı üçün başqa mənbə olmadığından, indi Birləşmiş Ştatlar dünyada kifayət qədər heliuma malik olan yeganə ölkədir! Əvvəl-əvvəl, bu qazın bir kubmetrinin qiyməti 70 000 dollar idi, amma bu gün qiymət dəfələrlə aşağı düşüb.

Bəs siz bilirsiniz ki, heliumdan tibb sahəsində də istifadə edirlər? O, astmalı xəstələrə kömək edir. Bundan başqa, dalğıclara və böyük dərinliklərdə çalışan adamlara nəfəs almaq üçün heliumla oksigen qarışığından əmələ gələn hava verilir ki, onlarda "kesson xəstəliyi" yaranmasın!

İlğımlar necə əmələ gəlir?

Səhrada susuzluqdan nəfəsi kəsən səyahətçi təsəvvür edək. O uzaqlara baxır və gur yaşıllığın arasında kristal, təmiz suyu olan bir göl görür. Özünü irəli atır, lakin gördükləri yoxa çıxır, dörd bir tərəfdə qaynaq qumlarından savayı heç nə tapa bilmir...

Çünki uzaqdan gördüyü həmin göl, ilğımdan başqa bir şey deyildi. Bəs o hardan peyda olmuşdu? İlğım təbiətin insanla bir zərafətidir ki, müəyyən atmosfer şəraitində əmələ gəlir. Əvvəla, başa düşmək lazımdır ki, biz müxtəlif obyektləri ona görə görürük ki, onların üzərinə düşən işıq əks olunaraq gözlərimizə yetişir. Bu şüalar adətən, bizim gözüməzə düz düşür. Ona görə də uzağa baxanda, biz yalnız üfüt xətti üzərindəki əşyaları görə bilirik.

İndi isə növbə ona çatdı ki, atmosferin işıq şüalarının başına gətirdiyi oyunlardan danışaq. Səhrada yer səthi üzərində sıx hava təbəqəsi olur ki, o da bir güzgü rolunu oynayır. Obyekt bizim görmə imkanlarımızdan uzaqda, ya da üfüt xətti arxasında da ola bilər. Lakin ondan əks olunan işıq şüaları həmin o sıx hava qatı üzərinə düşsə, bizim gözüməzə əks olunacaq. O zaman biz bu obyektü üfüt xəttinin üzərindəymiş kimi "görürük". Biz, beləliklə, əslində görünməz olan bir şeyi "görürük"! Belə "hava güzgüsündə" əks olunan mavi səmanı təxəyyülümüz göl kimi də qəbul edə bilər. İlğım belə yaranır.

İsti gündə tərənin ətklərinə yaxınlaşarkən bizə elə gəlir ki, yolun qarşısındakı hissəsi yaşıdır. Bu da bir ilğımdır! Biz göydən enən və yerin üstündəki isti hava qatında sınan şüaları görürük. Amma bizə elə gəlir ki, gördüyümüz əsl yoldur.

İlğımı dənizdə də görmək mümkündür – göydə qəflətən gəmi təsvirləri əmələ gəlir! Bu halda hər şeyi suyun üzərindəki sərin hava qatı və ondan üstdəki isti hava bir izah edir. Üfüt xəttindən o üzərdəki gəmilər ona görə "görünür" ki, onlardan əks olunan şüalar ilıq hava qatından əks olunur və biz həmin gəmini havada görürük!

Gözəl ilğımları görmək mümkün olan məşhur yerlərdən biri də Sicilyadır. Messina şəhəri göydə əks olunur və kabusa bənzəyən qəsrələr sanki havada uçur. İtaliyalılar bu hadisəyə ilğımlar yaradan əfsanəvi cadugər Morqana Le Feyin şərafinə "Fata Morqana" deyirlər.

İşıq nədir?

İşıqsız biz dünyanı görə bilmərik, amma buna baxmayaraq, işıq nə olduğunu biz hələ də dəqiq bilmirik!

Bildiyimiz bircə budur ki, işıq da enerji formalarından biridir. Onun sürətini ölçmək olar, onun xarakteristikası bizə bəllidir. Biz həm də bilir ki, ağ rəng ayrıca bir rəng deyil, bütün qalan rənglərin birləşməsidir. Onun adına "spektr" deyirlər.

Biz bilir ki, rəng obyektin özündə deyil, ondan əks olunan işıqdadır. Yaşıl kağız ona görə yaşıl görünür ki, yaşıldan savayı bütün rəngləri udur, bizim gözüməz də həmin o yaşılı qəbul edir. Göy şüşə yalnız göy rəngi buraxır, qalan rənglər isə udulur.

Günəş işığı enerjidir. Onun linza ilə fokuslaşmış istisi alova çevrilir. Işıq və isti ağ səthdən əks olunur, qara səthlər isə işığı udur. Ona görə də ağ geyim qaradan həmişə sərin saxlayır.

Bəs işığın təbiəti necədir? Bu məsələylə ciddi məşğul olan ilk alim İsaak Nyuton olub. O, belə hesab edirdi ki, işıq, işıq mənbəyi tərəfindən güllə kimi atılan korpuskullardan ibarətdir. Lakin işığın bəzi xüsusiyyətləri bu nəzəriyyə ilə öz izahını tapmırdı.

Başqa bir alim, Güygen işığın tamam başqa izahını təklif etdi. O, yeni "dalğa" nəzəriyyəsini işləyib hazırladı. Alim elə hesab edirdi ki, işıq impuls, yaxud dalğalar yaradır – təxminən gölə atılan daşın yaratdığı dalğalar kimi.

Təxminən 150 ildir ki, alimlər işığın dalğa, yoxsa korpuskul olduğu haqda bəhsə girmişdilər. Alimlərin əksəriyyəti dalğa nəzəriyyəsinə üstünlük verdi. Lakin sonra daha bir kəşf oldu və bu nəzəriyyə də şübhə altına alındı.

Bəs, müasir alimlər işığın əmələ gəlməsində hansı nəzəriyyəyə üstünlük verir? Hal-hazırda belə hesab olunur ki, işıq dalğaları eyni zamanda həm hissəciklər, həm dalğalar üçün səciyyəvi olan xassələrə malikdirlər. Hər iki nəzəriyyəni sübuta yetirən sınaqlar bu gün də aparılır. Lakin işığın nə olduğunu tam izah edə bilən bir məlumat hələ əldə olunmayıb.

Kosmik şüalar nədir?

Yəqin, oxumusunuz ki, kosmosa çıxarılan peyklər cürbəcür elmi cihazlarla təchiz olunur. Bəs fikir vermisiniz ki, onlara mütləq kosmik şüaları aşkarlayıb tədqiq edən cihazlar da quraşdırılır? Çünki bu şüalar bizim üçün hələ də bir sirr olaraq qalır!

Təxminən 60 il qabaq alimlər çox qəribə bir hadisənin şahidi oldular. Bəlli olmuşdu ki, qapalı konteynerdə olan hava nümunələrinin elektrik keçiriciliyi əhəmiyyətsiz səviyyədədir. Əgər konteyner qalın qoruyucu qatla örtülsə belə, eyni nəticə alınır.

Bu o demək idi ki, konteynerə yüksək sirayət qabiliyyətinə malik naməlum bir radiasiya girirdi!

Bu nə radiasiya idi? Bu suala cavab almaq üçün çoxlu sınaqlar keçirildi. Əvvəlcə, əmin oldular ki, bu şüa yer mənşəli deyil, çünki dənizin üzərində də eyni vəziyyət müşahidə olunurdu. İkincisi, bu radiasiya gündüz də vardı, gecə də. Bundan belə bir nəticə çıxırdı ki, onun Günəşlə də bir əlaqəsi yoxdur. Hava şarı ilə səmaya qalxanda, bu radiasiya hər yerdə, hətta kosmosda da qeydə alınır – onun adı da burdandır, "kosmik" hər yerdə mövcud olan mənasındadır.

Bəs kosmik şüalar nədir? Bu, atomların hissəcikləridir. Onlar yer atmosferindən qıraqda işıq sürətinə yaxın bir sürətlə səyahət edir. Onların bəziləri atmosfer qatından keçərək yerə də yetişir.

Bu atom hissəciklərini "ilk kosmik şüalar" adlandırırlar. Onlar hava atomları ilə toqquşurlar. Nəticədə birincilərlə eyni istiqamətdə, nəhəng sürətlə hərəkət edən yeni hissəciklər əmələ gəlir. Bu yeni hissəciklərə "ikincili kosmik şüalar" deyirlər. Onlar da öz növbələrində başqa atomlarla toqquşub təzə hissəciklər yaradır. Beləliklə, planetimizi əsl radiasiya leysanı bombardman edir. Kosmosdan gələn bir proton elə şüalanma yaradır ki, bu, 90 kvadratmetr sahəni örtmək gücündədir.

Bizə bəlli olduğu qədər, Yer səthini bombardman edən kosmik şüalar ziyanlıdır, çünki bu proses artıq milyard ildir ki, davam edir və Yerdəki həyata indiyədək mənfi təsir göstərməyib.

Elm aləminə hələ bəlli deyil ki, kosmik şüalar hardan gəlir, amma biz kosmosu tədqiq edə-edə bu sualın cavabını tədricən tapacağımızıza ümidvarıq.

Atom nə boydadır?

Gəlin ondan başlayaq ki, bizim atom barədə bildiklərimiz sabah dəyişə də bilər. Sinxrotronların yaranması ilə alimlər atom haqda getdikcə, daha çox informasiya əldə edirlər.

Maraqlıdır ki, "atom" sözü yunan dilində "bölünməz" deməkdir. Qədim yunanlar atomu istənilən maddənin ən xırda hissəciyi sayırdılar.

Bu gün artıq atomun tərkibində 20-dən artıq müxtəlif hissəciklər aşkarlanıb! Alimlərin fikrinə görə, atom elektronlardan, protonlardan, neytronlardan, pozitronlardan, neytrinolardan, mezonlardan və hiperonlardan ibarətdir. Elektronlar mənfəi yüklü hissəciklərdir. Ondan təxminən 1836 dəfə ağır olan proton müsbət yüklüdür. Daha ağır hissəcik – neytron isə neytraldır. Pozitron təxminən çəki elektronla bərabərdir, o da müsbət yüklüdür. Neytrino elektrondan təxminən iki min dəfə balacadır və yükü yoxdur. Mezonlar isə həm müsbət yüklü ola bilər, həm də mənfəi. Hiperonlar protonlardan iridir.

Nüvə enerjisi nədir?

Nüvə enerjisi atomdan alınan enerjidir. Hər atom enerji hissəciklərindən ibarətdir. Bu enerji atomun bütün hissəciklərini bir yerdə qalmağa məcbur edir. Odur ki, atom enerjisində atomun nüvəsi enerji mənbəyidir. Bu enerji atom parçalanarkən ondan ayrılır.

Əslində, atomdan enerji almağın iki üsulu var. Birincisi sintez, ikincisi bölünmə reaksiyasıdır. Sintez reaksiyası zamanı iki atom birləşərək vahid atom əmələ gətirir. Atomlar birləşərkən istilik şəklində çox böyük enerji ayrılır. Günəş enerjisinin də böyük hissəsi onda baş verən sintez reaksiyasından alınır. Bu da atom enerjisinin bir növüdür.

İkinci üsul bölünmə, yaxud parçalanma reaksiyasıdır. Parçalanma bir atom iki yerə bölünəndə olur. Bu atomların müxtəlif hissəcikləri, məsələn, neytronlarla (o da atomun tərkibindədir) bombardmanı zamanı baş verir.

Hər bombardman atomun parçalanmasına səbəb olur. Atomların əksəriyyətini parçalamaq mümkün deyil. Lakin uran və plutonium atomları bəlli şəraitdə parçalanır.

Uranın növlərindən biri olan Uran-235 (onu həm də uran izotopu adlandırırlar) bombardman zamanı iki yerə parçalanır. Siz heç bu zaman alınan enerjinin gücünü təsəvvür edə bilərsiniz? Bir kiloqram uran-235 min kiloqram kömürün yanması zamanı yaranan enerjiden milyon dəfə artıq enerji verir. Kiçik bir uran parçası böyük okean gəmisinin, təyyarənin, yaxud generatorun işini təmin edə bilər. Göründüyü kimi, atom enerjisi bütün bəşəriyyət üçün gələcəkdə əsas enerji mənbəyinə çevrilə bilər.

Radium nədir?

Radium radioaktiv elementdir. Gəlin görək, "radioaktiv" nə deməkdir.

Bütün kimyəvi elementlər atomlardan ibarət olur. Atomların əksəriyyəti sabitdir. Bu o deməkdir ki, onlar dəyişməzdir. Lakin bəzi ən ağır atomlar parçalanır, başqasına çevrilirlər. Belə parçalanmaya "radioaktivlik" deyilir.

Hər radioaktiv element parçalanarkən özündən müəyyən tezlikli şüalar buraxır. Bu tezliyi heç bir yolla nə azaltmaq olur, nə də artırmaq.

Bəzi elementlər tez parçalanır, digərləri yavaş, amma istənilən halda bu hadisə insanın iradəsindən asılı deyil.

Parçalanma zamanı lap axırda qurğuşun əmələ gəlir. Məsələn, yarım qram radium, atom çəkisi daha kiçik olan başqa bir elementin atomuna 1590 il ərzində çevriləcək. Daha 1590 il gərək olacaq ki, radiumun qalanı da parçalanсын – beləcə, axırda qurğuşuna çevrilənə kimi.

Radiumu kəşf edən alimlər Küri soyadlı ər-əvad olub. Onlar tonlarla uraniti – tərkibində uran olan filizi - təmizləyirdilər. Bəlli idi ki, uran gözəgörünməz şüalar buraxır, amma onlar əmin idilər: mütləq urandan daha güclü bir element olmalıdır. Əvvəlcə, onlar daha bir radioaktiv element olan poloniumu aldılar, axırda isə radiumu aldılar.

Radiumun üç növ şüalanması var – alfa, beta və qamma şüalanması. Alfa şüalanma böyük sürətlə malik helium hissəcikləridir. Beta şüalanmanı isə sürətli elektronlar yaradır. Qamma şüalanma rentgen şüalarına bənzəyir, amma daha böyük sirayətə qüvvəsi olur. Bu şüaların hansını buraxsa, onun mənbəyi olan atom başqa bir elementə çevrilir. Belə çevrilmə "atom çevirməsi" adlanır.

Bəs, radioaktivlik niyə insan üçün təhlükəlidir? Siz bir parçalanmış atomların uçan hissəciklərini təsəvvür edin. Bu hissəciklər başqa atomlarla toqquşanda onları da parçalanmağa məcbur edir, kimyəvi xarakteristikalarını dəyişir. Bu hissəciklər canlı orqanizmə düşsə, onu da dəyişir!

Hissəciklər dəri qatını yandırır deşə, qırmızı qan küreciklərini məhv edər, hüceyrələrdə başqa proseslər yarada bilər.

Deməli, radioaktivlik insan üçün faydalı ola bildiyi qədər də ziyanlı və təhlükəlidir.

Rentgen şüaları nədir?

Rentgen şüaları 1895-ci ildə Almaniya, Vilhelm Rentgen tərəfindən kəşf olunub, elə alimin adıyla da adlandırılıb.

Bu şüalar işıq şüaları kimi, sirayət qabiliyyətinə malikdir. Onlar işıq şüalarından dalğalarının uzunluğu və enerjisi ilə fərqlənir. Rentgen borusundan çıxan ən qısa dalğanın uzunluğu yaşıl işığın dalğasından onbeşmindedir hissəsindən milyondadır hissəsində ola bilər. Çox kiçik uzunluğuna görə, rentgen şüaları işıq üçün keçilməz olan materiallardan belə keçə bilər. Dalğanın uzunluğu nə qədər qısadırsa, sirayət qabiliyyəti o qədər yüksək olur.

Rentgen borusu rentgen şüaları buraxır. Borudan havanın ilkin həcmindən yüz milyonda bir hissəsində çəkilir. Şüşə boruda iki elektrod var. Onun mənfəi elektrikli yüklənmiş birinə "katod" deyirlər. Onun içində volfram simli makara var ki, elektrik cərəyanı vasitəsilə qızarkən, elektronlarını buraxır. Digər elektrod isə "hədəf", yaxud "anoddur".

Elektronlar çox böyük sürətlə katoddan hədəfə tərəf hərəkət edir. Onlar hədəfi 100 000 – 325 000 millimetr saniyə sürətiylə bombardman edirlər.

Hədəf volframdan ibarətdir və praktiki olaraq elektronları bir anda saxlamağa imkan verir. Elektronların demək olar ki, bütün enerjisi istiyə çevrilir, lakin onların bəzisi rentgen şüasına çevrilir ki, o da borusunun əsasında yerləşən deşikdən elə təmiz rentgen şüası şəklində çıxır.

Siz insan bədəninin rentgen şəklinin necə çəkildiyini görmüsünüz? Rentgen şəkli əslində, gölgələrin təsviridir. Rentgen şüaları bədənin tədqiq olunan hissəsindən keçir və tədqiq olunan obyektin kölgələrini filmin üzərinə köçürür. Filmin hər iki tərəfinə işığahəssas emulsiya çəkilir.

Film çəkiləndən sonra onu adi foto lenti kimi aydınlaşdırırlar. Beləliklə, sümüklər və şüanı buraxmayan digər şeylər bu filmdə daha tünd görünür.

Hal-hazırda rentgen şüalarından tibbdə, elmdə və sənayedə geniş istifadə olunur və onun insana çox xeyri dəyir.

bir cavab

Beləliklə, bütün bu hissəciklər, yaxud yüklər bir yerdə necə qalır, indiyə kimi bəlli deyil. Müxtəlif kimyəvi elementlər bu cür atomlardan ibarətdir. Onların bəziləri çəkisinə görə fərqlənir deyə, kimyəvi elementləri atom çəkisinə görə qruplaşdırırlar. Məsələn, hidrogen belə cədvəldə 1 nömrəlidir, dəmir isə 55. Bu o deməkdir ki, dəmir atomu hidrogen atomundan 55 dəfə ağırdır. Buna baxmayaraq, onların çəkisi çox cüzdür. Bir hidrogen atomunun çəkisi cəmi bir qramın milyon-milyon-milyon-yonda biri qədərdir! Atomların nə qədər xırda olduğunu təsəvvür etmək üçün, bir qram hidrogendə nə qədər atomun olduğu haqda fikirləşin – bu rəqəm yanında 23 sifiri olan "altı"dır. Onu saniyədə bir dənəsi olmaqla saymaq istəsən, on min milyon-milyon il tələb olunacaq ki, bir qram hidrogendəki bütün atomları saya biləsən!

Aktrisa Fanni Ardanın sənətdəki uğurlarını göstərə biləcək elə bir ölçü vahidi, meyanı yoxdur. O, bütün fransızların sevimlisidir və bu sevgini, məhəbbəti qazanmaqdan ötrü illərlə çalışıb, məhsuldar bir yaradıcılıq yolu keçib.

Fanni sənətə 70-ci illərdə gəlib. Bu o vaxtlar idi ki, Fransa kino dünyasında Mişel Mersye, Katrin Denyev, Emanuel Bear, Mirey Dark, İzabel Yuper kimi ulduzlar parlaqda idi və bu ulduzların parlaq şəfəqi fonunda seçilib tanınmaq elə də asan deyildi. Bir yandan da Fannidə əzəldən aktrisalığ arzusu olmamışdı, bu istək çox sonralar baş qaldırmışdı qəlbində.

O, 1949-cu il martın 22-də hərbi ailəsində doğulub. Atası Monako knyazının sarayında xidmət edib. Aktrisanın uşaqlıq və gənclik illəri, özünün dediyi kimi, hüdürlü hasarlar, bağlı qapılar arxasında keçib.

Parisə gələndə artıq öz seçimini eləmişdi, ürəyinə dammışdı ki, bu onun axtardığı şəhərdir və özünü, ancaq burada tapa bilər. Vurulmuşdu Parisə. Maraqlıdır ki, sonralar çəkilməyi filmlərdən biri belə adlanacaqdı – «Paris, mən səni sevirem».

Fanni əvvəl meylini elmə salmaq istəyir və bu həvəs onu Provansa Universitetinin politologiya fakültəsinə gətirir. Amma tezliklə fikrini dəyişir, siyasəti deyil, sənəti üstün tutur. Jan Perimonun teatr kursunda oxuyur və 1974-cü ildə Komelin «Polievkt» dramında səhnəyə çıxır. Onun kino debütü isə beş il sonra baş tutur, Alen Jessuanın «Köpəklər» filminə çəkilir. Beləliklə, sənət dünyasına qədəm qoyan Fanni öz üzərində əzmlə çalışmağa başlayır. Ən əsası isə bu idi ki, istedadı vardı və aktrisa özünə güvənirdi.

O, 1981-ci ildə ekrana çıxmış «Qonşu qadın» filmi ilə tanınub seviləndə tamaşaçılar bildilər ki, Fransa kino kəhəkşanında daha bir parlaq ulduz doğulub. Bu filmdəki roluna görə Fanni «Sezar» kino mükafatına layiq görüldü.

«Qonşu qadın» filmi tezliklə dünyanın bütün ölkələrini dolaşdı, müxtəlif sənət müsabiqələrinin mükafatlarını qazandı. Bu film dünya kinosuna əvəzolunmaz bir ekran dueti bəxş etdi – Fanni Ardan və Jerar Depardye. Bu iki aktyorun oyunu o qədər dolğun və gözəl alınmışdı ki, sonradan rejissorlar onları bir-birindən ayırmağa qıymurdular. Elə tamaşaçılar da Fannini Jerarsız təsəvvür edə bilmirdilər.

Trüffo kimi tanınmış rejissorla işləmək, onun filmlərində epizodik rollarda belə çəkilmək çoxlarının arzusu idi. Fanni Ardan müsahibəsində deyir: «O vaxt mən cavan idim. Hər dəfə filmlərdə, seriallarda çəkilsəm də, əsasən teatrda məşğul olurudum. Bir dəfə, hələ gözləmədiyim halda Fransua Trüffodan məktub aldım.

O yazırdı ki, sizi mavi ekranda görəndən sonra hər şənə televizor qabağında oturub çəkildiyiniz seriala baxmaqdan böyük həzz alıram. Əgər mənimlə görüşməyə iyirmi dəqiqə vaxt ayırırsanız, sizə minnətdar olaram... Biz görüşdük, söhbət elədik. Nədənsə, sonra əlaqə saxlamadıq. Təsədüfən mənə Jerar Depardye ilə bir yerdə görəndən sonra Trüffo zəng edib dedi ki, ikiniz də yeni filmində baş rolları oynayacaqsınız. Sizi bir yerdə görəndə bildim ki, axtardığım qəhrəmanları tapmışam... Mən filmin ssenarisini bir məfəsə oxudum və bəyəndim. İnanırdım ki, bu rolun öhdəsindən gələcəyəm. Trüffo məndən soruşanda ki, ssenaridə hər şey aydındır, dedim, əlbəttə, bu ehtiraslı məhəbbət, şəhvət əhvalatında anlaşılmayan heç nə yoxdur».

Bu filmdən sonra Fanniyə vurulanların, eşq elan edənlərin sayı artmışdı. Maraqlı olan bir də bu idi ki, Trüffo özü də aktrisyaya dəlicəsinə vurulmuşdu. Ekrandakı hadisələrin ardı həyatda davam edirdi və ecazkar Fanni həyat kinosundakı rolunu indi rejissor Trüffo ilə oynayırdı. Fransua gözəl Fanniyə eşq macarasını o qədər maraqlı görürdü ki, hətta bunu ekrana gətirmək fikrinə düşmüşdü, lakin özü də bilmirdi ki, artıq o, bir melodramda deyil, faciədə rol alıb. «Şən bazar günü» filmi Trüffo-Ardan birgə yaradıcılığında son ekran əsəri, son nöqtə oldu. Filmin çəkilişindən bir neçə ay sonra - 1984-cü ildə Fransa kinosu özünün ən böyük rejissorlarından birini – Fransua Trüffonu əlli iki yaşında itirdi. Trüffo-Fanni yaradıcılığında yadigar qalan filmlər, bir də cəmi üç il sürmüş qeyri-rəsmi nikahdan doğulan Jozefinya adlı qızları oldu.

Aktrisa hazırda yaradıcılığının kamillik dövrünü yaşayır, yaşına baxmayaraq, həmişəki kimi çalışqan və işgüzarıdır. Səhnsüz-hesabsız çəkilişlər, səhnə yaradıcılığı onu yormur. İrili-xırdalı hər bir rolunu yadda qalır. Bir çox filmlərdəki qəhrəmanların həyatı onun taleyiylə çox yaxındır. O, fransız qadınlarının həyatını səhnədə, ekranda yaşayır. Bu qadınlar müxtəlif taleh insanlardır: aralarında xoşbəxtli də var, bədbəxtli də, taleyiylə bəzişanı da var, taleyindən küsəni də.

Son illərdə Fanni Ardanın yaradıcılığında söhbət düşəndə «Həmişəlik Kallas» filmindən çox danışılır. Bu filmin aktrisanın yaradıcılığında önəmli yeri var. Dünya kinosuna «Romeo və Culyetta» kimi qiymətli ekran əsəri bağışlamış rejissor Franko Zefirelli filmi yaxından tanıdığı məşhur opera müğənnisi Mariya Kallasın xatirəsinə həsr edib. Onu da deyim ki, film 25-ci Beynəlxalq Moskva kinofestivalında maraqla qarşılanıb, festivalın Stanislavski adına xüsusi mükafatı Fanni Ardana verilib.

Fanni çəkilişdə deyib-gülən, zarafatlı olsa da, kamera qarşısında hər şeyi unudur, dəyişir, başqalaşır. Onun üçün rolun böyüyü, kiçiyi yoxdur, o ən kiçik, epizodik bir rolla da yadda qalmağı, sevilməyi bacarır, sənətkarın böyüklüyü də bundadır.

Aktrisa 60-dan çox filmə çəkilib. Onun çəkildiyi ekran əsərləri janr etibarlı ilə rəngarəng olduğu kimi, oynadığı rollar da xaraktercə müxtəlifdir. Fanni Ardan hansı rolda çəkilsə çəkilsin, onun ekran obrazları tamaşaçıya yaxındır. Son illərdə o, rejissorluğa da meyil göstərir, iki film çəkib. Amma özü də boynuna alır ki, aktrisalığ rejissorluqdan çox asanmış. Hər halda, madam Fanninin yeni peşəsindən ayrılmaq fikri yoxdur, düşüncür ki, filmdən-filmə püxtələşər. Bunu isə zaman göstərir.

«Ardan» fransız dilində ehtiraslı, çılğın mənəsidir. Bu ad daha çox ekranda, yoxsa həyatda səcüyəvidir? Bu suala cavabında aktrisa deyir: «Mən bundan sonra ehtirasın qurbanı olmaqdan qorxmuram. Bu, iyirmi yaşda təhlükəlidir, əllini adlandırdan sonra yox. Həyat təcrübədən bilirəm ki, sevgi ehtirası adamı keçdiyən həyat yoluna yenidən nəzər salmağa vadar eləyir, hətta nəyisə qurban verməli olursan.

Fanni Ardanın həyatında olan üç kişidən üç qızı var: Lümir, Jozefina və Baladin. Maraqlıdır ki, qızlarından heç biri anasının peşəsini davam etdirmək arzusunda olmayıb. Bunu heç Fanni özü də istəməyib.

Aktrisanın öz həyatı rəngli kinonun xatırladı: səhnsüz-hesabsız görüşlər, tanışlıqlar, eşq romanları, hicran... Başına gələnlərdən, görüb-götürdüklərindən madam Fanninin unutulmaları da var, xatırladıqları da. Bütün qadınlar kimi, onun da öz nisgilli dünyası var və zaman-zaman öz nisgilli dünyasına qapanmağı sevir. Deyir: «Təsədüfən hansısa bir ailə restoranına gedəndə təsirlənirəm. Ailə üzvlərinin hamısı çalışır: biri qab yuyur, biri xörək bişirir, digəri ofisiantlıq edir. Bu mənzərəni görəndə qüssələnir, hönkür-hönkür ağlamaq istəyirəm. Tanımadığım bu insanların simasında keçmişim gəlir gözlərimin qabağına: bir vaxtlar mənim də valideynlərim, bacılarım-qardaşlarım olub... Bir dəfə yolumu Monakoya saldım, qayğısız uşaq çağlarımı, gənclik illərimi, yaşadığım həyatı axtardım, tapa bilmədim, orda hər şey dəyişmişdi, keçmişim silmişdilər. Madam Fanni yaşının bu çağında da həyata nikbin baxır: əylənməkdən qalmır, şənənir, qısa ətkli paltar geyməkdən, hətta yeri gələndə, şıltaqlıq etməkdən də çəkinmir. Deyir ki, ürəyi istədiyini kimi yaşamaq ona stimül verir. Yaşının o vaxtı olmadığı da aktrisanı qorxutmur, üzünün qırışlarını belə çoxları kimi dərddə eləyib ürəyinə salmur. «Bəli, yaş ötür, o gözəllik, o tərvət keçmişdə qalıb, amma mən ki, keçmişdə qalmamışam, yaşayırəm...» - deyir. Məhz bu nikbinlikdəndir ki, Fanni Ardan indinin özündə belə, ekranda kiminsə Qonşu qadını olmağa, açıq-saçıq səhnələrdə çəkilməyə qəribə baxmur. Ondan ötrü hansı janrda, hansı mövzuda rol almağın elə bir əhəmiyyəti yoxdur, yetər ki, oynayacağı rol ürəyincə olsun. Deyir: «Sonuncu rolumu nə vaxt oynayacağımı və kimi oynayacağımı bilmirəm, onu bilirəm ki, sənəti vaxtında, ləyaqətlə tərək eləmək lazımdır. Qocalıq dəhşətli hökmüdür, istədin-istəmədin o hökm yerinə yetəcək. Mən məzara gümrah, qıvrıq addımlarla, üzümde təbəssüm, əlimdə şərab bədəsi getmək istəyirəm...»

Fanni Ardan fransız kinosunun «Şanel»i adandırırlar. Bu ətrin rayihəsi çox qalır...

Kamil ƏFSƏROĞLU

Fanni Ardan - “Şanel” ətirli qonşu qadın

Fransua Trüffonun dəfndə onun sevgililəri olmuş Katrin Denyev və Fanni Ardan yanaşı durmuşdular. Qadın qəlbini fəthi kimi tanınmış Trüffo vurduğu Fanniyə birləşmək üçün Katrindən ayrılmalı olmuşdu. Buna görə Katrin nə keçmiş sevgilisinə, nə də Fanniyə kin saxlamamışdı, bir vaxtlar onun özü də rejissorun həyatında kimisə əvəz eləmişdi.

Ümidsiz xəstəliyə düşər olduğunu bilən Trüffonun sevgilisi Fanniyə vəsiyyəti bu olmuşdu ki, ölümündən sonra onu tez unutsun. Sonradan Ardanın daha bir qeyri-rəsmi evliliyi mərhum sevgilisinin vəsiyyəti yerinə yetirməyi idimi yoxsa?.. Bəlkə də elə deyildi. O, sadəcə, başa düşürdü ki, həyat davam edir, ruhdan düşməyi, özünə qapılmağı onun sonu olardı.

Onadək bu yüksək mükafata Cek Nikolson və Harvi Keytel layiq görüldü.

«Həmişəlik Kallas» filminədək Fanni Ardan müğənni Kallas rolunu səhnədə oynamışdı, ancaq gözləmədi ki, bu obrazı kinoda da canlandırılmalı olacaq. Bu baxımdan, Kallas özgə deyildi, bütün varlığıyla, mənəvi dünyasıyla, hissələriylə ona yaxın idi. Odur ki, qəhrəmanın kino obrazını yaratmaq, Fanni üçün çətinlik törətmədi.

Bir yandan baxanda, Fanni Ardanı bəxti gətirmiş aktrisa hesab etmək olar. İngilis dilini bilməyinin də ona çox köməyi dəyib, aktrisa Avropanın müxtəlif ölkələrində, hətta Amerikada Hollivudda da çəkilib. Marçello Mastroyanni, Franko Zefirelli, Mikele Plaçido, Alen Delon və daha kimlərlə işləməyib? Onunla işləmək çox rejissorun arzusu, səhnədə və ya kinoda tərəf-müqabil olmaq hər aktyorun istəyidir. Aktrisa təkcə tamaşaçılar deyil, rejissorları, aktyorları belə öz sehrinə salmağı bacarır. O, çoxlarından ötrü bir ilham pərisidir.

○ **"Mən də hamı kimiyyə. Barmağımı kəssəm, qan çıxacaq" deyən Cekson kütləyə yadplanetli, qeyri-adi insan kimi təqdim olunmaqdan bezmişdi. Saysız-hesabsız qalmaqlar, məhkəmə çəkilmələri onu yorur, günü-gündən səhnədən uzaqlaşdırırdı. Beş yaşından səhnəyə çıxan pop-kral 25 dəfə müxtəlif kateqoriyalarda adını Ginnesin Rekordlar kitabına yazdırma bilmişdi. Cekson bu gün də musiqi tarixinin ən uğurlu ifaçılarından biri və bəlkə də birincisidir. Ölümündən sonra da albomları, poster və şəkilləri ən çox satılanlar arasındadır.**

Atalar və oğullar

Maykl Cekson İndiana ştatında, Cozef və Ketrin Ceksonun ailəsində dünyaya gəlib. Uşaqlıqdan kilsə xorunda çıxış edən Ketrin əsl musiqi fanatı olub, öz qrupunu yaradıb. Gələcək həyat yoldaşı Cozeflə də musiqi qrupunun çıxışı zamanı tanış olub. Kifayət qədər dindar ailə abortların əleyhinə olduğu üçün Ketrin nə az, nə çox 10 uşaq doğub. Maykl da bu çoxuşaqlı ailənin səkkizinci övladı olub. Ketrin xatırlayır ki, bir yaşı yenicə tamam olmuş Maykl ilk dəfə köhnə paltaryuyan maşının ritmləri altında rəqs etməyə başlamışdı. Anası dərhal oğlunun qeyri-adi musiqi istedadı olduğunu sezib. Şirniyyat satıb ailəsinə kömək edən Cekson ticarətdən qazandığı pulları plastinkalara xərcləyib. O, hələ beş yaşında Ceyms Braunun fanatına çevrilib.

Musiqi karyerasını qura bilməyən və yerli zavodların birində fəhlə işləyən Cozef Cekson əsl tiran olub. Qardaş bacıları kimi Maykl da atasından çox qorxub. Öz istəyi ilə övladları onu "ata" yox, Cozef deyə çağırıblar. Cozef heç bir səbəb olmadan onları cəzalandırıb, ayaqlarından tavana bağlayıb və kəmərlə döyüb. Müsahibələrinin birində Maykl atasının gecə vaxtı pəncərədən girib onları qorxutduğunu və bu günə qədər hər gecə kabus gördüyünü etiraf edib. Cozef isə öz hərəkətlərini bununla izah edib ki, uşaqlar yatmadan əvvəl pəncərəni bağlamağı unutmasınlar. 2003-cü ildə "BBC"yə müsahibəsində ata Cekson uşaqlarına fiziki cəzalar verdiyini etiraf edib.

Böyüyəndən sonra Maykl atasına müəyyən mənada haqq qazandıraraq, onu başa düşdüyünü deyib. Cozef övladlarının onun taleyini təkrarlamasını istəməyib. Məhz onun cəza tədbirləri nəticəsində oğlanlarından heç biri həbsxanaya düşməyib, narkotik aludəçisi olmayıb. Cekson qazandığı uğurlarda Cozefin dəmir xarakterinin böyük rol oynadığını deyib.

Ketrini qoruyucu mələyi adlandırılan Mayklın anası ilə münasibətləri hamını təccübləndirib. İlk illərdə o, hər konsertdən əvvəl anasına zəng edib onun səsinə eşitməyə səhnəyə çıxmayacağını deyib.

Məktəbdən səhnəyə

Məktəb tədbirində onu dinləməyə gələn babası Rey göz yaşlarını saxlaya bilməyib. Məhz bu çıxışından sonra Maykl "The Jacksons" adlı ailə ansamblına qəbul olunub. Əvvəlcə o ancaq rəqs etməklə kifayətlənsə də az sonra qrupun əsas solistinə çevrilib. 1960-cı illərdə Ruzvelt məktəbində keçirilən musiqi yarışmasında qalib gəlmək böyük uğur sayılırdı. Mayklın uğurla çıxış etdiyi ailə qrupu 1966-cı ildə bu yarışmanın qalibi olub. "Motown Records" studiyası ilə müqavilə bağlayan Cekson qardaşları tezliklə geniş kütlə qarşısına çıxıb, onların ilk albomu kifayət qədər uğurlu alınıb.

Tezliklə qrupdakı işi Maykl qanə etməyib və o, eyni studiyada solo albomunu hazırlamağa başlayıb.

Müəmmalı xəstəlik və məhkəmələr

Müğənni xarici görünüşünü qətiyyətlə sevməyib və iri burnuna nifrət etdiyini dəfələrlə deyib. Qaradərili Maykl qardaşları da tez-tez ələ salıb, atası isə onu "eybəcər" deyə çağırıb. Buna görə də elə ilk fürsətdə Cekson xarici görünüşünə "əl gəzdirməyə" başlayıb. Digər versiyaya görə, Maykl ilk dəfə 1984-cü ildə, "Pepsi"nin reklam çəkilişi zamanı aldığı ağır yanuq xəsarətlərinə görə plastik cərrahlara müraciət edib.

Bütün şayiələrə baxmayaraq, Cekson heç vaxt dərisinin rəngini dəyişməyib. Əslində, pop-kral nadir dəri xəstəliyi olan vitiliqodan əziyyət çəkib. Dəri piqmentlərinin zədələnməsi ilə müşayiət olunan xəstəlik ucbatından Maykl bir neçə əməliyyat keçirmişdi.

İsanın 13-cü həvarisi Maykl Cekson

1971-ci ildə Ceksonun "I'll Be There" kompozisiyası hit-paradların dördüncü pilləsinə yüksələndə artıq hamı yeni ulduzun gəlişindən xəbər tutub. Ceksonun yeni prodüseri Kuinsi Consla tanışlığı da məhz bu dövrə təsadüf edib. 1982-ci ildə işıq üzü görən məşhur "Thriller" albomu ilə Maykl Cekson səs və səhnə imkanlarını maksimum şəkildə nümayiş etdirib. 40 milyon nüsxə ilə satılan albom müğənniyə 8 "Qremmi" mükafatı qazandı.

Müsahibələrinin birində Cekson özünü pop musiqisinin kralı adlandıraraq, ancaq, yaqın ki, çoxları ona bu titulu Elizabet Teylorun verməsindən xəbərsizdir. "American Music Awards" mükafatlarının təqdimatı mərasimində Ceksonu səhnəyə dəvət edən Teylor: "Mən onun fanatıyam və mənə, məhz o, musiqinin - rokun, popun, soulun kralıdır", - deyib.

Maykl ilk dəfə öz məşhur "Ay yerişi" rəqsini 1983-cü ilin mayında yerli teleşouların birindəki çıxışı zamanı nümayiş etdirib. Bu rəqs ifaçının vizit kartına çevrilib. Sonralar Cekson hazırladığı xüsusi rəqs ayaqqabılarının istehsalı üçün patent də alıb. Bu qeyri-adi ayaqqabılar, insana cazibə qanunlarının əksinə, önə doğru əyilmək imkanını verir.

2009-cu ildə Ceksonun meyiti üzərində aparılan ekspertiza nəticəsində dəhşətli faktlar ortaya çıxıb. Sən demə, son illər müğənni əsl cəhənnəm əzabı yaşayıb. Pop-kralın bud, bazu sümükləri, çiyinləri iynə izləri ilə örtülü olub. Dəri xərçəngindən əziyyət çəkən müğənni həftədə ən az üç dəfə vurulan ağrıkəsicilərin köməyi ilə ağrılardan xilas ola bilib. Çoxsaylı çarıqlar Ceksonun 13 plastik əməliyyat keçirdiyindən xəbər verib. Pop-kralın demək olar ki, saçı qalmayıb, son aylar o, pariksiz küçüyə çıxmıyıb. Maykl Cekson özü bu əməliyyatlara ironik yanaşmış: "Əgər Hollivudun plastik əməliyyat keçirən bütün sakinləri eyni vaxtda tətillə getsəydi, şəhərdə bir nəfər də tapmaq olmazdı".

1993-cü ildə Cekson həyatının ən böyük zərbəsinə alıb. On üç yaşlı yeniyetmə, onu seksual zorakılıqda ittiham edib. Maykl uşağın ailəsinə külli miqdarda pul ödədikdən sonra məhkəmə tərəflərin razılığı ilə yekunlaşmış. Pop-kral ətrafında yaranan qalmaqlar uzun müddət səngimək bilməyib. Qaralama kampaniyası nəticəsində Ceksonun dünyaya turnesi təxirə salınıb, reklam müqavilələri ləğv olunub.

1994-cü ildə dərin depressiya yaşayan müğənni, kumiri Elvis Preslinin qızı Liza Mariya Presli ilə evlənib. Cütüylüyün toyu ilin hadisəsinə çevrilib. Çoxları cəmi altı ay davam edən bu evliliyi sadəcə piar adlandırılıb. 1996-cı ildə Ceksonun tibb bacısı Debbi Rou ilə nikahdan iki övladı dünyaya gəlib. Pop-kral ailəsinə və övladlarına həmişə mətbuatdan uzaq tutmağa çalışıb. Buna görə də Maykl uşaqlara küçüyə maskasız çıxmağı qadağan edib. Uşaqları çox sevdiyini deyən müğənni son müsahibəsində ən azı 11 uşaq atası olmaq istədiyini deyib.

Maykl Cekson 2003-cü ildə də oxşar ittihamlarla gündəmə gəlib. Müğənninin evində qonaq olan yeniyetmə Qevin Arvizo müğənnini pedofiliyada ittiham edib. Müğənni həbs olunub, ancaq məhkəmədə bəraət qazanıb. Cekson səslənən iddiaları rədd edib və olanları şantaj, ondan pul qoparmaq vasitəsi kimi qiymətləndirib.

Ceksonun ölümü ətrafında yaranan qalmaqlar da uzun müddət davam edib. Şəhər polisi müğənninin həkim səhvi ucbatından dünyasını dəyişdiyini açıqlayıb. 2011-ci ilin noyabrında Ceksonun həkimi Konrad Myürrey müğənninin ölümündə günahkar bilinib və 4 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. İddialara görə, Myürrey müğənni üzərində qanunsuz tibbi təcrübələr aparıb. Professor Çarlz Çeyslərin sözlərinə görə, son iki ayda Cekson demək olar ki, yatmayıb, sadəcə fasilələrlə mürgüləyib. Professor bildirib ki, belə təcrübələr yalnız siçanlar üzərində aparılıb və onlar bu əziyyətə 30 gün tab gətirə bilsinlər. Şahidlər də Çeyslərin dediklərini təsdiqləyib. Məşq zamanı Cekson ən sadə rəqs hərəkətlərini etməkdə çətinlik çəkib, mahnı sözlərini unudub, qaribə səslər eşitdiyini deyib və özünə nəzarəti tez-tez itirib.

İsanın həvarisi

"Mən heç vaxt İsa Məsih olduğumu deməmişəm. Ancaq, görünür, İsayla mənim aramda müəyyən oxşarlıqlar var. Bəlkə də ifa etdiyim musiqilər və rəqslər vasitəsilə mən dünyaya kilsə zəngləri çalmağ üçün göndərilmişəm. Amma peyğəmbər deyiləm və insanlar haqqı çağırmaq kimi bir vəzifəm yoxdur". "Esquire" jurnalına müsahibəsində Cekson belə deyib.

Ayaqlarını cütleyib, papağını gözlərinin üstünə salıb, əllərini göy qaldıranda çoxları Ceksonu çarxıya çəkilməmiş İsayla bənzədib. Onun məşhur "Ay yerişi"ni də məhz İsa Məsihlə həsr etdiyini deyənlər var. Bu rəqs zamanı pop-kral başını aşağı əyir və sanki bağışlanmağını diləyir.

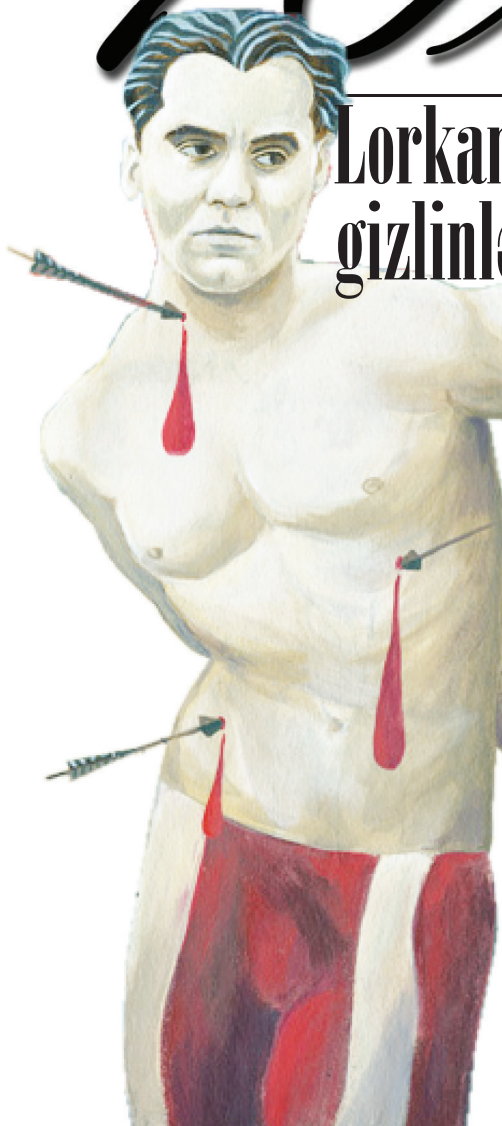
1990-cı illərdə Amerikada Ceksonu İsanın on üçüncü həvarisi adlandıran bir qrup peyda olub. Katoliklər isə Ceksonun səhnədəki hərəkətlərini cəhənnəmdə insanlara əzab verən iblislərə bənzədib. Müqəddəs kitabda yer alan təsvirlərə görə, iblislər ayaqlarını yerə sürtərək hərəkət edir və qurbanlarının qışqıq səsinə həzz alaraq başlarını arxaya çevirirlər.

2008-ci ildə isə Maykl Cekson İslamı qəbul edib və adını dəyişib. Los-Ancelesdə dəvət olunan imam Ceksona mələklərdən birinin şərafinə Mikayıl adını verib. Britaniya mətbuatı bunu pop-kralın növbəti piar kampaniyası adlandırdı.

Kral öldü

2009-cu il iyunun 25-də Maykl Cekson Holmbi-Hillsdəki evində hushunu itirib və yığılıb. Üç dəqiqə sonra hadisə yerinə gələn təcili yardım həkimləri pop-kralın cansız bədənini tapıb. Xəstəxanaya çatdırılan müğənnini xilas etmək mümkün olmayıb. İyulun 7-də Los-Ancelesdə keçirilən vida mərasimi canlı yayımlanıb.

Leyla ƏLİYEVƏ

Lorkanın ölümünün gizlinləri üzə çıxdı

Dünya ədəbiyyatının klassiklərindən olan ispan şairi, dramaturq, "20-ci illərin nəslinin" parlaq nümayəndələrindən sayılan Federiko Qarsia Lorkanın ölüm səbəbi hələ də gizli qalır. Lakin üzə çıxan məxfi sənədlər Lorkanın 1936-cı ildə edam edildiyini təsdiqləyir.

Məşhur dramaturqun yoxa çıxması haqqında versiyalar çoxdur. Amma İspaniyanın cənubundakı polis idarəsinin təsadüfən üzə çıxan arxiv materialları şairin güllələndiyini təsdiqləyir. Sənədlərdən bəlli olur ki, Lorca siyasi səbəblərdən öldürülüb. Güllələnmənin şəxsi münasibətlər zəminində olması tamamilə istisna edilir. Qubernator Valdes Qusman şəxsən özü şairə liberal görüşlərinə və 1936-cı il qiyamında iştirakına görə güllələnmə hökmü verir.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" şeir antologiyası) kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

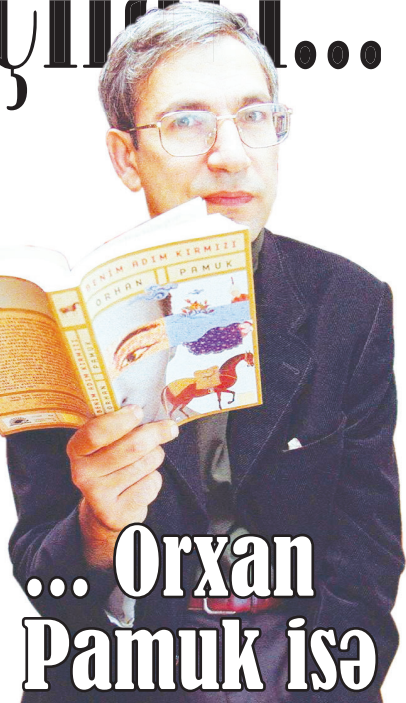
- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitab.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Dünyanın ən çox qazanan yazıçıları...

Bu günlərdə dünya mətbuatında dünyanın ən çox qazanan müəlliflərinin siyahısı və onların gəlirləri təqdim edilib. Siyahıya Ceysms Petterson başçılıq edir.

- 1 Ceysms Petterson – 94 milyon dollar
Pettersonun 270 milyon nüsxə ilə kitabları dünyanın müxtəlif ölkələrində satılıb.
- 2 Stiven Kinq – 39 milyon dollar
Stiven Kinqin kitabları 350 milyon nüsxə ilə satılıb. Müəllifin 50 romanı, 200-dən çox qısa hekayəsi var.
- 3 Ceynet Evanoviç – 33 milyon dollar
Ceynet 19 roman müəllifidir. Robert de Nironun iştirakı ilə çəkilən məşhur "Gecəyarısı qaçış" filmi Ceynetin eyniadlı əsəri əsasında ekranlaşdırılıb.
- 4 Con Qrişam – 26 milyon dollar
Qrişam öz əsərləri ilə bütün dünyada məşhurdur. Onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunub.
- 5 Cef Kinne – 25 milyon dollar
Cef Kinneyə ən çox qazanc gətirən əsər onun "Vimpi Kidin gündəlikləri" kitabları toplusudur.
- 6 Billi Oreyli – 24 milyon dollar
Billi Oreyli daha çox siyasi mövqeyi və fəaliyyəti ilə tanınsa da, müəllifi olduğu kitablar tez bir zamanda məşhurluq qazandı və yazıçıya milyonlarla gəlir gətirib.
- 7 Nora Roberts – 23 milyon dollar
Nora Roberts 209 kitab müəllifidir. Xanım yazıçının sözlərinə görə, o, bu kitabları yazmaq üçün 861 həftə sərf edib.
- 8 Daniel Stil – 23 milyon dollar
Daniel Stil dünyada ən çox əsəri satılan dördüncü müəllif hesab olunur.
- 9 Suzan Kollinz – 20 milyon dollar
"Aclıq oyunları" trilogiyası ilə məşhurdur.
- 10 Din Kuntz – 19 milyon dollar
Din Kuntz mütəmadi olaraq kitabları ilin ən çox satılan müəllifləri siyahısında yer alır.

... Orxan Pamuk isə Türkiyədə üçüncüdür

○ "Forbes Türkiyə" jurnalı ölkənin ən çox qazanan yazıçıları müəyyən edib. Türkiyə mətbuatı xəbər verir ki, ən məşhur türk yazarı, ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatçısı Orxan Pamuk siyahının üçüncü pilləsində yer alıb. Onun son romanı 180 min tirajla çap olunub.

İkinci yerdə məşhur xanım yazarlardan olan Aysə Kulindir. Onun iki kitabının hər biri 150 min tirajla çap edilib. Birinci yerin sahibi Uğur Koşarın isə ötən il çap olunan kitablarının ümumi tirajı 800 min nüsxə olub. Türkiyənin başqa tanınmış yazarlarından İsgəndər Pala dördüncü, Əhməd Batman altıncı, Sinaan Yavaşcı isə səkkizinci yeri tutur. Maraqlısı budur ki, Türkiyənin ən tanınmış xanım yazarı Elif Şafakın adı ilk onluğa düşməyib.

Saysız-hesabsız bestsellerlər müəllifi olan yazıçı Stiven Kinq "Mister Mercedes" romanına görə növbəti mükafata layiq görülüb. Detektiv janrında yazılmış əsərlərə verilən bu mükafat artıq altmış ildən artıqdır ki, müxtəlif yazıçılara təqdim edilir.

Münsiflər heyətinin fikrinə görə, Kinqin trilleri köhnə ideyaların yeni orijinal formada işləndiyi parlaq müasir ədəbiyyat nümunəsidir.

Qeyd edək ki, "Mister Mercedes" romanı məşhur markalardan biri olan avtomobilin mahir sürücüsünün müəmmalı cinayətindən bəhs edir. Roman keçən il işıq üzünə görüb.

Hazırladı: NARINGÜL

Stiven Kinq mükafat aldı